

DA&MS

DENİZ ARAŞTIRMALARI ve MAVİ STRATEJİ DERGİSİ

[SAYI: 2 | YIL: 2022]

STRAMARINE

www.stramarine.org

DENİZ ARAŞTIRMALARI ve MAVİ STRATEJİ DERGİSİ**Sayı:2****Yıl:2022****Yayımcı**

Arzu ARIDEMİR

Editör

Doç. Dr. Hakan ARIDEMİR – Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Alan Editörleri

Doç. Dr. Arzu AL-Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Yavuz CANKARA-Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sadık AKYAR-Girne Amerikan Üniversitesi

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Alaeddin YALÇINKAYA-Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Sait YILMAZ-İstanbul Esenyurt Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet ARSLAN-Farabi Üniversitesi

Doç. Dr. Hakan ARIDEMİR -Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Omca ALTIN-Kastamonu Üniversitesi

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Doç. Dr. Adil AKINCI – Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi / Türkiye

Dergi Sekreteryası

Arş.Grv. Ramazan GÜREŞÇİ – Kütahya Dumlupınar Üniversitesi / Türkiye

Kapak Tasarımı

Arş.Grv. Kübra ÇİÇEKLİ/ Mardin Artuklu Üniversitesi / Türkiye

Dizgi

Murat BUYRUK

İngilizce Editörü

Burak BİNARCI

Yazışma AdresiBüyükdere Mh. Kırklar Sk. Yalçın Apt. No:18 D:5 Sarıyer/İSTANBUL
stramarine.org

BİLİM DANIŞMA KURULU

<i>Prof. Dr. Alaeddin YALÇINKAYA</i>	<i>Marmara Üniversitesi</i>
<i>Prof. Dr. Celal ATEŞ</i>	<i>Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi</i>
<i>Prof. Dr. Sait YILMAZ</i>	<i>İstanbul Esenyurt Üniversitesi</i>
<i>Prof. Dr. Niyazi KURNAZ</i>	<i>Kütahya Dumlupınar Üniversitesi</i>
<i>Prof. Dr. Arzu ARIDEMİR</i>	<i>İstanbul Üniversitesi</i>
<i>Doç. Dr. Asena ÖZER BOZTAŞ</i>	<i>Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi</i>
<i>Doç. Dr. Arzu AL</i>	<i>Marmara Üniversitesi</i>
<i>Doç. Dr. Mehmet ARSLAN</i>	<i>Farabi Üniversitesi</i>
<i>Doç. Dr. Adil AKINCI</i>	<i>Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi</i>
<i>Doç. Dr. Meral BALCI</i>	<i>Marmara Üniversitesi</i>
<i>Doç. Dr. Pınar Özden CANKARA</i>	<i>Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi</i>
<i>Doç. Dr. Yavuz CANKARA</i>	<i>Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Barış ADIBELLİ</i>	<i>Kütahya Dumlupınar Üniversitesi</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Haluk CEZAYIRLIOĞLU</i>	<i>İstanbul Esenyurt Üniversitesi</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Sadık AKYAR</i>	<i>Girne Amerikan Üniversitesi</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi İtir Aladağ GÖRENTAŞ</i>	<i>Kocaeli Üniversitesi</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Omca ALTIN</i>	<i>Kastamonu Üniversitesi</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım TURAN</i>	<i>Sakarya Üniversitesi</i>
<i>Dr. Alp Yüce KAVAS</i>	

Her hakkı saklıdır. Deniz Araştırmaları ve Mavi Strateji Dergisi yılda en az bir kez yayınlanan Ulusal **Bilimsel Hakemli** açık erişimli bir dergidir. Bu dergide yayınlanan makalelerin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlara aittir. Dergide yer alan makalelerdeki görüş ve düşünceler yazarların kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde Deniz Araştırmaları ve Mavi Strateji Dergisi'nin görüşlerini yansıtmaz. Dergide yayınlanan makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

İÇİNDEKİLER

- 1. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Enerji Politikasını Şekillendiren Unsurların 2000- 2021 Ölçeğinde Değerlendirilmesi**
Meral BALCI, Merve KURT.....1-15
- 2. Basra Körfezi ve Gine Körfezi'nin Petrol Sevkiyatı Açısından Karşılaştırmalı Analizi**
Ali TAMAHKAR.....16-28
- 3. The Importance of Intelligence in Ensuring Türkiye's Energy Security in The Eastern Mediterranean**
Mustafa Burak ŞENER.....29-38
- 4. Akdeniz'de Uyum Politikalarının Mimarı Olan Örgüt: Akdeniz İçin Birlik (UfM)**
Muhammed ALKIŞ.....39-48

ÖNSÖZ

Deniz Araştırmaları ve Mavi Strateji Dergisi (DA&MS), 2022 yılından itibaren elektronik olarak yılda en az 1 kez yayımlanan ulusal, bilimsel hakemli bir dergidir.

Dergimizin amacı, Türk ve Dünya Denizciliği konularında yayımlayacağı akademik çalışmalarla farkındalık oluşturmak ve çeşitli perspektifleri karşılaştırmaya katkı sağlamaktır. Türk Denizciliği konusunda çalışan bilim insanlarının, profesyonellerin, bürokratların, medya kuruluşlarının ve özel sektör temsilcilerinin faaliyetlerini ve çalışmalarını kolaylıkla sunabileceği, alanındaki çalışmalara ulusal ve uluslararası anlamda katkı sağlayabileceği bir zemin oluşturmak, deniz jeopolitiği, deniz tarihi, deniz ekonomisi, denizcilik kültürü, deniz turizmi, deniz endüstrisi, deniz siyaseti ve deniz hukuku gibi farklı alan ve disiplinlerden pek çok araştırmacıyı bir araya getirecek bir akademik yayın olmak, denizcilik alanında akademik düzeyde faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişilerin çalışmalarını, denizcilik konusundaki sorunlarına dair yeni bulgularını ve görüşlerini ve bu konulara yönelik yöntem ve yaklaşımlarını paylaşmaları için ortak bir merkez oluşturmak, akademik ve entellektüel çevrelerde denizcilik üzerine var olan eğilimlerin keşfedilmesine hizmet ederek, hem bilim insanları arası etkileşim ve işbirliğini artırmak, hem de ulusal ve uluslararası düzeyde bu konudaki kültürel, ticari, ekonomik ve askeri işbirliğinin gelişmesine katkı sağlamak, denizcilik alanında dünyadaki gelişimi izlemek, ilgili literatür, bilim, teknoloji ve yöntemler ile ilgili bilgilendirmek, diğer yandan ülkemizde denizciliği geliştirecek çalışmaları desteklemek ve daha fazla çalışma yapılabilmesini sağlayacak strateji ve politikalar üretmek için yayın hayatına başlamıştır.

Dergimizin ikinci sayısının hazırlanmasında emeği ve katkıları olan, başta dergimize yazı gönderen değerli yazarlarımız ve desteklerini esirgemeyen hakemlerimiz olmak üzere, büyük bir gayretle çalışan alan editörlerimiz ve yayın kurulumuza teşekkür ediyorum.

İkinci sayımızı, Türk denizcilik literatürüne ve bu konuda yapılan çalışmalara katkı yapması ümidiyle sizlere sunuyor, bir sonraki sayımızda tekrar buluşmayı diliyoruz.

Doç. Dr. Hakan ARIDEMİR

İstanbul-2022

TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ ENERJİ POLİTİKASINI ŞEKİLLENDİREN UNSURLARIN 2000- 2021 ÖLÇEĞİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE ELEMENTS SHAPING TÜRKİYE'S EASTERN MEDITERRANEAN ENERGY POLICY ON THE 2000-2021 SCALE

ÖZ Uluslararası alanda devletlerin en çok önem atfettiği kalemlerden bir tanesi enerji alanı olmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan devletlerin enerjiye duydukları ihtiyacın gün be gün artış göstermesi uluslararası ilişkilerde enerji sektörünün önemini artırdığı gibi enerjiye sahip olma ve ulaşabilme durumunun önemini de gözler önüne sermektedir. 2000’li yıllardan itibaren Doğu Akdeniz’de keşfedilen zengin hidrokarbon yatakları bölgenin petrol ve doğal gaz rezervleri açısından büyük bir potansiyele sahip olduğunun önemli bir göstergesi olmuştur. Doğu Akdeniz’in enerjisine sahip olma noktasında bu durum bölge içi aktörler arasında çeşitli fırsat ve krizler yaratmıştır. Türkiye, Doğu Akdeniz’e en uzun kıyı şeridinde sahip bir bölge içi aktör olarak bu kapsamda uluslararası hukuktan doğan haklarını korumaya yönelik bir politika izlemektedir. Türkiye’nin Doğu Akdeniz politikası çift yönlü gelişmektedir: ilki bölgede kendi hak ve menfaatlerini korumaya dayalı bir biçimde şekillenirken, ikincisi Doğu Akdeniz’in en önemli jeopolitik konumuna sahip olan Kıbrıs Adası üzerinde uluslararası hukukun öngördüğü ilke ve prensiplere dayanırken, bölge içi aktörlerle kurduğu yakın temaslara ve taraf olmadığı işbirlikleri ise çeşitli fırsat ve krizlerin Türkiye çerçevesinde şekillenmesine yol açmaktadır. Bu çalışmanın amacı; Doğu Akdeniz’de bölge içi aktörlerce tesis edilen enerji diplomasisinde Türkiye’nin devre dışı bırakılmasına karşın Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki mücadelesini şekillendiren unsurları 2000- 2021 yılları boyunca değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Türkiye, Enerji, Doğal Gaz

ABSTRACT One of the items that states attach the most importance to in the international arena is the energy field. The fact that the need for energy of developed and developing states is increasing day by day increases the importance of the energy sector in international relations, as well as the importance of the availability and availability of energy. Since the 2000s, the rich hydrocarbon deposits discovered in the Eastern Mediterranean have been an important indicator that the region has great potential in terms of oil and natural gas reserves. At the point of dec the energy of the Eastern Mediterranean, this situation has created various opportunities and crises among intra-regional actors. As an intra-regional actor with the longest coastline to the Eastern Mediterranean, Türkiye is pursuing a policy aimed at protecting its rights arising from international law in this context. The Eastern Mediterranean policy of Türkiye is developing in two directions: the first is formed on the basis of protecting its own rights and interests in the region, while the second is a policy aimed at protecting the rights and interests of the TRNC by taking shape on the island of Cyprus, which has the most important geopolitical position in the Eastern Mediterranean. While Türkiye's Eastern Mediterranean Policy is based on the principles stipulated by international law, the close contacts it has established with the actors in the region and the collaborations it cannot be a party to lead to the formation of various opportunities and crises shaped like Türkiye. The aim of this study is to evaluate the elements that shaped Türkiye's struggle in the Eastern Mediterranean during to 2000- 2021 years, despite the fact that Türkiye was disabled in energy diplomacy established by intra- regional actors in the Eastern Mediterranean.

Keywords: Eastern Mediterranean, Türkiye, Energy, Natural Gas

Meral BALCI

mbalci@marmara.edu.tr

Merve Kurt

merv.kurt94@gmail.com

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 18.01.2022

Kabul Tarihi : 29.03.2022

1. GİRİŞ

Dünya üzerinde enerji bakımından zengin rezervlere sahip bölgelerin keşfedilmesi, söz konusu bölgeyi uluslararası alanda daha önemli bir jeopolitik öneme taşımaktadır. 2000’li yıllardan önce de başta İsrail, Mısır ve Suriye gibi devletlerin Doğu Akdeniz’de çeşitli yeraltı zenginlikleri arama çalışmalarının yapıldığı bilinmektedir. 1969 yılında bölgesel anlamda ilk enerji çalışmalarını yapan aktörün Mısır olduğu bilinmektedir (Çalık Orhun, 2019: 283). 2000’li yılların başında ise bölgenin en önemli enerji üreticisi olarak Mısır ve Suriye karşımıza çıkarken bu durum 2010 yılı sonrası özellikle de Arap Baharı’nın bu ülkeleri olumsuz yönde etkilemeleriyle birlikte İsrail’in bölgede en önemli enerji üreticisi ve ihracatçısı konumuna erişmesine önayak olmuştur. 2000’li yıllarla beraber Doğu Akdeniz’de enerji potansiyeli yüksek enerji sahalarından; Leviathan, Tamar, Afrodit ve Zohr gibi havzaların keşfedilmesi bölge içi aktörlerin enerji çalışmalarını artırmalarına vesile olmuştur. Doğu Akdeniz’de keşfedilen enerji kaynaklarının, dünya toplam petrol ve doğal gaz rezervlerinin yarısına yakın bir orana sahip olduğu göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda bölgenin enerji zenginliğinden tüm bölge içi aktörler, sahip oldukları kıyı uzantısı oranınca faydalanmak istemektedir. Bu durum bölge içi aktörler arası uyum fırsatları sunarken rekabeti de artırmaktadır (Gür, 2019: 427).

Türkiye’nin Doğu Akdeniz politikası hem kendi haklarını hem de KKTC’nin bölgedeki haklarını savunmaya dönük bir biçimde olmak üzere iki ayağa dayalı olarak ilerlemektedir. Türkiye enerji ihtiyacının büyük bölümünü ithalat ile temin eden ve bu sebeple enerjide büyük oranda dışa bağımlı olan bir ülkedir. Bu çerçevede Doğu Akdeniz’in enerjisinden olası keşiflerle payına düşeni elde edebilmesi esasen Türkiye’nin dış ticaretinde cari açık anlamında önemli bir kalemi oluşturan enerji ithalatını da ortadan kaldırmaya yönelik stratejik bir adım olacaktır. Enerji arz güvenliği sorununu ise ortadan kaldırmaya yönelik bir etki yaratacak ve böylece enerjide bağımlı olduğu ülkelerle yaşanan olası politik krizlere karşı savunmasızlığını ve olumsuz etkilere karşı geçirgenliğini de ortadan kaldıracaktır. Bu kapsamda Türkiye’nin Doğu Akdeniz politikasının ekonomik ve politik çıkarlarına dayalı olarak şekillendiği görülebilmektedir. Buna ilaveten Kıbrıs Adası üzerinde uluslararası kamuoyu tarafından egemenlikleri yok sayılan Kıbrıslı soydaşlarının, Kıbrıs Adası çevresinden elde edilecek ekonomik ve politik her türlü çıkarlarda Rum Yönetimi ile eşit fayda sağlama ve karar alma hakkına sahip olduğunu savunmaktadır (Kedikli ve Deniz, 2015: 415). Türkiye’nin kendi bölgesel menfaatlerini koruma hedeflerinde olduğu gibi KKTC çerçevesinde yürüttüğü Doğu Akdeniz politikası da ekonomik ve politik hedeflere göre şekil almaktadır. Ancak Türkiye’nin özellikle 2019 yılı ve sonrası bölgesel anlamda artırdığı aktifliği, diğer bölge içi aktörlerin birçoğu ile olumsuz seyreden ilişkileri ve Doğu Akdeniz’de oluşturulan küresel çaplı işbirliklerine dâhil olamama- dâhil edilmeme meselesiyle birleşince Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de uyguladığı politikaların hem bölge içi hem de küresel anlamda çıkar çatışmalarına sahne olması sebebiyle tepki gördüğünü söylemek mümkündür. 2000’li yılların başında dış politikasında daha pasif bir Doğu Akdeniz politikası yürüten Türkiye için bölgedeki çıkar çatışmaları son yıllarda olduğu kadar keskin değildi. Bu sebeple Türkiye tarafından atılan önemli hamleler olmaması dikkat çekmektedir. 2000’li yıllardan itibaren bölgede doğal gaz ve petrol aramaya yönelik TPAO tarafından çeşitli araştırmalar gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Oruç Reis, Fatih, Yavuz ve Piri Reis gibi araştırma ve sondaj gemileriyle Türkiye bölgedeki varlığını sürdürmektedir. Bu noktada Türkiye’nin hem bölgesel anlamda araştırma ve sondaj faaliyetlerini yabancı şirketlerin eline bırakmama özgürlüğü doğmuş hem de Doğu Akdeniz’deki güç ve faaliyetlerini ilerletebilme amacı güdülmüştür (İmamoğlu ve Uygun, 2021: 191).

2010 yılı ve sonrasında Türkiye’nin bölgedeki çıkar çatışmalarının daha da belirginleştiğini anlamasıyla Doğu Akdeniz politikasında daha aktif bir konuma girdiği göze çarpmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’nin bölgesel işbirliği anlamında en önemli hamlesini KKTC ile sınırlandırma antlaşması olarak değerlendirmek gerekir. Türkiye’nin 2011 yılında KKTC ile Kıta Sahanlığı

antlaşması imzalaması bölgede işbirliği anlamında attığı ilk adımı oluşturur. Söz konusu anlaşma ile KKTC ve Türkiye arasında çizilen Kıta Sahanelığı sınırı belirlenmiş, belirlenen bölgede TPAO'ya araştırma çalışmaları yapabilmesi için ruhsatlandırma yapılmıştır (Kedikli ve Çalağan, 2017: 133). Bunun yanında 2010 yılı sonrasında Suriye, Mısır ve İsrail gibi diğer bölge içi aktörlerle olumsuz seyreden diplomatik ilişkileri sebebiyle deniz yetki alanlarını belirlemeye yönelik adımlar atamaması ise Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. 2010 yılı ve sonrasında bölge içi aktörlerin kendi yetki alanlarını belirlemeye yönelik inşa ettikleri bölgesel işbirlikleri ve Doğu Akdeniz uyumu için oluşturulan uluslararası forum ve toplantılardan Türkiye'nin soyutlanması, bölgede Türkiye'nin politikalarından açıkça rahatsızlık duyulduğunun önemli bir kanıtı niteliğindedir. Bu anlaşma sonrası uzun süre işbirlikleri tesis edemeyen Türkiye, 2019 yılında Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile imzaladığı MEB Antlaşması ile başta Yunanistan, GKRY, İsrail ve Mısır gibi bölge içi aktörlerce kendisine karşı oluşturulan ittifak grupları yoluyla uluslararası hukuku ihlal eden çeşitli girişimlerle karşılaşmıştır. Özellikle Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin mücadele ettiği en önemli sorun deniz yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin yaşanan anlaşmazlıklar olmaktadır. GKRY'nin tek taraflı politikaları ile oluşturduğu enerji sahaları, Türk Kıta Sahanelığı ile çakışmaktadır. Bunun dışında Yunanistan'ın bölgede adalar üzerinden yaratmaya çalıştığı hat ile buradaki Adalarına tam yetki verilmesi gerektiğini savunarak Türkiye'yi Antalya Körfezine sıkıştırma mücadelesi verdiği görülmektedir (Peker vd., 2019: 97-99).

Türkiye özellikle son dönemde tüm politik ve ekonomik baskılara rağmen Doğu Akdeniz'de mavi vatanın ve yavru vatanın hak ve çıkarlarından vazgeçmeyeceğinin altını ısrarla çizen gambot diplomasi uygulamaktadır. 2021 yılı itibariyle de bu politikasını daha güçlü bir biçimde uygulayabilmek adına Doğu Akdeniz çerçevesinde bölgesel işbirliklerine dâhil olabilmek çabalarını artıran, bölge içi aktörlerle temaslara ve işbirliklerine açık olduğunu belirten bir dış politika yaklaşımına sahip olmuştur (CNN, 2020). Bu nedenle çalışmanın amacı; Doğu Akdeniz'de oluşan enerji diplomasisi çerçevesinde 2000-2021 yılları arasında Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasının hangi amaçlara göre şekillendiğini değerlendirerek, bölgede yaşanan politik ve ekonomik ikilemli rekabet sahasında Türkiye'nin temel politika motivasyonu ve dayanaklarını belirlemektir.

Bu çalışmanın 2. Bölümünde Doğu Akdeniz jeopolitiğinden bahsedilerek, bölgede yaşanan enerji keşifleri ve bölgede oluşan enerji diplomasisi çerçevesinde bölge içi aktörlerin enerji denkleminde oluşturdukları etkilerden bahsedilmiştir. Çalışmanın 3. Bölümünde ise Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikası 2000-2021 yılları çerçevesinde ele alınarak, bu politikanın şekillenmesinde etkili olan unsurlar değerlendirilmiştir.

2. DOĞU AKDENİZ JEOPOLİTİĞİNDE YAŞANAN ENERJİ KEŞİFLERİ VE BÖLGESEL ENERJİ DİPLOMASİSİ

Doğu Akdeniz sahip olduğu jeopolitik konum sebebiyle uzun yıllar boyunca birçok devletin egemenliği altına girmiş olan ve tarihsel süreçte önemli coğrafi alanlardan birisi olarak nitelendirilmektedir. Bunun en önemli sebepleri; Süveyş Kanalı, Cebeli Tarık Boğazı ve Çanakkale Boğazı gibi önemli coğrafi noktalara yakınlığı ile Aysa, Avrupa ve Afrika Kıtaları arasında bir geçiş alanı oluşturması olarak nitelendirilmektedir. Bölgede 2000'li yıllardan itibaren artan enerji keşifleri sonrasında ise Doğu Akdeniz'in önemi daha da artmış, özellikle son yıllarda bölge içi aktörlerin etkileri ile bölgesel bir enerji diplomasisi oluşturulmuştur. Bu bölümde Doğu Akdeniz'in jeopolitik öneminden ve bölgedeki enerji keşiflerinden bahsedilerek bölge içi aktörlerin enerji diplomasisi inşa etme süreçlerine yer verilmiştir.

2.1. Doğu Akdeniz Jeopolitiğinde Enerji Keşifleri

Doğu Akdeniz; Doğu ve Batı arasında uzun yıllardır süren önemli ticaret yollarından biridir. Dünya deniz ticaretinin önemli bir kısmı Doğu Akdeniz’de gerçekleştirilmekte, bölgedeki denizcilik faaliyetleri de 2000’li yıllardan beri giderek artış göstermektedir. Doğu Akdeniz’in jeopolitik öneminde; Avrasya, Avrupa, Ortadoğu bölgeleri için önemli bir enerji ve ekonomik çıkar alanı haline gelmesi beraberinde bölge içi aktörlerin Doğu Akdeniz’deki politikalarını şekillendiren önemli bir etmen haline gelmiştir (İstikbal ve Boyraz, 2019: 71). Aynı zamanda Ortadoğu, Hazar ve Avrasya gibi enerji merkezlerine yakınlığı ile de ayrı bir öneme sahip olmuştur. Bölgedeki ilk keşifler 1969’lu yıllarda Mısır ve 1999’da İsrail tarafından gerçekleştirilmiş olsa da, 2008 yılı sonrası bölge içi aktörlerin potansiyel açıdan büyük doğal gaz ve petrol alanlarını keşfetmeleri ile Doğu Akdeniz artık uluslararası arenada önemli bir enerji kavşağı haline gelmiştir. Gezegendeki toplam deniz alanlarının yalnızca %1’lik kısmını oluşturmaya rağmen Doğu Akdeniz’in enerji potansiyelinin dünya üzerindeki kanıtlanmış toplam petrol rezervlerinin %47’sine ve doğal gaz rezervlerinin ise %43’üne sahip olması sebebiyle büyük bir zenginliğe sahiptir (Arıdemir ve Allı, 2019: 193).

Uluslararası alanda devletlerin üretimin her aşamasında, aydınlanmada ve ısınma ihtiyaçlarında enerjiye duydukları ihtiyacın kat be kat artış göstermesi, keşfedilen enerji sahalarının önemini de artırmaktadır (Örselli ve Babahanoğlu, 2019: 389). Bu nedenle Doğu Akdeniz’in enerji potansiyelinin belirlenmesi bölge içi aktörler arasında enerji uyumundansa ciddi bir rekabet ortamını tetiklemiştir denilebilir. Doğu Akdeniz’e kıyısı olan ülkeler, bölgenin enerjisinden kendi çıkarları doğrultusunda fayda sağlamayı en üst düzeye çıkarabilme amacıyla hareket etmekte, bu durum kıyı ülkeleri arasında deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik sorunları da beraberinde getirmektedir. Doğu Akdeniz’de bulunan rezervlerin paylaşımı elbette ki kıyı ülkelere aittir. BM, Deniz Hukuku Sözleşmesine dayanarak hak sahibi kıyı ülkelerini; Filistin, İsrail, Mısır, GKRY, KKTC, Lübnan, Suriye, Yunanistan ve Türkiye olarak açıklamıştır (Kütükçü ve Kaya, 2016: 85- 86). Doğu Akdeniz jeopolitik anlamda birçok kıyı devletinin bitişik yapıda kıyıların bulunması, karşılıklı kıyıları bulunan ülkeler arası mesafenin bazı noktalarda 400 deniz milinden az olması sebebiyle coğrafi anlamda bazı bölgelerde sınırlandırma antlaşmalarının yapılmasını zorlaştıran karmaşık bir yapıya sahiptir. Ayrıca Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin, Yunanistan ve GKRY ile deniz yetki alanlarına ilişkin anlaşmazlıklar yaşamasının yanında, Filistin- İsrail ve GKRY- KKT arasında da MEB ve Kıta Sahanlılığı alanlarının belirlenmesine yönelik çeşitli ihtilafların doğduğu bilinmektedir. Aynı zamanda bölge içi aktörlerden Mısır, Suriye ve Libya gibi iç politikasında siyasi istikrarsızlıklar ve karışıklıklar yaşayan kıyı devletlerinin olması da bölgesel anlamda enerji diplomasisinin bir uyum ve fırsata dönüşmesi önünde yer alan etmenler olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle Doğu Akdeniz’in coğrafi ve politik anlamda karmaşık bir yapıya sahip olması, enerji keşifleri sonrası yaşanan rekabet ortamını da olumsuz yönde etkilemektedir. ABD Enerji Bilgi Yönetimi’nin yayınladığı belgeye göre Doğu Akdeniz’de 8 farklı enerji havzası vardır. Aynı zamanda ABD Jeoloji Araştırmaları Merkezinin 2010 yılında ilan ettiği raporda Filistin, İsrail, Lübnan, Suriye, KKTC ve GKRY’ni kapsayan Levant Havzasında yaklaşık 1.7 milyar varil petrol ve yaklaşık 3.45 trilyon metreküp doğal gaz rezervi bulunur. Bu durumda rezerv oranlarına göre bölgenin en önemli havzalarından biri olarak Levant Havzası görülmektedir (Yorulmaz, 2019: 81). Yakın zamanda Mısır’ın deniz yetki alanlarında keşfedilen Zohr enerji sahasının da bölgede şuana kadar doğal gaz rezervleri bakımından keşfedilmiş en yüksek enerji potansiyeline sahip alan olduğu kanıtlanmıştır (Çalık Orhun, 2019: 284).

1982 Yılında BM tarafından oluşturulan Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne göre aralarında deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik anlaşmazlıklar yaşayan, karşılıklı veya bitişik yapıda kıyıları bulunan bu devletlerin sorunlarını çözmelerindeki temel dayanağı kendi aralarında kolektif bir biçimde anlaşma yoluna gitmek ve MEB antlaşmaları gerçekleştirerek bu yetki alanlarını belirlemek olmalıdır (Alptekin, 2019: 5). Bu doğrultuda Doğu Akdeniz ülkeleri arasındaki rekabetin çözümüne ilişkin ortak bir antlaşmanın olmaması, hatta Doğu Akdeniz ülkelerinin ikili şekilde imzaladıkları

karşılıklı sınırlandırma antlaşmalarının bazılarının, diğer kıyı devletleri ile aralarında yaşanan deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik rekabeti ve anlaşmazlıkları daha da karmaşık hale getirdiği görülebilmektedir. Bu noktada devletlerin ikili antlaşmalar sağlayarak yalnızca bölgede rasyonel çıkarlarını en üst seviyeye çıkarmayı hedefleyen bir Doğu Akdeniz politikası uyguladıkları göze çarpmaktadır. Ek olarak Doğu Akdeniz’de en önemli jeopolitiğe ise Kıbrıs Adası sahip olmakta, bu durum deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorununa ilişkin en fazla ihtilaflı alanın Kıbrıs Adası çevresinde belirlenen parsellerde yaşanmasına da yol açmaktadır (Şafak, 2019: 3).

2.2. Doğu Akdeniz’de Oluşan Enerji Diplomasisi

Doğu Akdeniz ülkeleri için bölgenin enerjisine sahip olabilme fırsatı, enerjiyi üretme ve uluslararası pazara ihraç edebilme ihtimalleri bölgede uyguladıkları dış politikalarının temel motivasyonu haline bürünmüştür. Dolayısıyla Doğu Akdeniz artık enerji merkezlerinden biri olarak nitelendirilmeye başlanmıştır (Akbaş ve Gedik, 2015: 427). Bu durum bölge içi aktörler arasında çeşitli fırsat ve krizlere sebep olan bir enerji diplomasisi oluşturmuştur. Bölgede yaşanan rekabet ortamını bölge içi aktörlerin MEB alanlarını belirlemeye yönelik yaşadıkları sorunlar ve ihtilaflar doğurmaktadır. Devletler MEB alanlarını 1982 BMDHS’ye göre tek başına ilan edemezler, en az iki taraf olmak üzere antlaşma yolu ile MEB alanı belirlenir. Ancak yalnızca söz konusu anlaşmaya taraf olan değil, taraf olmayan devletler de MEB alanlarını yine antlaşmalar vasıtasıyla belirleyebilmektedir (Ece, 2017: 86). 1982 Yılında imzalanan BMDHS’ye Doğu Akdeniz’de etkili olan bölge içi aktörlerden; Türkiye, Suriye, İsrail ve Libya’nın taraf olmadığı bilinmektedir. Ancak bu devletlerin de bölgede yetki alanlarını belirlemeye yönelik antlaşmalar imzaladıkları görülmektedir.

Doğu Akdeniz ülkelerine bakıldığında öncelikle GKRY’nin Adanın tamamını temsilen tek taraflı biçimde, İsrail’in, Libya’nın ve Mısır’ın 2000’li yılların başında bölgede kendi deniz yetki alanlarını sınırlandırmaya dayalı çeşitli ikili antlaşmalar imzaladıkları görülmektedir. Aynı zamanda bölge içi ülkelerin katılımlarıyla bir Doğalgaz Forumu oluşturulmuştur (Algür, 2020: 61). Böylece Doğu Akdeniz’in enerjisini bir uyuma çevirmek hedeflenmiş, Türkiye ise söz konusu bölge içi aktörlerle olan ilişkileri ve bölgesel politikalarının desteklenmemesi sebebiyle bu oluşumun dışında tutulmaya çalışılmıştır.

2.2.1. Bölge İçi Aktörlerin Doğu Akdeniz Diplomasisindeki Etki ve Uygulamaları

Doğu Akdeniz coğrafyasının merkezinde yer alması sebebiyle özellikle Kıbrıs Adası’nın bölgenin en önemli rekabet alanına dönüştüğünü söylemek mümkündür. Kıbrıs Adası’nın tamamını temsilen Rum Yönetimi’nin diplomatik ilişkilerde diğer devletler tarafından tanınması, beraberinde bu bölgede Rum Yönetimi’nin tek taraflı politikalar uygulamasını kolaylaştırmıştır. Bu sorun beraberinde Kıbrıs’ın egemenliğinin uluslararası kamuoyunda yeniden tartışılmasını doğurmuş, enerji diplomasisi çerçevesinde ele alınmasına sebebiyet vermiştir (Kakışım, 2017: 439). Doğu Akdeniz’de 2000’li yılların başından itibaren göze çarpan ilk önemli hamlelerden biri GKRY tarafından Kıbrıs Adası’nın güneyinde belirlenen enerji sahalarının 13 parsel olarak uluslararası enerji şirketlerinde Rum Yönetimi tarafından ruhsatlandırılması olmuştur. Bununla beraber GKRY’nin bölgede sınırlandırma antlaşmalarına taraf olduğu da bilinmektedir. 2003 yılında Mısır, 2007 yılında Lübnan ve 2010 yılında İsrail ile MEB antlaşması imzalayan Rum Yönetimi, KKTC’nin bölgede hiçbir söz hakkı yokmuşçasına tek taraflı olarak yürüttüğü karar mekanizmasına dayanarak yine bölgede ilk MEB ilanında bulunan aktörlerden biri olmuştur. 2004 Yılında BM’ye MEB ilanında bulunduktan sonra, özellikle başta Yunanistan olmak üzere, İsrail, Mısır ile yakın temaslar gerçekleştirerek Doğu Akdeniz diplomasisinde yerini almıştır (İstikbal ve Boyraz, 2019: 74).

Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de uyguladığı dış politikaya bakıldığında; bölgede kendi egemenliğinde bulunan Girit, Kerpe, Kaşot, Rodos ve Meis adaları üzerinden bir deniz hattı inşa ederek, bu adaların deniz hukuku kapsamında Kıta Sahaneliği ve MEB alanlarının bulunduğunu iddia eden bir yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. Bu iddiası ile başta Türkiye ve KKTC ile çeşitli ihtilaflar yaşamakta, bu sebeple bölgedeki politikaları daha önce iki devletin arasında yaşanan Ege Denizi ve Kıbrıs meselesi çerçevesinde dikkate alınmalıdır. (Kansu, 2019: 73). Yunanistan Doğu Akdeniz'de başta GKRY, İsrail ve Mısır gibi devletlerle bölgesel işbirlikleri inşa ederek bölgedeki iddialarının arkasını doldurma gayretine düşmektedir. Bölgede Kıbrıs çerçevesinde Türkiye- GKRY arasında yaşanan deniz yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin ihtilaflarda etkili olmaktadır. Yunanistan için Doğu Akdeniz politikasında Rum Yönetimi lehine Türkiye ve KKTC'nin bölgesel anlamda hak ve çıkarlarını ihlal eden bir dış politika yürüttüğünü söylemek mümkündür (Örselli ve Babahanoğlu, 2019: 393). Doğu Akdeniz'de enerji uyumunu esas alan ve bölgesel işbirliğinin en somut örneği olan Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun kurulmasına öncülük eden ülkelerden biri olması ve AB başta olmak üzere uluslararası güçler tarafından da oldukça destek verilen East-Med Boru Hattı Projesi'nin taraflarından biri olması sebebiyle Yunanistan bölgede oluşan enerji diplomasisinde etkili olan önemli aktörlerden biri olmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin 2019 yılında Libya ile gerçekleştirdiği MEB antlaşması sonrası ivedilikle Mısır ile MEB antlaşması imzalayan Yunanistan, bölgede kendi çıkarları doğrultusunda bir enerji denkleminin oluşması ve Türkiye'ye kendi tezlerini kabul ettirebilme noktasında AB başta olmak üzere birçok uluslararası güçten de faydalanmak istemektedir.

Doğu Akdeniz'in etkili bir diğer aktörlerinden Mısır ise bölgenin potansiyel anlamda en önemli rezerv sahası olan Zohr havzasına yakınlığı ve bölgesel işbirliklerindeki aktifliği sebebiyle Doğu Akdeniz diplomasisinde oldukça önemli bir noktada yer alır. Bölgede kendi yetki alanında bulunan doğal gaz rezervlerini uzun yıllardır üretime tabii tutan Mısır, daha sonra üretim kapasitesini ve bölgesel enerji uyumunda işbirliklerini artırmak amacıyla 2003 yılında GKRY ile MEB anlaşması imzalamıştır (Erenoğlu, 2019: 55). Özellikle 2014'te Mısır, Rum Yönetimi ve Yunanistan arasında imzalanan Kahire Deklarasyonu ile bölgede Türkiye'nin uyguladığı politikalarından rahatsızlık duyulduğu açıkça ifade edilmiştir. (İstikbal ve Boyraz, 2019: 79). Beraberinde Mısır, Yunanistan'ın bölgede adalar üzerinden oluşturduğu hattı esas alan bir antlaşma çerçevesinde 2019 yılında Yunanistan ile bir MEB antlaşması imzalamıştır. İç politikada yaşanan siyasi istikrarsızlıklar sebebiyle enerji üretiminde aksaklıklar yaşayan Mısır için, Doğu Akdeniz politikasının başarı getirmesi Mısır'ın uluslararası kamuoyundaki prestijini artırmaya yönelik önemli bir kalemi oluşturmaktadır. Bu sebeple Mısır'ın bölgede başta Rum Yönetimi, Yunanistan ve İsrail ile ikili ilişkilerini artırma gayretinde olduğu, işbirlikleri kurduğu gözlemlenmektedir. Buna paralel olarak, Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun kurucu taraflarından da biri olan Mısır için Doğu Akdeniz diplomasisinde öne çıkan aktörlerden biri olduğunu söylemek mümkündür.

İsrail, Doğu Akdeniz'de 1999 yılından itibaren aktif bir enerji politikası yürüterek, enerji rezervleri arama çalışmaları olumlu sonuçlanan, bölgedeki yetki alanlarında potansiyel anlamda yüksek enerji sahalarına sahip ve günümüzde bölge içi aktörler arasında enerji üretiminin en önde gelen aktörü olarak öne çıkmaktadır. GKRY ve Yunanistan ile bölgesel işbirliklerini artıran İsrail, Rum Yönetimi ile 2010 yılında MEB antlaşması imzalamıştır (Özekin, 2020: 16-17). Ayrıca bölgedeki enerji denkleminde Türkiye karşıtı bir ittifak grubunda yer almasında başta Türkiye ile uzun yıllardır olumsuz seyreden diplomatik ilişkileri sebep olmaktadır. Bununla beraber Lübnan ve Filistin ile yaşanan politik çatışmalar da İsrail'in Doğu Akdeniz'deki müttefiklerini şekillendiren önemli bir unsur olmuş, Rum Yönetimi ve Yunanistan ile birlikte başta Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nu inşa ederek bölgenin enerji zenginliğini fırsata çevirebilme noktasında işbirliği tesis etme amacı güdülerek Türkiye'ye karşı bir oluşum kurulmuştur (BBC, 2020). Ardından yine İsrail, Rum Yönetimi ve Yunanistan üçlüsü arasında, Türkiye'yi by-pass etmeye yönelik bir biçimde planlanan ve Doğu

Akdeniz'in gazını AB pazarına taşıması öngörülen East-Med Boru Hattı Projesi'ni hayata geçirmeye yönelik görüşme ve çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Suriye, bölgenin en önemli enerji üreticisi rolünü özellikle 2011 yılı sonrası ülke içi siyasette yaşanan çatışmalar ve savaş ortamının oluşması sebebiyle bu rolünü kaybetmiş, Arap Baharı'nın olumsuz etkileri sonucu 2011 yılı sonrası aktif bir Doğu Akdeniz politikası izleyememiştir. Buna rağmen Suriye'nin bölgedeki enerji diplomasisinde 2000'li yılların başındaki aktif politikası, bölge içi aktörlerden GKRY ile yakın ilişkilerle çeşitli işbirlikleri tesis etmesi ve kendi deniz yetki alanlarını belirlemeye yönelik bir iç düzenlemesi olması sebebiyle bölge içi aktörler arasında önem atfedilen bir ülke olmuştur (Erenoğlu, 2019: 57-58). Suriye tarafından bölgede petrol aranması amacıyla belirlenen deniz alanlarının bir bölümünün Türkiye'nin deniz yetki alanlarını ihlal ettiği bilinmektedir. Suriye'de yaşanan iç savaşın sona ermesi ve enerji üretimi konusunda muğlaklıkların ortadan kalkması durumunda GKRY ile Türkiye'nin bölgedeki hak ve menfaatlerini ihlal edebilecek bir sınırlandırma antlaşmasının imzalanacağı düşünülmektedir (Kansu, 2019: 75-76).

2007 yılında GKRY ile MEB anlaşması imzalayan Lübnan, 2010 yılında BM'ye ilan ettiği deniz yetki alanları sonrasında bölgede Rum Yönetimi, Yunanistan, İsrail ve Mısır'dan sonra aktif politika yürüten bir diğer aktör olarak öne çıkmaktadır. Lübnan bölgede deniz yetki alanları çerçevesinde İsrail ile ihtilafa dayalı anlaşmazlıklar yaşamaktadır (Yaycı, 2012: 29). Ekonomisi ve alt yapısının enerji üretimi için yetersiz kalması ve Suriye ile yaşanan olumsuzluklar sebebiyle Lübnan'ın bölgesel enerji diplomasisinde öne çıkan bir aktör olamadığı görünür. Ancak Lübnan'ın Doğu Akdeniz'de enerji minvalinde oluşan yeni politik düzende yer almaya çalışan bir rol üstlendiğini söylemek de mümkündür (İstikbal ve Boyraz 2019: 77).

KKTC, Doğu Akdeniz coğrafyasının merkezinde yer alan Kıbrıs Adası'nın jeopolitik konumunun avantajlarındansa, dezavantajlarını yaşayan taraf olarak göze çarpar. Gerek tarihsel açıdan Ada'da yaşanan egemenlik sorunu gerekse uluslararası alanda Türkiye harici bir devlet tarafından tanınmıyor oluşu sebebiyle Doğu Akdeniz'de sahip olduğu hak ve çıkarlarından soyutlanmaya çalışılmaktadır. 2004 Yılında Kıbrıs Adası'nın tamamının Rum Yönetimi'nin egemenliğinde olduğu varsayılarak AB üyeliğine kabul edilen GKRY, KKTC karşısında uluslararası kamuoyunda en önemli kozlarından birine sahip olmuştur. Böylece Kıbrıs Adası üzerinde enerji politikalarını, KKTC'nin bölgedeki menfaatlerini ve söz hakkını yok sayarak tek taraflı bir biçimde yürüten Rum Yönetimi'nin uluslararası hukuku ihlal eden bu tutumu karşısında KKTC'nin en önemli hamlesi 2011 yılında Türkiye ile Kıta Sahanlığı antlaşması imzalamak olmuştur diyebiliriz. KKTC'nin bölgede diğer bölge içi aktörler tarafından da yok sayılması, GKRY'nin yeni oluşan bölgesel enerji diplomasisinde KKTC aleyhine politikalar uygulamasını kolaylaştırmakta, KKTC'nin ise tek dayanağı Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasının dayanaklarından birinin Yavru vatanın çıkarlarını korumaya dayalı oluşu olmaktadır. Bu sebeple bölgesel enerji denkleminde Türkiye, birçok konuda Rum Yönetimi ile de karşı karşıya gelmektedir (Sandıklı vd., 2013: 24-26).

Bir diğer Doğu Akdeniz ülkesi olan Libya, her ne kadar ülke ekonomisinin büyük bir bölümü enerji ticaretiyle sağlansa da özellikle Libya'da yaşanan politik sorunlar ve iç savaş sebebiyle olumsuzlukların yaşanması neticesinde hem enerji üretimi hem de Doğu Akdeniz'in enerjisini fırsata çevirebilme açısından 2011 yılı ve sonrasında aktif bir bölge içi aktör konumunda olmadığı gözlemlenmektedir. Son dönemde Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile Türkiye arası yakın temas ortamının tesis edilmesi ve bunun sonucunda 2019 yılında taraflar arasında bir MEB antlaşmasının imzalanması özellikle Yunanistan, GKRY, İsrail ve Mısır gibi bölge içi aktörlerin tepkisini çekmiştir. Söz konusu sınırlandırma antlaşması ile Türkiye ile güvenliğe dayalı bir askeri işbirliği de oluşturan Libya için, iç savaş ortamının son bulması adına Türkiye tarafından askeri destek sağlanmıştır (Acer, 2019; 11-12).

3. TÜRKİYE’NİN 2000- 2021 ÖLÇEĞİNDE ŞEKİLLENEN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI VE BU POLİTİKAYI ŞEKİLLENDİREN UNSURLAR

Türkiye, Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridine sahip olan ve uluslararası hukuk minvalinde bölgede fiili ve hukuki hakları bulunan bir Doğu Akdeniz ülkesidir. Türkiye’nin Doğu Akdeniz politikasına bakıldığında özellikle 2000’lerden itibaren görünür bir politika yürüttüğünü söylemek mümkündür. Ancak 2011 yılı sonrası bölgede uyguladığı politikalar daha belirgin hamlelere sahip olmakta, özellikle son yıllarda aktif bir politika yürütmektedir. Bu anlamda 2000’lerin başına nazaran 2011 sonrasında daha aktif ve bölgenin diplomasisinin daha farkında bir dış politika yürütüldüğünü söylemek mümkündür. Fakat Türkiye’nin Doğu Akdeniz politikasında elini güçsüzleştiren bazı etmenler yer almaktadır. Bunların genel anlamda; bölgede oluşan politik düzlemde diğer aktörlerce etkisizleştirilmesi, bölge içi aktörlerle yakın ilişkiler tesis etmekte yetersiz olunması ve işbirlikleri fırsatlarından uzakta kalması şeklinde yorumlanabilir (Kedikli ve Çalağan, 2017: 135). Türkiye’nin Doğu Akdeniz politikası iki şekilde ilerlemektedir. Bunlardan ilki; Doğu Akdeniz ülkelerinden biri olarak bölgedeki hukuki ve fiili haklarına dayanarak geliştirdiği kendi hak ve menfaatlerini korumaya dayalı olarak şekil almaktadır. Diğeri ise KKTC’nin yok sayılan ve görmezden gelinen hak ve menfaatlerini korumaya yönelik benimsediği misyondur denilebilir. Türkiye’nin bu iki ayaklı Doğu Akdeniz politikasının yine iki temel dayanağı vardır. Bu dayanaklar; Türkiye’nin ekonomik ve politik temelli hedeflerini oluşturmaktadır.

1974 Yılında Doğu Akdeniz’de enerji rezervleri arama noktasındaki varlığını ilk kez TPAO’ya kendi yetki alanlarında arama izni vererek ortaya koyan Türkiye için 2000’ler sonrası bölgede yaşanan gelişmelerin daha dikkat çekici olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye’nin Doğu Akdeniz politikasında 2000’lerden itibaren yaşanan gelişmeler ışığında öne çıkan uygulamalara baktığımızda; 2001 yılında Rodos Adası ve Kıbrıs Adası arasında kalan bir bölgede sismik araştırmalar gerçekleştireceğini açıklamasının ardından Yunanistan ile yetki alanlarına ilişkin çeşitli sorunlar yaşandığını görmekteyiz. 2002 yılında ise Türk Kıta Sahaneliğinde izinsiz bir biçimde yer alan Norveç menşeli bir geminin Türkiye tarafından uyarılarak bu alandan çıkarılması sonrası söz konusu Norveçli enerji şirketinin Türkiye’den özür dilediği bilinmektedir (Erenoğlu, 2019: 47). Bu durum bölgenin Türk kıta sahanlığında olduğunun bildirildiği ve uluslararası alanda da kabul gördüğü bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine 2003 yılında Yunanistan’ın, Türkiye’nin anakarası ve kıyı şeridine yalnızca 2 km² uzaklıkta bulunan Meis Adası’nın güneyinde araştırma yapmak üzere Türkiye’den izin istemesi de o dönem Yunanistan’ın Türkiye’nin deniz yetki alanlarını tanıdığı bir göstergesi olmaktadır. Bugün söz konusu alan için Yunanistan Türkiye’yi haklarından mahrum bırakmaya yönelik tezler geliştirmekte, 10 km² bir alana sahip olan Meis Adası için, Türk ana karasını yok sayan cinsten bir iddia ile 2003’te izin alarak araştırma yaptığı bu bölgede tam yetki talep etmektedir. Yunanistan bunu yalnızca talep etmekle de kalmayıp, uluslararası kamuoyunu etkisi altına almayı başarmakta ve AB başta olmak üzere bölge dışı büyük aktörlerden gördüğü destek ile yine AB Komisyonu’nca hazırlanan Sevilla Haritası’na dayanarak Türkiye’nin bölgedeki menfaatlerini uluslararası hukuku ihlal ederek zedelemektedir. Bunun dışında 2004 yılında Rum Yönetimi’nin Ada’da tamamen egemen bir güçmüş gibi tek taraflı alınan kararlarla yürüttüğü bir politika kapsamında BM’ye MEB ilanı gerçekleştirmiştir. Türkiye ise Rum Yönetimi’nin bu hamlesine karşılık BM’ye hak ve çıkarlarının ihlal edildiğini ve bölgede baştan beri var olan fiili ve hukuki haklarını hem kendisi hem de KKTC minvalinde belirterek saklı tuttuğunu bildirmiştir. Beraberinde Rum Yönetimi 2007 yılında Ada’nın güneyinde oluşturduğu 13 adet parsel alanını uluslararası enerji şirketlerine ruhsatlandırmaya başlamış, Türkiye ise bu adım karşısında Rum Yönetimi’ni hem KKTC’nin söz hakkını yok sayması hem de Türkiye’nin bölgedeki Kıta Sahaneliğini ihlal etmesi sebebiyle ağır bir dille eleştirmiştir (Ece, 2017: 87). 2011 Yılında ise KKTC ile Kıta Sahaneliği Antlaşması imzalayan Türkiye, Rum Yönetimi’nin bölgedeki tek taraflı politikalarına karşı işbirliği geliştirme anlamında önemli bir hamle gerçekleştirmiştir. Bu adım her ne kadar Rum

Yönetimi'ne karşı bölgede Türkiye için bir öneme sahip olmuş olsa da, KKTC'nin uluslararası alanda diğer devletler tarafından tanınmaması sebebiyle bölge içi aktörler nezdinde Türkiye lehine büyük bir etki yaratmamıştır. Bu antlaşma ile TPAO'ya belirlenen bölgede enerji rezervleri aranması maksadıyla gerekli izinler de sağlanmıştır. Aynı zamanda Doğu Akdeniz'de bölge içi aktörlerin ekonomik ve politik uygulamalarının yanında askeri bir ortamın da oluşturulmaya başlanması sebebiyle Türkiye'nin de 2006'da Akdeniz Kalkanı Harekatı'nı başlattığı görülmektedir (Algür, 2020: 62).

2010 yılı sonrasında bölgede Türkiye karşısında oluşan politik dengelerin varlığı göze çarpmaktadır. Başta Rum Yönetimi, Yunanistan, İsrail ve Mısır olmak üzere bu devletlerin bir araya gelerek sağladıkları işbirliği ortamlarında Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de uyguladığı dış politika açıkça eleştirilmiş, Türkiye'den duyulan rahatsızlık Türkiye'yi bölgeden soyutlamaya yönelik girişimler kurulmasına yol açmıştır (Kakışım, 2017: 442). Bu durumu kanıtlayan en önemli örneklerden biri 2016 yılında Yunanistan, Rum Yönetimi ve İsrail'in bir araya gelerek gerçekleştirdikleri Üçlü Zirve'de Kıbrıs meselesinin çözüme kavuşmaması sorununun devam etmesi gereğince Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yapılacak enerji uyumu amaçlı gelişme ve projelere dâhil edilmemesi kararı taraflarca alınmıştır. Bölgenin enerjisini AB pazarına ulaştırabilme noktasında öne çıkan projelerden biri olarak 2017 yılında East- Med Boru Hattı Projesi'nin konuşulmaya başlanması ve İsrail'de üretilen doğal gazın önce Kıbrıs, ardından Yunanistan'a ulaşacak bir boru hattı inşa edilmesine dayanan projenin söz konusu taraflarca ele alındığı bilinmektedir (Akyener, 2017). Her ne kadar olası birçok projeden bahsedilse de AB'ye ulaştırılacak enerjinin en az maliyetli ve en güvenilir yolunun Türkiye toprakları üzerinden geçecek bir boru hattı ile tesis edileceği fikri ortaya çıkmış fakat Türkiye karşıtı politikaların bölge içi aktörlerce kurulan işbirlikleri çerçevesinde yürütülmesi sebebiyle olası projelerden Türkiye by-pass edilmiştir. Türkiye birçok petrol ve doğal gaz boru hattına ev sahipliği yapan, dünya üzerinde yine birçok ülkeye nazaran enerji güvenliğinin sağlandığı bir ülke olarak nitelendirilebilir. Bu durumda Türkiye enerji ihtiyacının karşılanmasında uluslararası alanda köprü görevi gören, enerji geçiş ülkesi olarak yorumlanabilen bir ülke konumunu yine Doğu Akdeniz'in enerjisinin AB pazarına ulaştırılmasında da önemli bir aktör olma, enerji merkezi olabilme hedeflerine sahiptir. Ancak Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeleri dikkate aldığımızda bölgesel konjonktür bunun mümkün olmayacağını bizlere göstermektedir. Mısır, Rum Yönetimi ve Yunanistan arasında 2014 yılında başlayan görüşmeler 2018 yılında imzalanan Kahire Deklarasyonu ile sonuçlanmış, bu Deklarasyon ile Doğu Akdeniz'de bu devletlerarası işbirliği kurmak hedeflenirken, Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikası yine Deklarasyona taraf olan devletlerce eleştirilmiştir (Gündem Kıbrıs, 2014). Türkiye'nin uzun yıllar bölgesel işbirliklerine taraf edilmemesi ve KKTC ile 2011 yılında imzalanan Kıta Sahahlığı Antlaşması sonrası diğer bölge içi aktörlerle herhangi bir sınırlandırma antlaşması uygulamaması bölgede Türkiye'nin yalnızlaştırılmasına çanak tutan sebeplerden biri olmuştur. Zaten Doğu Akdeniz'deki politikalarından rahatsız olan bu aktörler, kendi aralarında tesis ettikleri işbirliklerinde Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de yalnızlaştırmaya dayalı politikalar izlerken, Türkiye'nin bölgede Suriye, Mısır, İsrail gibi aktörlerle uzun yıllardır olumsuz seyreden diplomatik ilişkileri bölgesel işbirliği tesis etmesinin de sınırlandırma antlaşmaları olasılıklarını da minimum seviyeye indirmiştir. Bu sebeple 2019 yılında Türkiye'nin Libya ile imzaladığı MEB antlaşması büyük bir hamle olarak nitelendirilir. 2011'deki KKTC ile imzalanan sınırlandırma antlaşması sonrası Türkiye'nin yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin ve diğer aktörlerin Türkiye'yi bölgede by-pass etmesine karşı yapılan önemli bir dış politika uygulaması olmuştur. Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ve Türkiye arasında imzalanan bu antlaşma ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki MEB sınırlarının bir kısmı uluslararası anlamda ilan edilmesi sebebiyle de ayrı bir öneme sahiptir (Paralı, 2020: 56-57). Türkiye'nin bu hamlesine karşılık diğer bölge içi aktörlerden gelen karşı hamlelere baktığımızda ise 2019'da Yunanistan ve Mısır arasında imzalanan MEB antlaşması ve yine aynı yıl içerisinde Doğu Akdeniz ülkelerinin işbirliğini artırma ve enerji diplomasisini fırsata çevirme amacıyla Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun kurulduğunu

bilmekteyiz. Bu Forum'a bölge içi aktörlerden Türkiye ve KKTC hariç her ülkenin katıldığı, hatta uluslararası aktörlerin de katılımlarının gerçekleştirildiği görülmektedir. Bunun dışında East- Med Projesini hayata geçirmeye yönelik Rum Yönetimi, İsrail ve Yunanistan'ın 2020 yılının Ocak ayında gerekli imzaları attıkları bilinmektedir. Ancak söz konusu projenin denizin altından geçen boru hattı kısmının Türk Kıta Sahaneliği alanından geçecek olması da ayrı bir kriz ortamı yaratmaktadır. 2020 yılında özellikle Türkiye ve Avrupa'yı etkisi altına alan Covid19 salgınının yarattığı tahribatlarla meşgul olunması sebebiyle Türkiye için Doğu Akdeniz sorununun ön plana çıkmadığı bir dönem yaşanmıştır. Aynı zamanda bu dönemde Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan bölgesel sıkıntıların çözümü noktasında AB zirvesinin olumlu etkileri göze çarpmaktadır. Almanya'nın taraflar arasında arabulucu rolünü üstlenmesi ve tarafların 2021 yılında istikşafi görüşmelere başlamayı kabul etmeleri bu dönemde iki ülke arası tansiyonun yükselmesini engelleyen etmenler olarak göze çarpmaktadır (BBC, 2020).

2021 yılına bakıldığında Türkiye için yılın ilk altı ayı özellikle bölge içi aktörlerden çeşitli sorunlar yaşamış olduğu Yunanistan ile istikşafi görüşmelerin başladığı bir döneme giriş yapılmıştır. Pandeminin etkisiyle iç ve dış politikada dönüşen gündem, Türkiye için de Doğu Akdeniz'de uygulanan politikaların gözden geçirilmesini sağlamıştır. Türkiye bu dönemde Doğu Akdeniz'de komşusu olan ülkelerle yaşadığı diplomatik krizler ve yeni oluşturulan politik dengelerde yalnızlaştırılması sebebiyle daha evvel tesis edemediği işbirliklerini tesis edebilme amacı gütmüştür. Bunun en önemli göstergesi Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Doğu Akdeniz'e ilişkin yaptığı konuşmada bölge içi aktörlerin çıkarlarını ve bölgesel enerji diplomasisini güçlendirmeyi hedef alan bir Doğu Akdeniz Konferansı kurulmasını teklif etmesidir (Haber Global,2021). 2021 Yılıının ikinci yarısı ilk yarısı kadar olumlu bir havaya sahip olmamış, Türkiye'nin özellikle Yunanistan ile yaşadığı anlaşmazlıkların yeniden boy gösterdiği bir evreye dönüş yapılmıştır. Gerek tarafların dış işleri bakanlarının basın açıklamaları sırasında birbirlerine girmeleri, gerekse Türkiye için sözde soykırım iddialarının Yunanistan'da demeçlere konu edinmesi bu krizi artıran etmenler olmuştur. Ayrıca Kapalı Maraş'ın yerleşime açılmasında Türkiye'nin tutum ve etkisi, buna karşın Yunan askeri birliklerince bir Türk adası olan Koyun Adası'nda çeşitli pozların verilmesi Türkiye'ye karşı bir gözdağı şeklinde yorumlanmış, bölge içi aktörler ve bölge dışı aktörlerin katılımıyla Doğu Akdeniz'de askeri tatbikatların artış gösterdiği görülmüştür. Türkiye tüm bu yaşanan son gelişmelere rağmen, sismik araştırma ve sondaj gemileriyle birlikte bölgede varlığını sürdürmeye, Mavi Vatan'ın ve Yavru Vatan'ın hak ve menfaatlerinden vazgeçmeyeceğinin altını çizmeye devam etmektedir (İstikbal ve Boyraz, 2019: 80-81).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasında savunduğu tezler Mavi Vatan politikasına dayanır. Bu politika üç tarafı denizlerle çevrili olan Türkiye'nin deniz yetki alanlarındaki hak ve menfaatlerini korumayı temel alan, Türkiye'nin denizcilik faaliyetlerini artırmayı amaçlayan bir politika hedefidir. Türkiye Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip olan ve bu durumda uluslararası hukuktan doğan haklarını savunan bir aktördür. Türkiye'nin bölgede yaşadığı en büyük sorun Yunanistan ve Rum Yönetimi'nin uluslararası hukuku ihlal ederek Türkiye'yi Antalya körfezine sıkıştırma gayretleridir. Böylece Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de sahip olduğu 145.000 km² Kıta Sahaneliği alanı, 41.000 km²'ye düşürülmek istenmektedir. Türkiye bölgede kendisine karşı yapılan bu hukuksuzluğu kabul etmemekte, uluslararası hukukun öngördüğü biçimde devletlerin deniz yetki alanlarını benimsemesi gerektiğini savunmaktadır (Özgen, 2013: 108). Yarı kapalı bir deniz olan Doğu Akdeniz için bölge içi aktörler arasında sınırlandırma anlaşmaları yapmak güç durumlar doğurmaktadır. Türkiye bu güçlüğün uluslararası hukuk kapsamında tüm aktörlerce işbirliği ve antlaşmalar sağlayarak masada çözümlenmesi gerektiğini savunur. Fakat Doğu Akdeniz ülkelerinin ikili antlaşmalar ve ittifaka dayalı işbirlikleri bu olasılığın önünü kesmektedir. Büyük güçlerin desteğini alan bölge içi aktörler, bölgede oluşan yeni politik dengelerde hukukun gücünün değil de güçlünün hukukunun kabul göreceğini gösterir nitelikte politikalar uygulamaktadır. Türkiye hem kendi hem de

KKTC'nin menfaatlerinin görmezden gelinmesini ve yok sayılmasını kabul edilemez olarak nitelendirir (Yaycı, 2012: 34). Özellikle Yunanistan'ın Türkiye ana karasına çok yakın mesafede bulunan adalarına istenen tam yetki tezlerine karşılık, UAD kararlarını örnek göstererek bölgede coğrafyanın üstünlüğü, oransallık, kapatmama ve adaların özel konumu gibi prensiplere vurgu yapmaktadır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz tezi Hakkaniyet ilkesi çerçevesinde hakça paylaşım yapılmasına dayanır. Hakça paylaşımından kasıt, sınırlandırma yapılan ülkeler arasında eşit haklara sahip olunması demek değil, her türlü durumun dikkate alınarak ve uluslararası hukukun öngördüğü ilke ve prensipler göz önünde bulundurularak yapılacak olan paylaşım demektir. Bu sebeple Türkiye özellikle Meis adası ve Türkiye ana karası arasında Yunanistan tarafından savunulan ortay hatlara göre deniz yetki alanlarının belirlenmesi prensibine karşı düşey hatlara dayalı bir paylaşımın hakkaniyeti sağlayacağını savunur (Arıdemir ve Allı, 2019: 194-195). Türkiye'nin tezlerinde; coğrafi olarak üstünlüğü bölgede ufak çaplı adacıklar üzerinden yürütülen tezlere karşı ana karasının bulunması, kıyı şeridi uzunluğunun deniz yetki alanlarının belirlenmesinde oransal anlamda önem atfetmesi, Türkiye'nin kıyı şeridinin önünün sahip olduğu hakların engellenerek kapatılmaması ve söz konusu adalara tam yetki verilebilmesi için yüz ölçümü bakımından büyük, nüfus yoğunluğu bakımından fazla, sosyo-ekonomik anlamda görünür bir yaşıntının bulunması gibi özel durumların dikkate alınmasına dayanır. Türkiye 1982 BMDHS'de imzacı bir devlet olmamasına rağmen, antlaşmanın öngördüğü maddeleri uygulamaya birebir paralel olan bir Doğu Akdeniz politikası yürütmektedir. Bu nedenle bölgedeki sınırlandırmalarda hakkaniyet ve hakça paylaşım olması gerektiği vurgusu Türkiye tarafından daima yinelenmektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz'de savunduğu tezlerine karşılık başta Yunanistan ve GKRY ile deniz yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin ihtilafa düşmektedir. Yunanistan'ın Girit, Kerpe, Kaşot, Rodos ve Meis adalarını birbirine bağlayan şekilde oluşturduğu hatlar ve Rum Yönetimi'nin Ada'nın güneyinde belirlediği enerji sahaları üzerinden oluşturduğu alanın bir kısmı Türkiye'nin bölgedeki Kıta Sahaneliği ve MEB'i ile çakışmaktadır. Savundukları tezlerin arkasını sağlamlaştıran güç; başta bölgede oluşturdukları politik işbirlikleri ve AB'nin enerji ihtiyacı sebebiyle Doğu Akdeniz'deki üye devletleri olarak Rum Yönetimi ve Yunanistan'ın politikalarını desteklemeleriyle oluşur. Bu sebeple Türkiye bölgede her iki devletin kendisine karşı geliştirdiği ittifak gruplarıyla da politik bir mücadele içerisinde bulunmaktadır (Şeker, 2019: 309- 310).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikası ekonomik ve politik amaçlara dayanmaktadır. Türkiye'nin özellikle enerji profilinin petrol ve doğal gaz rezervleri anlamında zayıf olması, enerjide büyük bir oranda dışa bağımlı olmasına sebep olmaktadır. Literatürde cari açık ve enerji ithalatı ilişkini inceleyen birçok iktisadi çalışma mevcuttur. Bu çalışmalar Türkiye ölçeğinde değerlendirildiğinde de Türkiye'nin dış ticaret açığında en önemli payın doğal gaz ve petrol ithalatına dayalı olduğu gözlemlenmektedir (Uysal vd., 2015: 76). Türkiye'nin 2020 yılı verilerine göre toplam ithalat oranına bakıldığında, enerji ithalat miktarı bu oranın %20'lik kısmını oluşturmaktadır. Özellikle doğal gaz tedarikinde Rusya, petrol tedarikinde Ortadoğu ülkelerine bağımlı durumda olan Türkiye için Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji potansiyeli, keşfedilmeyi bekleyen potansiyel alanların önemi oldukça önemlidir. Doğu Akdeniz'deki gelecek bugün için değil Türkiye'nin yarınları için çok büyük bir mana ve değere sahiptir. Bu sebeple Türkiye bölgedeki haklarından vazgeçmeyeceğini yüksek bir sesle dile getirmekten vazgeçmemektedir. Türkiye, bölgeden elde edebileceği enerjiyi hem iç tüketimdeki ihtiyacını karşılamak hem de bölgede enerji üreten bir ülke konumuna erişerek enerji ihracatçısı ülke seviyesine gelebilmek ümidiyle uzun vadeli çeşitli ekonomik amaçlarla bölgesel politikasını şekillendirmektedir.

Türkiye'nin enerji bağımlılığı sorunu diğer enerjide dışa bağımlı olan devletlerin karşılaştığı gibi beraberinde enerji arz güvenliği sorununu da getirmektedir. 2009'da Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan kriz ortamı sonrası enerji akışının sağlanmasında sekteler yaşanmış, Ukrayna'dan geçerek Avrupa'ya erişen boru hattında enerji arz güvenliği sorununun yaşanması AB ülkelerini etkilediği

gibi Türkiye’yi de %25 oranında olumsuz etkilemiştir. Kendi enerjisinin bir kısmını veya tamamını kendisi sağlayabilen devletler için enerji arz güvenliği sorunu ortadan kalkar. Bu sebeple Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki enerji politikasında enerji arz güvenliği sorununu ortadan kaldırmaya dönük hedefleri de yine Türkiye’nin politik amaçlarla şekillenen dış politikasının bir göstergesi olmaktadır (Kurt, 2021: 81-89). Bunun yanında Türkiye’nin KKTC üzerinden yürüttüğü Doğu Akdeniz politikasını şekillendiren unsurlar da hem ekonomik hem de politik hedeflere sahiptir. KKTC’nin de Ada’nın güneyinde keşfedilen enerji rezervlerinden Rum Yönetimiyle eşit biçimde ekonomik olarak fayda sağlaması gerektiğini savunan Türkiye, aynı zamanda Ada’da KKTC’nin de egemen bir toplum olarak bu enerji sahalarının ruhsatlandırılacağı çok uluslu enerji şirketleri için söz hakkının bulunduğunu belirtir. Bu noktada Türkiye, Rum Yönetimi’nin tek taraflı biçimde Ada’nın tamamıyla ilgili konularda söz sahibi olmasını eleştirerek, KKTC’nin de aynı oranda söz hakkına sahip olduğunu ifade ederek aslında Kıbrıs’ın egemenliği üzerine yaşanan tartışmalardaki tezlerini yinelemektedir. Bu anlamda Türkiye’nin KKTC çerçevesinde uyguladığı Doğu Akdeniz politikasının da KKTC lehine ekonomik ve politik unsurlara dayalı bir biçimde şekillendiğini görebilmekteyiz.

4. SONUÇ

Enerji sektörü uluslararası alanda devletlerin enerjiye duydukları ihtiyacın artmasına bağlı olarak öne çıkan bir alandır. Enerjiye sahip olmak bir devlet için hem politik hem de ekonomik anlamda kazanımlar sağlayacağı için, Doğu Akdeniz’de 2000’li yıllardan itibaren enerji keşiflerinin yaşanması beraberinde bölge içi aktörlerinin enerji diplomasisi inşa etmesine yol açmıştır. Doğu Akdeniz ülkelerinden başta Mısır, Suriye ve İsrail 2000’li yılların başında bölgede enerji üretimi manasında öne çıkan aktörler olarak karşımıza çıkarken, 2010 yılı sonrası Arap Baharı’nın yaşanmasıyla beraber Mısır ve Suriye’yi İsrail’in gerisinde bırakmıştır. Böylece günümüzde de bölgenin en önemli enerji üreticisi olarak İsrail’i göstermek mümkün olacaktır. Doğu Akdeniz’de oluşan enerji diplomasisinde Yunanistan ve GKRY’nin bölgesel işbirlikleri tesis etme noktasında önemli bir role sahip olduğu göze çarpar. Her iki devlet de özellikle 2010 yılı ve sonrasında hem birbirlerine paralel ve bölgesel politikalarını destekler nitelikteki adımları hem de diğer bölge içi aktörlerle kurdukları yakın temaslarla öne çıkan aktörler olmayı başarmışlardır. Bunda başta Doğu Akdeniz Gaz Forumu’nun kurucu ülkelerinden olmaları, East- Med Boru Hattı Projesi’nin imzacı taraflar olmaları göze çarpmaktadır. İlaveten Türkiye’nin Doğu Akdeniz’e en uzun kıyısı olan ülke konumuyla özellikle son yıllarda aktif bir Doğu Akdeniz politikası izlediği görülmektedir. Türkiye açısından Doğu Akdeniz’in enerji minvalinde önemi her ne kadar 2000’li yılların başında Rum Yönetimi’nin tek taraflı politikalarına karşı oluşmuş olsa da, 2010 yılı sonrasında gerek 2011’de KKTC ile imzalanan Kıta Sahaneliği Antlaşması gerekse 2019’da Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile imzalanan MEB Antlaşması Türkiye’nin bölgedeki en önemli politika uygulamalarını göstermektedir.

Türkiye için Doğu Akdeniz politikası uluslararası hukukun öngördüğü, 1982 BMDHS’nin vurguladığı temellere dayalı bir biçimde ilerleyiş gösterir. Türkiye’nin Doğu Akdeniz politikasını Doğu Akdeniz’de hem kendi hem de KKTC’nin hak ve menfaatlerini muhafaza edebilmeyi hedeflemektedir. İlk olarak Türkiye’nin kendi hak ve çıkarlarına ilişkin bölgedeki en büyük sorunu; Yunanistan ve Rum Yönetimi ile yaşadığı deniz yetki alanlarına ilişkin anlaşmazlıklar oluşturur. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki tezi mavi vatanı korumayı amaçlar. Bu nedenle Doğu Akdeniz’deki kıyı şeridinin uzunluğu, ana kara ülkesi konumunda olması ve Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki haklarını ihlal etmeyi amaçlayan diğer aktörlerin uygulamalarına karşın adaların özel konumlarının dikkate alınması gerektiğini savunur. Bu doğrultuda bölgede coğrafi anlamda üstünlüğe sahip olması öne çıkmaktadır. Coğrafyanın üstünlüğü, kapatmama ve oransallık ilkeleri ile Adaların özel konumu prensibi bölgesel politikasını şekillendiren bakış açısını sunmaktadır. Esasen Meis Adası’nın Türk ana karasına yakınlığı göz önünde bulundurulduğunda tüm bu ilkeler ışığında Yunanistan tarafından

savunulan tezlerin hakkaniyete dayalı bir paylaşımına yön vermeyeceği açıktır. Aynı biçimde Türkiye, Rum Yönetimi'nin belirlediği ve çok uluslu enerji şirketlerine araştırma yapabilmeleri amacıyla kiraladığı sahaların bazılarının Türk kıta sahanlığı alanıyla çakışmakta olduğuna da dikkat çekmektedir. Türkiye için Doğu Akdeniz'in enerjisi oldukça önemli, çünkü Türkiye dış ticaretinde enerji bağımlılığı sebebiyle yıllık ihracat payının önemli bir kısmını enerji tedarikine ayırır. Dolayısıyla Türkiye için Doğu Akdeniz'den elde edebileceği enerji hem iç ihtiyacın karşılanması hem de uluslararası alanda enerji üreticisi ve merkezi olabilme fırsatları doğurabileceği için Doğu Akdeniz politikası yalnızca bugünü değil gelecek nesillerin haklarını korumak adına güçlü bir biçimde benimsenmesi gereken bir öneme sahiptir. Bu sebeple Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatlerini korumaya yönelik politikalarını hem politik hem de ekonomik unsurların şekillendirdiği söylenebilir.

İkinci olarak, Türkiye'nin KKTC'nin hak ve çıkarlarına ilişkin bölgedeki tezi; Rum Yönetimi'nin Ada'nın tamamını ilgilendiren konularda tek başına karar alma mekanizması geliştirmesinin Kıbrıslı Türklerin hem Ada üzerindeki egemenlik haklarını ihlal ettiğini, hem de Ada'nın çevresinde keşfedilen enerji alanlarında Rum Yönetimi'nin ekonomik fayda sağlama noktasında KKTC'yi yok sayma girişiminin uluslararası hukuka aykırı bir nitelikte olduğu yönündedir. Bu doğrultuda Türkiye tarihsel anlamda Ada üzerinde yaşanan egemenlik mücadelesinin devam ettirildiğinin farkındadır. KKTC'nin uluslararası alanda tanınmaması sebebiyle, Ada'daki egemenlik sorunu çözümlenmeden Rum Yönetimi'nin AB üyesi olması ve diğer uluslararası aktörler tarafından Ada'nın tamamını temsilen tanınması etmenlerinin de farkındadır. Buna paralel olarak Yunanistan ve Rum Yönetimi'nin bölgede önce kendi aralarında inşa ettikleri birlik, ardından diğer bölge içi aktörlerle inşa ettikleri işbirliği ortamları ve Türkiye karşıtı olarak oluşturdukları bölgesel enerji diplomasisi dikkate alındığında, Türkiye için Rum Yönetimi ve Yunanistan'ın Kıbrıs üzerinden yürüttükleri Doğu Akdeniz politikası tamamen politik temellidir. Rum Yönetimi ve Yunanistan'ın tarihsel anlamda sahip oldukları ancak başaramadıkları enosis tezini bu defa denizler üzerinden yetki alanlarını birleştirerek ve bunu Sevilla Haritasına dayandırarak hem Türkiye hem de KKTC'nin haklarını ihlal etme çabası içerisinde oldukları bilinmektedir. Buna rağmen Türkiye hala Kıbrıs'ta her iki toplumun da eşit egemenlik haklarına sahip olduğunu savunarak, Kıbrıslı Türklerin Ada'nın güneyinde keşfedilen enerji sahaları üzerinde hem karar alma mekanizması olarak söz sahibi olduğunu hem de buradan elde edilen ve edilecek olan ekonomik kazanımlarda hak sahibi olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle, Türkiye için KKTC'nin Doğu Akdeniz'deki hak ve çıkarlarını korumaya yönelik politikasını şekillendiren unsurlar, Kıbrıs Türkleri lehine politik ve ekonomik etmenlerle şekillenmektedir.

KAYNAKÇA

ACER, Y. (2019). "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye- Libya Mutabakatı". SETA ANALİZ. (Aralık 2019), 301, s. 7-15.

AKBAŞ, Z. ve GEDİK, D. (2015). "Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları Üzerindeki Türk ve Rum Rekabeti: Jeopolitik ve Jeoekonomik Bir Analiz"., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, 2015. 1. Uluslararası Avrasya Enerji Sorunları Sempozyumu Bildiri Tam Metni Kitabı. İzmir, s. 421-436. Yayın No: 3, e-kitap.

AKYENER, O. (2017). "Doğu Akdeniz (EASTMED) Boru Hattı Projesi. TESPAM". [Çevrimiçi] (7.2.2017). <https://www.tespam.org/dogu-akdeniz-eastmed-boru-hatti-projesi/>,(Alıntı Tarihi: 31.12.2021.)

ALGÜR, B. (2020). "Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'deki Son Uluslararası Gelişmeler Işığında Değişen Türkiye, ABD ve NATO Politikaları". 2, 2020, Anadolu Strateji Dergisi, Cilt 2, s. 55-70.

BALCI M. VE KURT M. (2022). Türkiye'nin Doğu Akdeniz Enerji Politikasını Şekillendiren Unsurların 2000- 2021 Ölçeğinde Değerlendirilmesi, DA&MS SAYI 2,1-15.

- ALPTEKİN, G. (2019). "Doğu Akdeniz Enerji Keşiflerinden Sonra Akdeniz Uyumu Fırsatı (2009-2015)",
https://www.academia.edu/10219760/Do%C4%9Fu_Akdeniz_Enerji_Ke%C5%9Fiflerinden_Sonra_Akdeniz_Uyumu_F%C4%B1rsat%C4%B1_ve_B%C3%B6lge_Devletlerinin_Politikalar%C4%B1_2009_2015_. [Çevrimiçi], (Alıntı Tarihi: 22 06 2020).
- ARIDEMİR, H. ve ALLI, Ç. (2019). "Doğu Akdeniz Bölgesindeki Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmalarının Analizi", *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, s. 188-202.
- BBC News Türkçe. (2020). [bbc.com](https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54522222). [Çevrimiçi], (13.10.2020).
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54522222>, (Alıntı Tarihi: 31 12 2021).
- BBC News Türkçe. (2020). [bbc.com](https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54252161). [Çevrimiçi], (23.09.2020).
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54252161>, (Alıntı Tarihi: 31 12 2021).
- CNN TURK. (2020). [cnnturk.com](https://www.cnnturk.com/dunya/ab-turkiyenin-dogu-akdeniz-konferansi-onerisini-degerlendiriyor). [Çevrimiçi], (11.12.2020). <https://www.cnnturk.com/dunya/ab-turkiyenin-dogu-akdeniz-konferansi-onerisini-degerlendiriyor>, (Alıntı Tarihi: 31 12 2021).
- ÇALIK, O. F. (2019). "Doğu Akdeniz Havzasında Enerji Diplomasisi", (Ed.) Kocaoğlu, B., *Tarih Yolunda Bir Ömür Prof. Dr. İsmail Özçelik'e Armağan*. Berikan Yayınevi, Ankara., 2019, s. 281-302.
- ECE, N. J. (2017). "Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge: Sınırlandırma Anlaşmaları, Paydaşlar ve Stratejiler". 1, 2017, *ETA Denizcilik Bilimi Dergisi*, Cilt 5, s. 81-95.
- ERENOĞLU, S. (2019). "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması". Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku AnaBilim Dalı., Ankara.
- Gündem Kıbrıs. (2014)., [gundemkibris.com](https://www.gundemkibris.com/rum-basini/kahiredeki-uclu-zirvenin-sonucu-kahire-deklarasyonu-h97024.html). [Çevrimiçi], (09.11.2014).
<https://www.gundemkibris.com/rum-basini/kahiredeki-uclu-zirvenin-sonucu-kahire-deklarasyonu-h97024.html>, (Alıntı Tarihi: 31.12.2021).
- GÜR, H. (2019). "Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Enerji ve Güvenlik Kompleksinin İlişkiler Bağlamında Yeniden Kavramsallaştırılması", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s. 425-439.
- Haber Global. (2021)., [haberglobal.com.tr](https://haberglobal.com.tr/gundem/son-dakika-cumhurbaskani-erdogandan-antalya-diplomasi-forumunda-aciklamalar-116428). [Çevrimiçi], (18.06.2021).
<https://haberglobal.com.tr/gundem/son-dakika-cumhurbaskani-erdogandan-antalya-diplomasi-forumunda-aciklamalar-116428>, (Alıntı Tarihi: 31.12.2021).
- İMAMOĞLU, M. F. ve UYGUN, A. G. (2021). "Türkiye ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz Enerji Politikalarının Neorealist Perspektiften Karşılaştırmalı Analizi". 2, *İzmir, Aralık 2021, İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, s. 187- 201.
- İSTİKBAL, D. ve BOYRAZ, H. M. (2019). "Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Ekonomik-Politik Bir Yaklaşım"., Aralık 2019, *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri*, Cilt 3, s. 69-86.
- KANSU, Z. N. (2019). "Enerji Ekonomi- Politigi Çerçevesinde Doğu Akdeniz Doğal Gaz Kaynaklarının Değerlendirilmesi", Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Ekonomi Politigi Anabilim Dalı, İstanbul.
- KAKIŞIM, C. (2017). "Türkiye'nin Enerji Merkezi Olma Hedefi Açısından Bölgesel Riskler ve Bölgesel Fırsatlar"., 2017, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3, s. 431-450.
- KEDİKLİ, U. ve ÇALAĞAN, Ö. (2017). "Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz'in Önemi". Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, *Sosyal Bilimler Metinleri*, Cilt 2017, s. 120-138.

- KEDİKLİ, U. ve DENİZ, T. (2015). "Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası". 3, Ekim 2015, Alternatif Politika, Cilt 7, s. 399-424.
- KURT, M. (2021). "Doğu Akdeniz Enerji Denklemine Türkiye ve Yunanistan'ın Enerji Politikalarının Benzerlikler ve Farklılıklar Yönünden Karşılaştırılması", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Politik Ekonomi Bilim Dalı, İstanbul.
- KÜTÜKÇÜ, M. A. ve KAYA, İ. S. (2016). "Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye'nin Hukuki Durumu". Batman Üniversitesi, 2016, Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt 6, s. 81-96.
- ÖRSELLİ, E. ve BABAHANOĞLU, V. (2019). "Doğu Akdeniz'de Açılmaya Çalışılan Pandoranın Kutusu: Enerji Kaynaklarından Alan Hakimiyetine Uzanan Ekonomi Politik Hesaplar". (Ekim 2019), Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 12, s. 388-400.
- ÖZEKİN, M. K. (2020). "Doğu Akdeniz'de Değişen Enerji Jeopolitiği ve Türkiye"., 2020, Güvenlik Stratejileri Dergisi", Cilt 16, s. 1-51.
- ÖZGEN, C. (2013). "Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekatı". 1, 2013, Akademik Orta Doğu, Cilt 8, s. 101-114.
- PARALI, Z. (2020). "Türkiye Cumhuriyeti İle Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında İmzalanan Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırasının Uluslararası Politikaya Etkileri". 2020, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 1, s. 49-64.
- PEKER, H. S., OKTAY, K. Ö. ve ŞENSOY, Y. (2019). "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Ve Enerji Kaynakları Çerçevesinde Türkiye'nin Enerji Güvenliği". (Mayıs 2019), Güvenlik Bilimleri Dergisi, Cilt 8, s. 85-106.
- SANDIKLI, A., BUDAK, T. ve ÜNAL, B. (2013). "Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye". Rapor No: 59, BİLGESAM. Ankara : Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2013. s. 1-80, Bilge Adamlar Kurulu Raporu.
- ŞAFAK, E. (2019). "Doğu Akdeniz'de Enerji Bağlamında Değişen Dengeler". Doğu Akdeniz Krizinde Yaşanan Son Gelişmeler". Yakın Doğu Üniversitesi. Lefkoşa : Yakın Doğu Enstitüsü Yayınları, 2019. s. 1-47.
- ŞEKER, B. Ş. (2019). "Doğu Akdeniz Enerji Güvenliği Eksenine Yunanistan- GKRY'nin Muhtemel Politikalarının Analizi ve Türkiye'nin Tutumu". (Ed.) Deniz Güler, Ahmet Yıldız ve İzgi Savaş. Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz. İstanbul : Tasam Yayınları, 2019, s. 280-319.
- UYŞAL, D. ve YILMAZ, K. Ç. ve Taş, T. (2015). "Enerji İthalatı ve Cari Açık İlişkisi: Türkiye Örneği". 2015, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cilt 3, s. 63-78.
- YAYCI, C. (2012). "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye", (Bahar 2012), Bilge Strateji, Cilt 4, s. 1-70.
- YORULMAZ, R. (2019). "Sıcak Gündem: Doğu Akdeniz". Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Dergisi, Cilt 10, s. 80- 83.

BASRA KÖRFEZİ VE GİNE KÖRFEZİ'NİN PETROL SEVKİYATI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

COMPARATIVE ANALYSIS OF PERSIAN GULF AND GULF OF GUINEA IN TERMS OF OIL SHIPMENT

ÖZ Petrol tüketiminin arttığı 20. yüzyılın ortalarından, enerji krizlerinin yaşandığı günümüze kadar dünyada petrole olan ihtiyaç rekor seviyeye çıkmıştır. Petrol sevkiyatının yapıldığı Basra Körfezi her ne kadar petrol sevkiyatında önemli bir körfez olmasına rağmen bölgenin istikrarsız bir yapıda olması bölgenin çekiciliğini azaltmıştır. Ancak Basra Körfezi'nin kırılabilir ve olası krizlere açık olması nedeniyle Basra Körfezi'nin yerini Gine Körfezi'nin doldurmaya açık olduğu gözlemlenmiştir. Gine Körfezi'nin gerek coğrafi olarak Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'ya yakın olması gerekse körfezin Basra Körfezi'ne göre daha istikrarlı bir yapıda olması gibi etkenler Gine Körfezi'nin petrol sevkiyatı açısından önemini gün geçtikçe arttırmaktadır. Elimizdeki çalışma her iki körfez üzerinde yapılan petrol sevkiyatının karşılaştırmalı analizinden oluşmaktadır. Çalışmada petrol sevkiyatının Basra Körfezi'nden Gine Körfezi'ne doğru kayması mümkün mü? sorusuna odaklanılmış, her iki körfez üzerinden yapılan petrol sevkiyatının avantaj ve dezavantajlarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Basra Körfezi, Petrol, Deniz Güvenliği, Petrol Sevkiyatı, Gine Körfezi

ABSTRACT From the middle of the 20th century, when oil consumption increased, to the present day when energy crises were experienced, the need for oil in the world had reached a record level. Although the Persian Gulf, where oil shipments were made, was an important gulf in oil shipments, the unstable nature of the region reduced the attractiveness of the region. However, since the Persian Gulf is fragile and open to possible crises, it has been observed that the Persian Gulf is open to be replaced by the Gulf of Guinea. Factors such as the fact that the Gulf of Guinea is geographically close to Western Europe and North America, and that the gulf has a more stable structure compared to the Persian Gulf, increases the importance of the Gulf of Guinea in terms of oil shipments day by day. The present study consists of a comparative analysis of oil shipments over both gulfs. Our study focuses on the questions of whether it is possible for oil shipments to shift from the Persian Gulf to the Gulf of Guinea, and also focuses on the advantages and disadvantages of oil shipments through both gulfs.

Keywords: Persian Gulf, Oil, Maritime Security, Oil Shipment, Gulf of Guinea

Ali Tamahkar

alitamahkar@marun.edu.tr

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 13.08.2022

Kabul Tarihi : 13.11.2022

1. GİRİŞ

Artan enerji ihtiyacı, enerji üretiminde yaşanan eksen kayması ve son olarak boru hatlarının politize olması gibi etkenler küresel enerji sevkiyatı siyasetini şekillendirmiştir. Gelecekte enerji tüketimine bağımlı olan büyük güçlerin hiçbiri bu üç etkenden ayrı bir şekilde hareket edemeyeceği gibi bu üç etkene bir şekilde dahil olacaklardır. Bu üç etken, petrol üreten devletlerin gelecekteki refahlarını ve jeopolitik önemlerini tamamen etkileyecektir. Bir diğer deyişle, enerji üretiminin yapıldığı alanlar ile uluslararası çatışma alanları arasında bir bağıın olduğudur (Klare, 2004: 433).

İran ve Arabistan yarımadası arasında kalan Basra Körfezi'ni üzerinden yapılan petrol sevkiyatı dünyada petrol tüketiminin %25 civarına tekabül etmektedir. Körfezde petrol sevkiyatıyla ilgili yaşanacak herhangi bir problem dünya çapında bir enerji krizine neden olacaktır. Geçmişte Basra Körfezinde yaşanmış krizlerden birine örnek olarak Körfez Savaşları ve İran-İrak Savaşı tanker trafiğini sekteye uğratmasıdır. Diğer adıyla tanker savaşları olarak adlandırılan İran-İrak Savaşı bölgede petrol sevkiyatında özellikle petrol ithal eden ülkeler olan Batı tarafından endişe içinde karşılanmıştır (Colgan, 2013: 166-167).

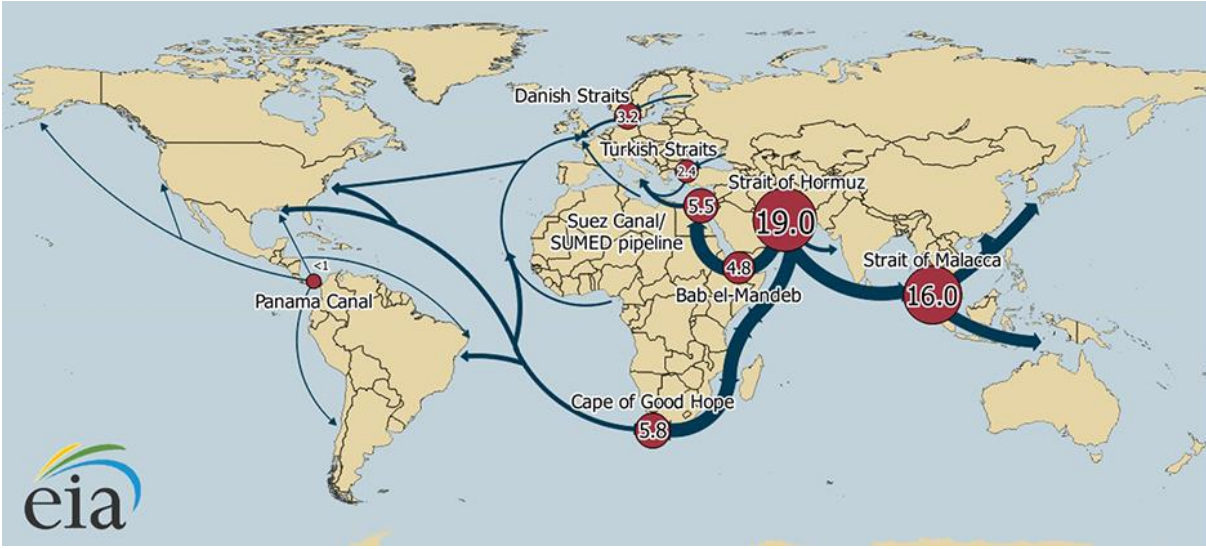
Bu durum karşısında, Ortadoğu'da özellikle Körfez ülkeleri arasında yaşanan istikrarsızlık, petrol fiyatlarında yaşanan dalgalanmalar ve petrol sevkiyatının yapıldığı geleneksel güzergahlardaki belirsizlik gibi etkenler petrol ihraç eden ülkeleri farklı güzergahlara doğru yönlendirmiştir. Bu güzergahlardan biri olmaya aday olan Gine Körfez bölgesi, Ortadoğu'ya nispeten enerji tedariki için bir çekim noktası olmaya başlamıştır. Bölgenin coğrafi olarak Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'ya yakın olması gibi etkenler bölgenin petrol sevkiyatı için cazibesini arttırmaktadır (Onuoha, 2010: 373-374).

Enerji krizlerinin yoğun olarak yaşandığı 21. Yüzyılda, ABD'nin Basra Körfezi'nden yaptığı petrol ithalatı yavaş yavaş Gine Körfezi'nden yapılan sevkiyat lehine doğru değişmektedir. Gine Körfez bölgesinde ABD'nin güvenliğini ve çıkarlarını tehdit edebilecek bölgesel güçler olmadığı gibi, bölgede petrol sevkiyatını zedeleyecek unsurlar Basra Körfezi'ne nazaran daha azdır. Gine Körfezi'nde yaşanan deniz korsanlığı faaliyetleri her ne kadar petrol sevkiyatı için bir tehdit olarak algılsa bile petrol ithal eden ülkeler ve üretenler arasında sağlanacak koordinasyon ve iş birliği yoluyla petrol sevkiyatında yaşanabilecek tehditler engellenebilir. Bölgesel olarak güç kavramının ve enerji yollarının değiştiği 21. yüzyılda petrol sevkiyatının yapıldığı eski güzergahların (Basra Körfezi) önemini kaybediyor mu sorusunun cevabı aranmaktadır. Elimizdeki çalışma, her iki körfezin petrol sevkiyatı ve tarihsel süreçteki önemini karşılaştırmalı analiz metodu şeklinde ele almaktadır.

2. BASRA KÖRFEZİ'NDEKİ PETROL ÜRETİMİNE GENEL BİR BAKIŞ

Osmanlılar tarafından Basra körfezi, Araplar tarafından El-Halicü'l-Arabi ve Farslar tarafından Halic-i Fars olarak adlandırılan bu iç denizin yüzölçümü 240.000 km² dir. Basra Körfezi'nin kuzeydeki en uç noktası ŞattülArap su yolundan en güneyde Hürmüz Boğazı'na kadar uzanmaktadır. Bu körfez, Arap Seyyahlar tarafından Bahr- Farsi olarak adlandırılmıştır. Körfezin, İran tarafındaki sahilleri dağlık yapıdan oluşmakla beraber geri kalan kıyılar kumluk ve İran kıyılarına göre nispeten düzdür. Ayrıca körfezin, İran tarafındaki derinlik kısmı 90-110 metre arasında olmakla birlikte Arap kıyıları kısmında derinlik 35 metreye kadar inmektedir. Basra Körfezini, Fırat ve Dicle nehirleri beslemekle beraber, Fırat ve Dicle'nin taşıdığı alüvyonlar körfezin kuzeyini doldurmaktadır. 20. yüzyılda bölgede petrolün keşfiyle beraber dünya petrol üretiminin üçte biri bu bölgeden yapılan sevkiyat yoluyla sürdürülmektedir. Basra Körfezi'nin en kritik noktası olan Hürmüz Boğazı ve bir diğer önemli bir su yolu olan ŞattülArap, bölgeyi stratejik açıdan önemli bir noktaya taşımaktadır (Bilge, 2022).

II. Dünya Savaşı'nın ardından petrole olan ihtiyacın artması sonucunda ABD'nin başında bulunduğu sanayileşmiş devletler enerji tüketimlerini kömürden petrole dönüştürmüşlerdi. 1950 ile 1972 yılları arasında Dünya enerji tüketimi %179 artarak dünya nüfus artış hızını geçmişti. Petrolün dünya enerji tüketimindeki yeri 1950 yılında %29'ken 1972 yılına gelindiğinde bu oran %46'ya çıkmıştı. Batı Avrupa ve Japonya petrol tüketimine daha bağımlıydılar. Neredeyse bu devletler enerji ihtiyaçlarının çoğunluğunu ithal ediyorlardı. Batı Avrupa, enerji tüketiminin %59,6'sını ve Japonya enerji ihtiyacının %73'ünü petrol oluşturuyordu. 1950 ile 1973 yılına kadar petrol üretimi Batı Yarımküresinden Ortadoğu'ya doğru kaymıştı. 1950 yılında Ortadoğu'nun petrol üretimi dünya petrol üretiminde %7 olarak kayda geçerken bu oran 1973 yılına gelindiğinde yaklaşık %42 gibi bir orana erişmişti (Painter, 2014: 189-190).

World Oil Trade Hinges on These 8 Vulnerable Chokepoints – BRINK – Conversations and Insights on Global Business (brinknews.com) (Erişim Tarihi: 06.09.2022)

İngiltere'nin 1968 yılından itibaren körfezden çekilmesi sonucunda, bölgede oluşan güç boşluğundan bölgedeki devletler İran, Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkeleri kendi güvenlik çıkarlarının farkına varmışlardı. Bu farkındalığa tek erişen bölge devletleri değildi. Batılı devletler de körfez bölgesinde oluşan bu güç boşluğunun kendi ekonomilerine zarar verebileceğinin farkındaydılar. Bunun sonucunda Birleşik Devletler Başkanı Richard Nixon, Guam'da ABD'nin Basra Körfezi'ne doğrudan müdahalesi yerine bölgede ki müttefiklerini silahlandıracağı Nixon Doktrinini ilan etti. Bu doktrinle beraber, ABD kendi çıkarlarının yanında Batılı müttefiklerinin çıkarlarını gözetecek bir politika geliştirdiyordu. İngiltere'nin çekilmesinden sonra, ABD, İngiltere ve İran arasında, bölgede oluşan güç boşluğuyla ilgili bir konsensus oluşmuştu. Bu üç devletin, Basra Körfezi ve petrol sevkiyatıyla ilgili anlaşlıkları 5 prensibe göre;

1. Körfez petrolüne ulaşım her şekilde teminat altına alınmalı.
2. Yeni ortaya çıkan Arap devletlerinin garantörlüğü ve emniyeti sağlanmalıdır.
3. Petrolün sevkiyatı için bölgedeki siyasi istikrar elzemdir.
4. Hiçbir radikal görüş ve revizyonist yaklaşım tolere edilmeyecektir.
5. İran'ın askeri hegemonyası bölgenin istikrarı için gereklidir. (Cheema, 1987: 29-30)

Nixon doktrininin ilanının ardından, Körfez bölgesindeki başlıca sorun 1973 Arap-İsrail savaşından sonra ortaya çıkan petrol kriziydi. Başkan Nixon 'un 19 Ekim 1973 yılında Birleşik Devletler Kongresi'nden 2,2 milyar tutarında İsrail'e bir askeri yardım paketi istemişti. Nixon'un kararına göre, bölgede istikrarın korunması için İsrail'e askeri yardım devam etmeliydi. Bu durum karşısında Arap devletleri öfkelenmişlerdi. Bunun sonucunda 20 Ekim'de Suudi Arabistan önderliğinde Arap ülkeleri ABD'ye petrol ihraç etmeyi durdurmuşlardı. Arap devletlerinin petrol ihraç etmeyi durdurmasının sonuçları arasında ham petrolün görülmemiş bir şekilde artışıydı. 1973 yılında Bütün Arap devletleri ortak bir karar alarak ham petrolün fiyatını %70 oranında arttırmışlardı. Bu artışın sonucunda diğer OPEC üyesi olan körfez ülkeleri (İran, Irak, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar) acil bir toplantı düzenlemişlerdi (Singh, 1998: 36-48).

ABD ve Batıya karşı uygulanan petrol ambargosu, İran hariç bütün körfez ülkeleri tarafından uygulanmıştır. Körfez ülkelerinden Bahreyn, ABD'yle daha önce yaptığı liman antlaşmasını fesh ederek ABD'ye uygulanan petrol ambargosunu daha da sertleştirdi. Petrol fiyatlarının aşırı derecede yükselmesi sonucunda petrol üreten körfez ülkeleri gelirlerinde ve döviz rezervlerinde ciddi bir artış yaşanmıştı. Bu artışın bir geri dönüşü olacaktı. Ambargonun sonucunda petrol üreten ülkeler, ciddi bir ekonomik büyüme yakalamışlardı. Ancak bu ülkelerin ABD'nin silah teknolojisine bağımlı olmaları büyük bir sorun teşkil ediyordu. Körfez ülkeleri, İngiltere'nin bölgeden ayrılması sonucunda oluşan güvenlik boşluğundan dolayı ciddi bir silah alımı yapmışlardır. Buna örnek olarak, 1975 yılına kadar ABD silah ihracının %70'ini körfez ülkelerine yapmıştır (Cheema, 1987: 33-34).

Petrol ambargosu sonucunda oluşan bu kriz bölgedeki devletler için bir fırsat olarak algılanmıştır. Ancak Nixon Doktrini sonucunda oluşan siyasi atmosferde, bölgesel olarak güç dengesini koruyacak devletlere silah yardımı yapılmış ve bunun sonucunda ABD tarafından dost olarak görülen devletlere (İran) yeni sorumluluklar yüklenmiştir. Bununla beraber bölgedeki baskın güçlerin desteklenmesi bir seçenek olmakla beraber bu durum bazı sorunlara neden olmuştur. Bölgedeki devletlerin farklı çıkarlara sahip olması ve farklı güvenlik sorunlarına sahip olmaları nedenlerinden dolayı körfez ülkeleri arasında ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır (Chubin, 1976: 218-219).

1973 petrol krizinin ardından ABD ve Batı'yı, Irak'ın İran'ı işgali sürecini büyük bir endişeyle takip ettiğini görmekteyiz. 1980 yılında Irak topçularının 25 Eylül'de İran'ın Abadan'daki petrol tesislerini vurmasıyla 8 yıllık sürecek İran-İrak Savaşı başlamış oldu. İran, buna misilleme olarak Irak'ın petrol tesisleri olan Zubair, Basra, Musul ve Kerkük'teki petrol tesislerini vurarak cevap verdi. Ve böylece İran- Irak Savaşı başlamış oldu. 24 Eylül'de petrol tesislerine başlayan saldırılar her iki tarafın da petrol tesislerinin ciddi bir şekilde zarar görmesi sonucu her iki devlette petrol tesislerine saldırmaktan kaçınmaya başlamışlardı. Ancak bu durum karşısında her iki devlette petrol tesisleri ve sonraki dönemde de birbirlerine ait petrol tankerlerini vurmaya başlayacaklardı (Axworthy, 2020: 245-246).

Savaşın 1984 yılının ilkbaharı itibariyle Basra Körfezine doğru kayması sonucunda Suudi Arabistan ve Kuveyt tankerleri milliyeti bilinmeyen uçaklar tarafından batırılmaya başlanmıştı. ABD ve Kuveyt, bu milliyetsiz uçakların İran'a ait olduğunu öne sürdüler. Bu iddiaların asıl kaynağı ve dayandırıldığı temel İran-İrak Savaşında Kuveyt ve Suudi Arabistan'ın Irak'a savaş boyunca milyar dolar yardımda bulunmuş olmasıydı. Bu olayın patlak vermesi sonucunda ABD körfezdeki petrolün sevkiyatının güvenliğiyle bir şekilde yapılması yönünde bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamaya göre "Körfez'in milletler arası sularında, serbest geçişin ihlaline teşebbüs edilmemesini, Amerika'nın büyük endişe ile karşılayacağını ve böyle bir durumda diğer ilgili devletlerle birlikte tedbir alacağı bildirildi." (Armaoğlu, 2019: 654)

Savaşın Basra Körfezine doğru genişlemesiyle beraber, petrole en çok ihtiyacı olan Batı dünyası da İran-İrak savaşını büyük bir endişeyle izliyordu. 1970'lerde petrol ambargosunun uygulanması Batı'ya ciddi zararlar vermişti. Bu durumun tekrarlanma ihtimali karşısında Batının, İran-İrak

savaşının sonucundan çok petrolün güvenli bir şekilde sevkiyatını birincil öncelik olarak görüyorlardı. Körfez bölgesindeki İran-İrak savaşı Suudi Arabistan’ında üçüncü bir güç olarak ortaya çıkmasını engelleyemeyecekti. Petrolü kontrol eden bu üç devlet (İran, Irak ve Suudi Arabistan) savaşın ve petrol üretimi konusunda bir konsensus oluşmasında bir engel teşkil ediyordu (MERİP: 40-41). İran-İrak Savaşının Basra Körfezi’ne kadar inmesi durumu ABD tarafından yakından takip ediliyordu. Savaşın Hürmüz Boğazının güneyine taşınması ihtimali sonucunda krizden sadece Batı dünyası etkilenmeyeceği gibi gelişmekte olan ülkelerde petrolün sevkiyatında yaşanan aksaklıklardan etkileneceklerdi. ABD’nin ve Batı’nın bu sevkiyatın güvenli bir şekilde devamı için Basra Körfezinin yakınında konuşlanmış deniz kuvvetlerini arttırmak oldu. Basra Körfezi’nden yapılan petrolün sevkiyatında yaşanan aksaklıklar olsa bile, Körfez açık kalmaya devam etmiştir. Petrolün güvenli bir şekilde sevkiyatı dışında Irak’ı mali açıdan destekleyen devletlerin İran tarafından olası bir saldırıya uğraması ABD tarafından endişeyle izleniyordu (Wright, 1980: 292-293).

İran-İrak Savaşının uzamasıyla beraber her iki ülkenin ekonomisi ciddi zarara uğramıştı. İran’ın petrol gelirlerindeki büyük kayba rağmen İran’ı etkileyen bir diğer en önemli konu petrol rafinerileri ve altyapısının zarara uğramasıydı. İran’da nüfusun yoğun olduğu şehirler olan Ahvaz, Abadan, Dezful tamamen yıkıma uğramıştı. Diğer yandan Irak’ın petrol ihracatındaki gelirinin 1980 yılında 26,1 milyar dolardan 1983 yılına gelindiğinde 8,4 milyar dolara inmişti (Alnasrawi, 1986: 878).

1984 yılının sonuna doğru ABD, donanmasını petrol sevkiyatının güvenliği için Hürmüz Boğazının güneyine yerleştirmeye başlamıştı. Kuveyt petrol tankerleri ABD donanmasının gözetiminde petrol sevkiyatını sürdürmüşlerdir. Bu durum, İran ile ABD’nin körfezde karşı karşıya gelmesine neden olacaktı. 1988 yılının Nisan ayına gelindiğinde artık ABD, İran’a ait petrol tesislerini vurmaya başlamıştı. Bu durum bizlere gösteriyor ki, ABD’nin körfezde yerleşik bir güç olduğunu ve petrol sevkiyatının aksama tehlikesi karşısında elinde fazla bir seçeneğinin olmadığını. İran-İrak Savaşı’nın sonuna doğru her iki ülkede tükenmeye başlamıştı. ABD’nin körfez bölgesinde hiçbir devletin üstünlüğünü kabul etmeyeceğini ve bölgenin tamamen Amerikan çıkarlarına göre şekilleneceğini ilan etmesi sonucunda 20 Ağustos 1988 yılına gelindiğinde İran ve Irak arasında ateşkes yürürlüğe girdi (Armaoğlu, 2019: 655-656).

3. 1990 SONRASI PETROL SEVKİYATINDA YAŞANAN OLASI TEHDİTLER

Irak’ın Ortadoğu’da revizyonist bir politika izlemesi sonucunda 1980 yılında İran’ı, 1990 yılında ise Kuveyt’i işgal hareketine girişmiştir. Irak’ın revizyonist politikalarına karşı petrol ithal eden Batı ülkelerini endişeye sevk etmiştir. 1990’lı yıllarda bilinen petrol rezervlerinin 4/2’si Ortadoğu’da bulunması Batılı ülkeleri endişelendirmesinde bir numaralı etkendi. Irak’ın körfez ülkelerini olası işgali dünya ekonomisini ve dolayısıyla Batı ekonomisini sarsabilirdi (Chapman ve Khanna, 2004: 10).

Dolayısıyla bu istikrarsız atmosfer petrole bağımlı olan ABD ve müttefiklerini rahatsız ediyordu. ABD, Irak’a karşı Çöl Kalkanı ve Çöl fırtınası operasyonlarını başlatmıştı. I. Körfez savaşı sırasında ABD tarafından başlatılan Çöl Kalkanı ve Çöl Fırtınası operasyonları sonucunda dünya petrol piyasası ciddi bir reaksiyon göstermiş ve bu reaksiyonun sonucunda küresel ekonomi doğrudan etkilenmişti. ABD’de 1990’ların üçüncü çeyreğinden itibaren ekonomi resesyona girmişti. Petrol tüketimine bağımlı olan ABD, artan petrol fiyatlarından doğrudan etkilenmiş olduğu yorumunda bulunabiliriz. Bu etkilenme sonucunda ABD ekonomisinin resesyona girmiş olduğu sonucuna varabiliriz (Hart, 1994: 114).

Birinci Körfez Savaşının iki önemli sonucu vardı. Birincisi, Irak’ın bölgesel gücü azalmıştı. İkincisi ABD’nin bölgede özellikle körfezdeki askeri gücü artmıştı. Bu önemli sonuçlara yakından baktığımızda, ABD’nin Körfezdeki düşmanlarına karşı sindirme politikası izlediğini ve rejimlerini

değiştirmek istemediği görülmektedir. I. Körfez Savaşının ardından Körfez’de ABD varlığı kesin olarak görülmeye başlanmıştır. ABD’nin, Irak’ın Kuveyt’e işgaline ses çıkarmasının yegâne sebebi petrol sevkiyatının güvenli bir şekilde devamıydı. ABD, Saddam’ın Kuveyt’i işgal ederek bölgede bulunan petrol rezervlerini ele geçirmesine tamamen karşıydı (Gause ve Gregory, 2010: 85).

ABD’nin 2003 yılında Irak’ı işgali ardından Saddam Hüseyin yönetimindeki Baas Hükümeti çökmüştü. Irak’ta oluşan yeni siyasi atmosfer İran’ın bölgede etkisini arttırmaya başlamasına neden olmuştu. ABD ve müttefikleri tarafından Ortadoğu’da birincil güvenlik önceliği olan petrolün sevkiyatı konusu ABD’nin Irak’ı işgali sonrası tekrardan gündeme gelmeye başladı. Günümüzde bile İran’ın askeri gücü, bölgeyi domine etme olasılığı ve Hürmüz Boğazını kapatma tehlikesi petrol ithal eden ülkeler için büyük bir sorun olmaya devam etmektedir (Clayton, vd., 2010: 29).

2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizi sonucunda Petrol fiyatları görülmemiş derecede artmıştı. Bu yaşanan artışın sonucunda, krizden en çok etkilenen ABD, petrol fiyatlarındaki rekor seviyeyle beraber Birleşik Devletler’e büyük bir darbe vurmuştu. ABD’nin, körfez bölgesinden çıkan petrole ulaşımı konusu her zaman bir tartışma konusu olmuştur. Ancak petrol fiyatlarının 2008 yılında tekrardan rekor kırmasıyla birlikte Basra Körfezinde petrol ihraç eden ülkeler elde ettikleri petrol geliriyle silahlanma yarışına girebilir ve bölgede istikrarsızlığa neden olabilirlerdi. ABD’li uzmanlara göre petrol fiyatlarında yaşanan artış bölgede İran’ın nüfuzunu ciddi oranda arttırabilirdi. Birçok açıdan bakıldığında ABD’nin Ortadoğu’daki bir numaralı güvenlik sorunu olan İran, Körfez’i kendi ideolojisi doğrultusunda şekillendirebilirdi (Clayton ve S, 2010: 1-2).

Amerika’nın Irak’ı işgali ardından, İran Basra Körfezindeki nüfuzunu arttırmaya başlamıştı. 2012 yılından itibaren İran, kendisine uygulanan ambargoya misilleme olarak Basra Körfezi’nin güney ucunda bulunan Hürmüz Boğazı’nı petrol trafiğine kapatma tehdidinde bulunmuştu. Birçok uzmana göre, Boğaz’ın İran tarafından kapatılmasının uzun dönem sonuçları İran’ın petrolünü hiçbir ülkeye ihraç edemeyeceği ve ambargo altında ezilen İran’ı ekonomik olarak zora sokacağıydı. Hürmüz Boğazı’nı kapatma ihtimaline karşın ABD harekete geçebilirdi. Sonuç olarak ABD, İran’ın önemli üslerini vurabilecek ve bu durum İran’a zarar verecektir. ABD için, Basra Körfezi’nin açık kalması kırmızı çizgi olduğunu belirten General Martin Dempsey yaptığı açıklamaya göre, Hürmüz Boğazı’nın kapanması halinde Birleşik Devletler harekete geçip boğazı tekrardan açacaktır (Glaser, 2013: 127).

Tablo 1. Aşağıdaki Tablo ABD'nin 2015 yılından günümüze kadar ki Basra Körfezinden ham petrol ithalatı, Günde Bin Varil Oranı Göstermektedir. (kbd)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2015	41,342	40,116	45,437	45,949	53,439	48,503	45,852	38,664	38,707	47,081	49,847	54,969
2016	47,129	46,167	56,422	51,276	60,420	51,466	55,721	56,409	59,465	52,650	51,065	58,345
2017	64,638	56,355	60,644	63,014	61,002	55,082	55,665	41,702	41,112	46,221	46,643	45,252
2018	49,320	43,519	53,877	56,983	48,585	44,610	46,171	49,580	49,357	48,461	47,012	38,332
2019	40,425	35,619	33,961	28,419	28,264	29,846	27,602	24,618	29,401	22,965	20,552	29,745
2020	23,956	23,552	23,929	18,269	44,299	43,945	30,014	15,001	15,343	17,770	13,686	10,524
2021	11,795	13,017	18,535	19,091	19,679	25,309	26,031	23,278	22,202	22,333	24,232	26,653
2022	30,563	22,685	25,062	30,222	31,148	36,277						

Kaynak: <https://www.eia.gov/dnav/pet/hist/LeafHandler.ashx?n=PET&s=MTTIMUSPG1&f=M>
(Erişim Tarihi: 08.09.2022)

2015 ile 2022 yıllarını gösteren tabloya baktığımızda, ABD'nin Basra Körfezi'nden yaptığı petrol ithalatı gözle görülür bir şekilde azaldığı görülmektedir. Bu sevkiyatın, 2020 yılında gözle görülür bir şekilde azalmasında en büyük etkenlerden biri olan COVID19 sürecinden ayrı tutarsak, enerji çekim merkezinin yavaş yavaş başka bir yöne doğru kaydığını söyleyebiliriz.

2018 yılında ki ABD Enerji Enformasyon Ajansının verilerine göre, Hürmüz Boğazı'ndan 2018 yılında günlük 21 milyon varil petrol geçti. Bu rakam dünya toplam petrol tüketiminin %21'ine denk gelmektedir. Hürmüz boğazından yapılan petrol sevkiyatının %65'i Uzakdoğu ülkelerine gitmektedir. İran'ın Hürmüz Boğazını kapatma ihtimali dünya ekonomisine ciddi bir darbe vurup petrolün varil başına fiyatının 100 ABD dolarına kadar çıkma ihtimali uzmanları endişelendirmektedir.

(<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/iranin-hurmuz-bogazi-kozu-kuresel-petrol-piyasalarini-endiselerdir/1705518>) (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022)

4. GİNE KÖRFEZİ'NDE YAPILAN PETROL SEVKİYATINA GENEL BİR BAKIŞ

Gine Körfezi, Atlantik Okyanusunun Doğu Kısmından Batı Afrika Kıyısı arasında bulunan körfez Ekvator yakınında ki Cap Lopez'den 7. boylamdaki Cape Palmas'a kadar uzanmaktadır. Körfezin kıta sahanlığı, Sierra Leone'den Bijagos'dan Bijagos Archipelago'ya kadar 100 mil (160 km) genişliğine kadar ulaşmaktadır. Gine Körfezi'ni besleyen Nijer Deltası, bölgede ki en önemli su kaynaklarından biridir. Körfezin kıyı şeridi, doğal liman özelliği taşımadığı gibi genel itibariyle alçaktır. Gine körfezi dahilinde bulunan petrol ve doğalgaz gibi doğal kaynaklar bölgenin önemini gün geçtikçe arttırmaktadır (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia, 2020).

Gine Körfez bölgesinde bulunan petrolün keşfinden önceki tarihine kısaca baktığımızda, ilk olarak bölgenin Avrupa'yla olan teması 1472 yılına kadar geriye gitmektedir. 1472 yılında Portekizli denizciler Gana'ya kadar gitmişler ve bölgedeki yerel halkla temaslarda bulunup, ticari ilişkiler geliştirmişlerdir. Bölgede bulunan Axim ve Volta limanları vasıtasıyla bölge halkı, Portekizlilerle ticaret yapmıştır. Avrupa'nın o dönem ihtiyacı olan altın, Gine Körfez bölgesinden elde edilen altın rezervleri yoluyla kapatılmaya çalışılmıştır (Wilks, 1962: 337). Gine Körfezi'nin doğal kaynaklar bakımından zenginliği, körfezde bulunan petrol, doğalgaz ve elmas rezervlerinin varlığından anlıyoruz. Gine Körfezi bölgesinden çıkan petrolü ihraç eden ülkelere sırasıyla, Nijerya, Angola, Ekvator Ginesi, Kamerun, Kongo Cumhuriyeti, Gabon gibi ülkelerin yanında sonradan bu gruba dahil olan São Tomé and Príncipe adlı ülkelerle beraber 8 ülkeden oluşmaktadır (Onuoha, 2010: 370).

1970'li yılların başından itibaren Nijerya, Angola ve Kongo Cumhuriyeti'nin petrol üretimine geçmiştir. Petrol üretimiyle beraber 1970'li yıllardan itibaren Gine Körfez Bölgesinde yer alan Nijerya, en büyük petrol ihraç eden ülkelere, Kamerun ve Ekvator Ginesi de eklenmiştir (González, 2016: 86).

1990'lı yılların başından itibaren yapılan sondaj faaliyetleri ve petrol kuyusu arama çalışmalarında yaşanan gelişmeler bölgedeki petrol sevkiyatı açısından gelecek vaat ediciydi. Arama kuyularında elde edilen başarı %20'den %35'e kadar yükselmişti. 1997 yılında Gine Körfezi'nde keşfedilen rezervlerde ciddi bir yükseliş söz konusuydu. 1990'lı yıllardan keşfedilen rezervlerle beraber 1997 yılında 70 milyon varile kadar çıkmıştı. Arama teknolojisinin gelişmesi sonucunda arama maliyeti 1 ABD dolarına kadar inmişti. 1990'lı yıllardan itibaren enerji şirketlerinin gösterdiği ilgi sonucunda körfezde ki petrol kuyusu arama faaliyetlerinde ciddi bir artış yaşanmıştır (Germain ve Armengol, 1999: 90). Bölgede çıkan petrolün varlığı bölge ülkelerine olan ilgiyi arttırmaktadır. 1990'lı yıllardan itibaren başlayan petrol arama faaliyetleri bölgedeki petrole olan bağımlılığı gün geçtikçe arttırmaktadır. Bölgenin petrol sevkiyatı açısından önemine yakından baktığımızda bölge 21. yüzyılın başlangıcıyla beraber Gine Körfezi birçok uluslararası kuruluşun yıllık raporunda geçmeye başlamıştır.

2005 yılında körfezin petrol sevkiyatı açısından önemi IMF'nin Gine Körfez bölgesiyle ilgili hazırladığı çalışma raporunda belirtilmiştir. Gine Körfezi için hazırlanan çalışma raporuna göre, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'nın ihtiyaç duyduğu petrolün güvenli bir şekilde geçişi için sorun oluşturabilecek dar geçitler Gine Körfezi'nde neredeyse yoktur. Bölgenin coğrafi olarak Avrupa ve Kuzey Amerika'ya yakın olması petrol sevkiyatının bu bölgeden yapılması için büyük bir avantaj oluşturmaktadır. Raporun devamında, bu coğrafi yakınlığa örnek olarak Angola'da bulunan Luanda ile Afrika kıtasının tam karşısında bulunan Güney Amerika kıtası arasında bulunan mesafe örnek olarak verilmektedir. Luanda'dan kalkan bir geminin yaklaşık 30 knots bir hızla gidildiğinde Brezilya'daki kıyıya ulaşması 4 günden biraz daha fazla sürecektir. Çalışma raporun devamında Ortadoğu bölgesinin istikrarsız bir yapıda olması nedeniyle Gine Körfezi'nden çıkan petrolün önemi gün geçtikçe artacağı yönünde tespitlerde bulunulmuştur (Mañe, 2005: 4-5).

Tablo 2. Gine Körfezi 2005-2030 Petrol Üretimi Projeksiyonu, Günlük Varil (b/d)

Ülkeler	2005	2010	2015	2030
Nijerya	2,719,000	3,042,000	3,729,000	4,422,000
Angola	1,098,000	2,026,000	2,549,000	3,288,000
Ekvator Gine	313,000	466,000	653,000	724,000
Kongo(Brazzaville)	285,000	300,000	314,000	327,000
Gabon	303,000	291,000	279,000	269,000
Côte d'Ivoire	43,000	71,000	83,000	94,000
Kamerun	84,000	72,000	66,000	61,000
Kongo (Kinshasa)	30,000	33,000	30,000	25,000
Gana	11,000	16,000	20,000	23,000
Toplam Afrika	9,936,000	12,059,000	13,975,000	16,242,000

Kaynak: Source: EIA, U.S. Department of Energy.

<https://library.fes.de/pdf-files/iez/02115/neumann.pdf> (Erişim Tarihi: 08.09.2022)

2030 yılına kadar petrol fiyatlarında bir dalgalanma olasılığına karşın Gine Körfezi'nden çıkan petrolün yeni bir çekim merkezi olma potansiyeli taşıyacağı aşikardır. Üretilen petrolün artışına bağlı olarak Ortadoğu'dan çıkan petrole bağımlı olan Kuzey Amerika ve Batı Avrupa devletleri yönlerini Gine Körfez ülkelerine doğru yöneleceği yorumunda bulunabiliriz.

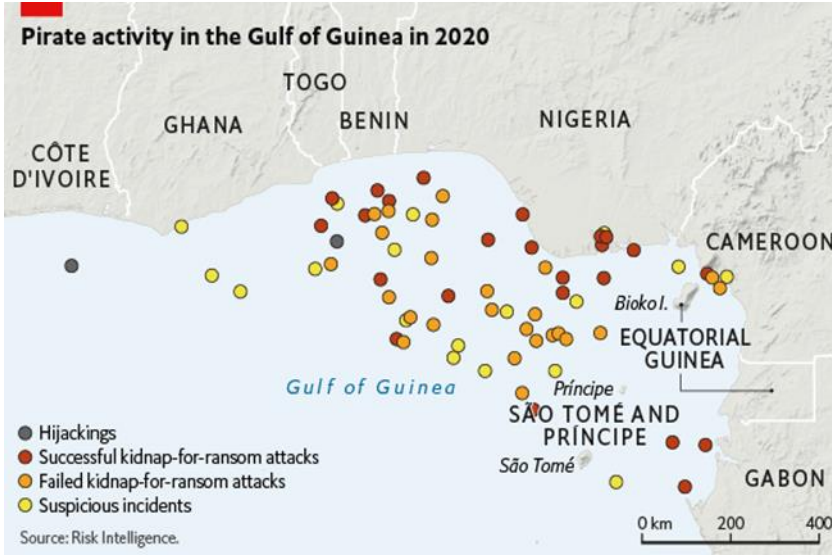
Ancak Gine Körfez bölgesinde petrol üreten ülkelerin gelirlerinin petrolden elde ettikleri gelire bağlı olması ve 2014 ve 2016 yıllarında petrol fiyatının düşmesi sonucunda bu ülkelerin GDP ve gelirlerinde kayda değer bir azalma olmuştu. Bu düşüşün etkisine örnek olarak, Gine Körfez ülkelerinden biri olan Ekvator Ginesi'nin GDP'si 21 milyardan 11 milyara kadar düşmüştür. Fakat petrol üreten Gine Körfezi ülkelerine yapılacak yatırımın potansiyeli oldukça dikkate değerdir. Özellikle petrol şirketlerinin rolü, vergilendirme, bölgenin kısmen istikrarlı bir yapıda olması gibi etmenler bölgeden çıkan petrole yapılacak yatırımları arttıracaktır. Gine Körfezi'nde bulunan devletler, 2014 petrol fiyatlarında ki düşüşe bağlı olarak oluşan ekonomik resesyona engel olmak için petrol şirketleriyle bir dizi antlaşma yapmıştır. Buna örnek olarak Gabon Petrol Bakanlığı tarafından tasarı halinde olan yeni petrol yasasının 16 Temmuz 2019 yılında Parlamentoda onaylanması olarak verebiliriz. Bu yeni yasaya göre, petrol şirketlerini yeni teşvikler sunulacak bölgeden bölgeye değişmek üzere devletin petroldeki payı %40 ile 45 arasından bir oran şeklinde olacaktır. Petrol üretiminden elde edilen gelirin tekrardan canlandırılmak istendiğini dönemin Gabon Petrol Bakanı

Etienne Mboumba petrol üretiminde takip ettiği yol oldukça iyimserdi. 2021 için Gabon'un gerçekleştirmek istediği günlük 300.00 varil üretim hacmi, 2020 yılında petrol üretimi günlük 207.000 varil civarında olması nedeniyle imkansızdı. Bölgedeki birçok devletin petrol şirketlerine verdiği imtiyazlara rağmen günlük üretimin 300.000 üzerine çıkamamıştır. 2016 yılında yaşanan petrol fiyatlarında düşüşe bağlı olarak Angola, petrol şirketlerine bölgede daha fazla varlık göstermesi için bir dizi yasa yürürlüğe koymuştur (AUGÉ, 2021: 11-12).

5. BÖLGEDEKİ OLASI FIRSATLAR VE TEHDİTLER

Gine Körfezinin jeopolitik konumuna baktığımızda, petrol tüketiminde başat rol oynayan Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'ya oldukça yakın bir konumdadır. Bölgenin, coğrafi olarak petrol tüketiminin üst sıralarda olduğu ABD ve Batı Avrupa'ya yakın olması Gine Körfezinin önemini etkileyecek unsurların başında gelmektedir. Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'ya coğrafi olarak yakınlık petrol sevkiyatında oluşabilecek maliyetlerin düşmesine neden olacaktır. Bir diğer önemli noktaysa Gine Körfezinden çıkan ham petrolün arıtma maliyeti, Basra Körfezinden çıkan petrole göre daha ucuz ve kolay olmasıdır. Gine Körfezinin gelişmesiyle ilgili 2013 yılında yayınlanan African Economic Outlook raporuna göre Bölgedeki büyümenin 2014 yılında %7,4 civarında olacağı tahmin edilmiştir. Raporun devamında Gine Körfez'inin, Afrika kıtası içinde en hızlı gelişen bölgesi olduğunu düşünürsek Gine Körfezi için birçok fırsatın geçerli olacağı kesindir (Windsor, vd., 2014: 2).

Gine Körfezi'nden çıkan petrol bölgede yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olacaktır. Deniz güvenliğinin nasıl sağlanacağı sorusu petrol ithal eden devletler arasında bir tartışma konusu olmuştur. Deniz korsanlığı, bölgede deniz güvenliğine karşı büyük bir tehdit oluşturduğu gibi Gine Körfezi'nde yapılan petrol sevkiyatını sekteye uğratabilecek bir sorundur. Deniz korsanlığı konusu Gine Körfezi'nde petrol üreten devletlerin ekonomilerine zarar vermekte ve bölgede ki deniz trafiğini bozmaktadır. Körfezde yapılan korsanlık faaliyetleri nedeniyle Gine Körfezi'nde petrol üreten en önemli devletlerden biri olan Nijerya'nın petrole bağlı olarak elde ettiği gelirin %7 oranında gerilediği düşünülüyor. Bölgede korsanlık faaliyetleri nedeniyle Nijerya'nın toplam kaybının 400.000 varil ham petrol olduğu ve bu kaybın aylık 1 milyar dolar kadar olduğu tahmin ediliyor. Gine Körfezinde yaşanan deniz korsanlığının dışında bölgede ki bir diğer sorun petrol rafinerilerinin nasıl korunacağıdır. Petrol tesislerinin nasıl korunacağı konusu, Gine Körfezi'nde petrol üreten devletleri meşgul etmektedir. 2007 yılından 2014'e kadar Nijerya'nın petrol tesislerine deniz korsanları tarafından 7 saldırı gerçekleştirildiği kayıtlara geçmiştir (Risley, 2014: 56-57).

Kaynak: <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1030651286> (Erişim Tarihi: 10.09.2022)

Gine Körfezi'nde gerçekleşen deniz korsanlığı küresel ekonomiye de ciddi zararlara neden olabilir. Dolayısıyla Gine Körfezi'nde bulunan devletler bir dizi güvenlik önlemleri almak zorundadır. Körfezde deniz trafiğinin istikrarlı bir şekilde ilerlemesi için 2003 ve 2009 yıllarında “deniz emniyeti ve güvenliği” konulu konferanslar Afrika Birliği İcra Komitesi tarafından düzenlenmeye başlanmıştır. 2009 yılında Cibuti Anlaşmasından sonra deniz trafiğinin güvenliğinin istikrarı konusu Afrika Birliği içinde başlıca gündem maddelerinden birisi olmuştur. Aynı yıl içerisinde Afrika Birliğine üye devletlerin ulaştırma bakanları seyri sefer halinde ki gemilerin güvenliğini sağlamak için “Deniz Emniyeti, Güvenliği ve Afrika’da Deniz Çevresinin Korunmasına yönelik Durban Kararları” uygulama planı olarak kabul edilmesini sağlamışlardır. 2010 yılına gelindiğinde “Deniz Güvenliği ve Emniyeti Uzmanlar Çalıştayı: İstikrarlı, Emniyetli ve Temiz Afrika Deniz Ortamına Doğru” Etiyopya’nın başkenti Addis Ababa’da düzenlenmiştir (Oral, 2020: 35-36).

Bölgesel düzeyde geliştirilecek iş birliği örgütleri Gine Körfezi’nden çıkan petrolün güvenli bir şekilde nakline imkân tanyacaktır. Bu girişimlerin ileriki yıllar içinde devam edeceği yorumunda bulunabiliriz. Petrol ithal eden ülkeler ve Gine Körfez ülkeleri arasında oluşabilecek konsensus sonucunda oluşan bölgesel iş birliği kuruluşları bölgede ki deniz haydutluğu faaliyetlerine son verilebilir. Bölgenin petrol tüketiminin en yüksek düzeyde olduğu Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’ya coğrafi yakınlığı nedeniyle Gine Körfezi’nin, Basra Körfezi’nden yapılan petrol sevkiyatına göre daha az maliyetli bir güzergâh olduğu tespitinde bulunabiliriz.

5. SONUÇ

Her iki körfezin farklı açılardan avantaj ve dezavantajları olmasına rağmen petrol sevkiyatı açısından Basra Körfezi’nin yerini Gine Körfezi’nin dolduracağı yorumunda bulunabiliriz. 1950’li yıllardan itibaren Basra Körfezi’nde yaşanan krizler, ABD ve Batı nezdinde bölge için enerji politikasının tekrardan gözden geçirilmesine neden olacaktır. Enerji güzergahlarının değişmesi sonucunda ABD ve Batı Avrupa için daha az maliyetli bir güzergâh olan Gine Körfezi’ne doğru bir yöneliş yaşanacaktır. Gine Körfezi’nin önemi petrol tüketiminin en yoğun olduğu Kuzey Amerika ve Batı Avrupa’ya coğrafi yakınlığı nedeniyle bölge petrol şirketleri için bir cazibe merkezi olacaktır. Ancak bölgede en önemli gündem maddesi olan deniz haydutluğu sorunu bölgedeki petrol sevkiyatını baltalamaktadır. Deniz haydutluğu faaliyetlerine karşın Gine Körfezi’ndeki petrol üreten devletlerle

kurulacak bölgesel iş birliği kuruluşlarıyla bölgenin emniyeti ve istikrarı sağlanabilir. Gine Körfezi, Basra Körfezi'ne göre daha istikrarlı bir yapıda olması ve körfezde darboğazların (chokepoint) olmaması gibi etkenlerden dolayı bölgeden çıkarılan petrolün güvenli bir şekilde petrol ithal eden ülkelere ulaşabileceği yorumunda bulunabiliriz. Gine Körfezi'nde ki devletler arasında bir silahlanma yarışına girme ihtimali olmadığı gibi bölgede ki istikrarlı yapı daha öncede değindiğimiz üzere bölgede ki devletlerle yapılacak konsensus ve koordinasyon eşliğinde yürütülebilir.

KAYNAKÇA

- AKSOY, H. A. (2020). "İran'ın Hürmüz Boğazı kuzu küresel petrol piyasalarını endişelendiriyor", Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/iranin-hurmuz-bogazi-kuzu-kuresel-petrol-piyasalarini-endiselendiriyor/1705518> (11.09.2022)
- ALNASRAWI, A. (1986). Economic Consequences of the Iraq-Iran War. *Third World Quarterly*, 8(3), 869–895. <http://www.jstor.org/stable/3991927>
- ARMAOĞLU, F. (2019). 20. Yüzyılda Siyasi Tarihi. İstanbul: Kronik Yayınları.
- AUGÉ, B. (2021). The Economic and Political Consequences of Falling Oil Production in Sub-Saharan Africa by 2030. Erişim Adresi: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/auge_oil_production_subsaharan_africa_2021.pdf
- Axworthy, Michael. (2020). Devrimci İran: İslam Cumhuriyeti'nin Tarihi. (Çev. A. Karatay) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- BİLGE, Mustafa L. "BASRA KÖRFEZİ". TDV İslâm Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/basra-korfezi> (03.09.2022).
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2006, January 12). Gulf of Guinea summary. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/summary/Gulf-of-Guinea>
- CHEEMA, Z. I. (1987). US STRATEGY IN THE PERSIAN GULF. *Pakistan Horizon*, 40(3), 23–45. <http://www.jstor.org/stable/41394732>
- CHUBIN, S. (1976). The International Politics of the Persian Gulf. *British Journal of International Studies*, 2(3), 216–230. <http://www.jstor.org/stable/20096776>
- CHUN, C. K. S. (2010). DO OIL EXPORTS FUEL DEFENSE SPENDING? Strategic Studies Institute, US Army War College. <http://www.jstor.org/stable/resrep11555>
- COLGAN, J. D. (2013). Fueling the Fire: Pathways from Oil to War. *International Security*, 38(2), 147–180. <http://www.jstor.org/stable/24480933>
- DAMIAN Ondo Mañe. (2005). Emergence of the Gulf of Guinea in the Global Economy: Prospects and Challenges. *International Money Fund*. Erişim Adresi: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2005/wp05235.pdf>
- GAUSE, F. G. (2010). The U.S. and the Persian Gulf. *Great Decisions*, 79–92. <http://www.jstor.org/stable/43681101>
- GERMAIN, J., & ARMENGOL, C. (1999). GULF OF GUINEA: A DEEP OFFSHORE OPPORTUNITY. *The Journal of Energy and Development*, 25(1), 87–95. <http://www.jstor.org/stable/24808726>
- GLASER, C. L. (2013). How Oil Influences U.S. National Security. *International Security*, 38(2), 112–146. <http://www.jstor.org/stable/24480932>

- GONZALEZ, S. Y. (2016). The Gulf Of Guinea: The Future African Persian Gulf?. *Brazilian Journal of African Studies*. p.85-105. <https://doi.org/10.22456/2448-3923.6024>
- HART, J. (1994). World Dependence on Persian Gulf Oil: Strategic Concerns and Market Reality. *Naval War College Review*, 47(2), 111–117. <http://www.jstor.org/stable/44642667>
- KLARE, M. T. (2004). Geopolitics Reborn: The Global Struggle over Oil and Gas Pipelines. *Current History*, 103(677), 428–433. <http://www.jstor.org/stable/45317996>
- Oil and the Outcome of the Iran-Iraq War. (1984). *MERIP Reports*, 125/126, 40–42. <https://doi.org/10.2307/3012204>
- ORAL, F. (2020). Gine Körfezi'ndeki Deniz Haydutluğu Faaliyetlerinin Türk Donatanları Açısından İncelenmesi (Yüksek lisans Tezi) https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=-twAX0uDwwcizVXEMuyj0w&no=-_xm1Oj_ZKkP_RSpNUxv9w
- ONUOHA, C. Freedom. (2010). The Geo-strategy of Oil in the Gulf of Guinea: Implications for Regional Stability *Journal of Asian and African Studies* 45(3) 369–384. DOI: 10.1177/0021909610364779
- PAINTER, D. S. (2014). Oil and Geopolitics: The Oil Crises of the 1970s and the Cold War. *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, 39(4 (150)), 186–208. <http://www.jstor.org/stable/24145533>
- RISLEY, M. G. (2014). Maritime Security in the Gulf of Guinea: Issues and Solutions for the 21st Centur (Master Dissertation). Erişim Adresi: <http://hdl.handle.net/10362/14649>
- SMITH-WINDSOR, B. A., & PAVIA, J. F. (2014). From the Gulf of Aden to the Gulf of Guinea: A New Maritime Mission for NATO? *NATO Defense College*. <http://www.jstor.org/stable/resrep10368>
- WILKS, I. (1962). A Medieval Trade-Route from the Niger to the Gulf of Guinea. *The Journal of African History*, 3(2), 337–341. <http://www.jstor.org/stable/179758>
- WRIGHT, C. (1980). Implications of the Iraq-Iran War. *Foreign Affairs*, 59(2), 275–303. <https://doi.org/10.2307/20040726>

THE IMPORTANCE OF INTELLIGENCE IN ENSURING TÜRKİYE'S ENERGY SECURITY IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMASINDA İSTİHBARATIN ÖNEMİ

ÖZ Doğu Akdeniz bölgesindeki hidrokarbon rezervleri için deniz yetki alanlarının nasıl paylaşılacağı konusunda kıyı devletleri arasında anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Bu durum, tüm kıyıdaş ülkelerin enerji güvenliği için tehdit oluşturduğu gibi, Türkiye'yi de olumsuz etkilemektedir. Özellikle bölgedeki en büyük kıyıdaş devlet olan Türkiye, bölgedeki haklarını savunma eğilimindedir. Öte yandan, diğer devletlerin ikili anlaşmaları sonucunda bölgede yalnızlaşan Türkiye, özellikle Arap Baharı'ndan sonra daha da yalnızlaşmıştır. Bu noktada Türkiye'nin bölgede enerji güvenliğini ve haklarını savunmak için güçlü bir konumda olması gerekmektedir. Bu durumda istihbarat araçları ve hizmetleri önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada, Türkiye'nin bölgedeki enerji güvenliğinde istihbarat kapasitesinin önemi incelenmiştir. Doğu Akdeniz'de enerji güvenliğini tehdit eden unsurlar ve buna bağlı olarak istihbaratın önemi çalışmanın ilk bölümünü oluşturmuştur. Ardından Türk istihbaratının Libya ve Mısır'daki rolleri, ilk yerli istihbarat gemisinin önemi ve İskenderun Körfezi'nin güvenliğinin önemi incelenmiştir. Sonuç olarak, istihbaratın Türkiye'nin bölgede enerji güvenliğini sağlamada önemli bir rol oynadığı ve oynamaya devam edeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, Enerji Güvenliği, Doğu Akdeniz, Türkiye, MİT

ABSTRACT There are disagreements over how coastal states will share their maritime jurisdictions for hydrocarbon reserves in the Eastern Mediterranean region. This situation not only poses a threat to the energy security of all riparian states, but also negatively affects Türkiye. In particular, Türkiye, the largest riparian state in the region, tends to defend its rights in the region. On the other hand, Türkiye, which became isolated in the region as a result of the bilateral agreements of other states, became even more isolated especially after the Arab Spring. At this point, Türkiye needs to be in a strong position to defend its energy security and rights in the region. In this case, intelligence tools and services play an important role. In this study, the importance of intelligence capacity in Türkiye's energy security in the region has been examined. The elements that threaten energy security in the Eastern Mediterranean and the importance of intelligence at this point formed the first part of the study. Then, the roles of Turkish intelligence in Libya and Egypt, the importance of the first domestic intelligence ship and the importance of the security of the Iskenderun Bay were studied. As a result, it has been found that intelligence has and will continue to play an important role in ensuring Türkiye's energy security in the region.

Keywords: Intelligence, Energy Security, Eastern Mediterranean, Türkiye, MIT

Mustafa Burak Şener

buraksener1626@gmail.com

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 24.09.2022

Kabul Tarihi : 09.11.2022

1. INTRODUCTION

Since the end of the Cold War, there has been significant evolution in the changing security understanding of states. Although in the security understanding of the states the traditional threat of war still maintains its importance, security problems such as terrorism, migration, environment, and energy have also occupied a significant place (Özkan, 2010: 109). In this direction, the concept of security has gradually expanded until today, and it has become a vital position for states to continue their existence.

The most basic need to ensure security is intelligence. It is not possible to ensure the security of any person, facility, or vehicle without intelligence information. The basis of security is the need for intelligence. Accordingly, intelligence activities are one of the most important security instruments of a state. Intelligence in the security dimension is fields of activity that complement each other, such as state security, national security, and homeland security, which cannot be considered independent from each other. From this point of view, the intelligence production process comes into play within the framework of security needs. Intelligence and security activities have very close relations with each other. Therefore, intelligence is an integral part of security (Söylemez, 2019: 29).

In this respect, when it comes to the national and homeland security of a state, energy security is one of the most important survival strategies. As a matter of fact, energy security is considered a crucial issue in the context of international relations in recent years. Türkiye is located in a region where current problems are experienced, especially in the energy security issue. Türkiye's proximity to the Eastern Mediterranean, Middle East, and Eurasia, which are among the regions of the world rich in energy resources, provides some advantages in geopolitical and geostrategic fields. On the other hand, the fact that it is not a self-sufficient country in terms of energy resources and even its foreign-dependent position in this sense increases the importance of its geopolitical position for Türkiye (Çetinkaya, 2019: 209).

With its broad definition, energy security is the supply of energy at a reliable and affordable price by ensuring continuity and resource diversity, consuming it in the most efficient way and environmentally friendly, and accessing energy resources from reliable routes that are not under threat (Sevim, 2012: 4386). In order to ensure this security, NATO focuses on issues such as the establishment of the energy infrastructure, the creation of a stable energy supply, and the protection of transportation facilities and energy transmission routes. The EU draws attention to the situation of energy dependency and emphasizes issues such as the supply of stable and sufficient energy for the EU citizens and economy (Yılmaz and Kalkan, 2017: 172). From the perspective of Türkiye, the Eastern Mediterranean basin, which has rich hydrocarbon deposits, as well as oil and natural gas pipelines play an important role in ensuring energy security.

Developed states use strong intelligence services to ensure their security and therefore their energy security. Accordingly, the National Intelligence Organization (Milli İstihbarat Teşkilatı, MIT), Türkiye's number one intelligence service, makes a significant contribution to ensure Türkiye's national security. MIT defines the relationship between intelligence and security as follows:

“State intelligence is all the intelligence provided by state bodies in order to achieve the national goals set by national policy in order to ensure the integrity of the state, the security of the regime. In other words, it is the intelligence that provides the necessary information for the creation of national security policies and is produced with the cooperation and coordination of all relevant state intelligence agencies.” (Milli İstihbarat Teşkilatı, 2009).

In the light of this information, it should be noted that there is an inseparable connection between energy security, which is one of the most important sub-branches of national security, and intelligence. In addition, Türkiye's geopolitics is an element that increases the importance of energy

security. It is located near the Middle East oils. Thus, these oils are delivered to the world via Türkiye through pipelines and maritime transport. On the other hand, for Türkiye, which has the longest coastline in the Eastern Mediterranean, the hydrocarbon reserves that can be obtained from this region are also very important. Although Türkiye is dependent on foreign countries for the majority of its energy needs, it has the power to balance this situation thanks to its geopolitical importance. However, instability is looming. In the Eastern Mediterranean region, there is a great disagreement between the coastal states about how to share their jurisdiction and therefore energy resources. Instability in this region poses a significant threat to energy security. Accordingly, this study examines and focuses the question of what the importance of intelligence is to ensure Türkiye's energy security in the Eastern Mediterranean.

2.THREATS TO TÜRKİYE'S ENERGY SECURITY IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

The most important threat to energy security in the Eastern Mediterranean is the inability to determine how to share maritime jurisdictions. In this regard, there are disputes among the coastal states. The ideal approach to be followed in determining the maritime jurisdiction areas in the region that has the appearance of a semi-closed basin is a delimitation treaty with the participation of all coastal states. However, there is no such regulation, and the states of the region determine their maritime jurisdiction by bilateral treaties (Kepecioglu, 2008: 15-16). Cyprus signed Exclusive Economic Zone (EEZ) agreements with Egypt in 2003, Lebanon in 2007, and Israel in 2010 in order to share its maritime jurisdiction (Yaycı, 2020). Greece has signed an EEZ agreement with Egypt in 2020 (UN, 2020).

Moreover, Egypt, Greece, and Cyprus decided to establish an Eastern Mediterranean Gas Forum in October 2018. Pursuant to this decision; it has been stated that the forum, which will be headquartered in Cairo, will cover all countries producing "EastMed gas" (meaning the countries producing gas in the Eastern Mediterranean) and importing countries and transit countries (Kökyay, 2021: 224). As of 2022, Cyprus, Egypt, France, Greece, Israel, Italy, Jordan, and Palestine are members of the forum. In addition, the United States of America, the World Bank Forum, and the European Union are observer members (EMGF, 2022). Türkiye describes this forum as an entity that aims to exclude and isolate itself from the energy equation in the Eastern Mediterranean. Türkiye states that in this formation and bilateral agreements, it is accepted as the sole representative of the island despite the special status of Cyprus and the rights of the Turkish Cypriots are not respected (MFA, 2020).

The continental shelf in the Eastern Mediterranean and the area of the EEZ that Türkiye can declare on it, which is the country with the longest coastline in the region, is claimed by the Turkish authorities as approximately 189,000 km² (TGB, 2020). If the initiatives of Cyprus and Greece yield results, the area left for Türkiye will decrease to 41,000 km². Moreover, the rights of Turkish Cypriots on the island are ignored. Türkiye has informed the relevant parties that it will not accept these initiatives, which amount to being squeezed into a narrow area off the coast of the Gulf of Antalya.

3. THE IMPORTANCE OF INTELLIGENCE IN ENSURING ENERGY SECURITY IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

As mentioned, Türkiye seems to be isolated in the region. In this climate, Türkiye needs to follow the right strategies to ensure energy security in the Eastern Mediterranean. Intelligence, by its nature, plays an important role in the implementation of these right strategies. Intelligence has an important role for Türkiye to discover areas with hydrocarbon reserves, developing bilateral relations with the states of the region, and get rid of isolation. As President of Türkiye Recep Tayyip Erdoğan has

mentioned, the gains in the Eastern Mediterranean as a result of the efforts of Turkish intelligence services strengthen Türkiye's hand in bargaining (SDE, 2020).

3.1. The Role of Turkish Intelligence in Libya

The Arab Spring, which started in 2010, had a profound impact on Libya as a result of its spread to many Arab countries. In this regard, in February 2011, opposition forces in Libya rebelled against the regime of Muammar Gaddafi, who ruled the country for 42 years. As a response, Gaddafi tried to suppress these uprisings by violating human rights. As a result, NATO intervened in Libya due to the United Nations Security Council authorized the military intervention on March 17, 2011 (Kuperman, 2013: 191). After NATO's intervention, the Gaddafi regime came to an end, nonetheless, the civil war in Libya did not end.

Following this, a new era has begun for the UN-supported National Transitional Council -after the Government of National Accord (GNA)- established in Tripoli. The interim government decided to hold elections in July 2012, and while it was expected that this process would be passed comfortably, it did not occur in this way. As a result of the internal turmoil, pro-Gaddafi, General Haftar reported that he did not recognize the Tripoli government in 2014. Thus, a second civil war began in Libya (Karakaya and Çelik, 2021: 183).

General Haftar gained strength thanks to support of the United Arab Emirates, Egypt, Russia, France, and Saudi Arabia (Fasanotti, 2019). Türkiye has been in cooperation with the UN-supported Government of National Accord since the beginning and has been involved in proxy war in Libya. Thanks to Türkiye's close relations and support to Libya GNA, an EEZ agreement was signed between the two countries on 27 November 2019. This agreement was registered by the UN on 11 December 2019 (UN, 2019).

However, Haftar has become increasingly powerful thanks to the support of Gaddafi's supporters and powerful states. In 2014, under the name of Operation Dignity, he took control of 90 percent of the country within six years (BBC, 2020). As a result of Haftar's going towards Tripoli, in January 2020, Türkiye approved the Libya motion in the national assembly upon the Libya GNA's support request and sent troops to the region (Hürriyet, 2020). After the passage of the Libya resolution, expert cadres from the Turkish Armed Forces and the MIT were involved in the operation. With the support of the Turkish army and intelligence, Haftar suffered a heavy defeat and the Libyan GNA made significant gains (BBC, 2020).

Thus, the Government of National Accord, which was on the verge of losing the civil war, survived thanks to Türkiye's support. In this way, Türkiye prevented Haftar's desire to control the entire country and cancel the EEZ agreement (Euronews, 2020). Turkish intelligence played a critical role in this process. Intelligence played an important role in the Libyan GNA's seizure of strategic places (TCCB, 2020). MIT senior officials and former MIT head Hakan Fidan took part in almost all meetings and meetings related to Libya (Cumhuriyet, 2021). Regarding the issue, Erdoğan said, "The support provided by MIT in stopping the putschist Haftar's advance in Libya has a game-changer role." In addition, Erdoğan emphasized MIT's achievements and said, "The gains we have achieved in conflict zones enable our country to have a strong position in the diplomatic field and to defend our national interests more effectively" (TCCB, 2020). Finally, Erdoğan criticized the weak and foreign intelligence-based Turkish intelligence in the past, stating that the conditions and needs require Türkiye to strengthen this institution again (Anadolu Ajansı, 2020a).

3.2. Launches of First Intelligence-Gathering Ship

Türkiye is willing to use its intelligence capabilities to the fullest in order to ensure energy security in the Eastern Mediterranean. Accordingly, TCG Ufuk (A-591), Türkiye's first intelligence ship, was put into service with a ceremony held at Istanbul Maritime Shipyard in Tuzla, Istanbul on January 14, 2022 (NTV, 2022).

It is stated that the ship, which is stated to be 70% domestic capital, will carry out important activities in the Eastern Mediterranean (STM, 2022). Another important point of the ship is that both the Turkish army and the MIT have the opportunity to work together. The Turkish authorities have stated that the ship will collect important information for the MIT and that they will produce even more important projects thanks to this information and experience. Thus, it is expected that Türkiye will increase its intelligence power at the sea. Also, it is anticipated that the ship will provide important inputs for electronic warfare systems and make significant contributions to the Turkish intelligence by being supported by cyber security (Milliyet, 2022). In addition, the fact that the ship's being domestic makes an important contribution to independent and national intelligence and plays an important role in reducing the external dependence of the Turkish intelligence (Hürriyet, 2022).

3.3. The Turkish Intelligence for Normalization: Turkish-Egyptian Relations

With the Arab Spring events spreading to Egypt, Türkiye had openly demonstrated that it stands by the Egyptian people and supported them. Thus, it called for the state leader Hosni Mubarak to hold democratic elections and criticized his violent response to the protests. After the overthrow of the Mubarak regime, Türkiye had demonstrated in its foreign policy that it supported the popular uprisings against Egypt and the democratic administration that would come with the will of the people with high-level visits to Egypt (Güvenç, 2021: 365).

In the process that developed with the election of Mohammed Morsi as President on June 30, 2012, the relations between Türkiye and Egypt reached their peak, and official visits and trade agreements between the two countries showed the extent of these relations (Yılmaz, 2020: 15). This situation led to rapprochement in the Eastern Mediterranean. In this period, with the naval exercises hosted by a country alternately every year in the Eastern Mediterranean, it was tried to give the message to the Greek and Southern Cyprus Administration that a formation in the region that did not include Egypt-Türkiye would not conclude (Demirci, 2019).

Nevertheless, the military coup carried out in Egypt on 3 July 2013 under the leadership of General Commander of the Egyptian Armed Forces, Abdel Fattah el-Sisi, seriously affected the relations between Türkiye and Egypt. Türkiye, together with the civil society and its opposition, reacted sharply to the military coup against Morsi in Egypt and condemned the coup. Egypt reduced the level of diplomatic relations with Türkiye against this reaction, and the practices carried out by the principle of reciprocity increased the tension between the two countries. This tension has significantly affected the commercial, military, and political relations between the two countries (Güvenç, 2021: 366). Thus, after the coup, military, and diplomatic activities between the two countries were suspended (Demirci, 2019).

However, Egypt is a significant country in the Eastern Mediterranean for Türkiye. From a geopolitical point of view, the two countries have the widest coastal length in the Eastern Mediterranean. In addition, the coasts of Türkiye and Egypt are largely parallel to each other. At this point, it is critical for the energy security of the two countries to conclude a maritime delimitation agreement. Realizing this importance, the parties entered the normalization phase. Although it is not possible to give an exact date, it is possible to state that Türkiye entered normalization work with the countries in the region in 2020, and the most important pillar of this is Egypt. President Recep Tayyip Erdoğan, in a ŞENER M. B. (2022). The Importance of Intelligence in Ensuring Türkiye's Energy Security in the Eastern Mediterranean, DA&MS SAYI 2,29-38.

statement he made in August 2020, announced that talks were held between the intelligence services of Türkiye and Egypt. Foreign Minister Çavuşoğlu also noted that there are some initiatives in terms of normalization with Egypt and even stated that he had a face-to-face meeting with Egyptian Foreign Minister Samih Shukri during the Organization of the Islamic Conference meeting in 2020 and offered to work on a roadmap to normalize relations (BBC, 2021).

As a result of the efforts of the intelligence services of the two countries, the normalization efforts gained momentum in 2021. Egypt's respect for the Turkish continental shelf by determining the east of the 28th meridian as its field of activity in the tender for researching energy resources in the region was one of the developments that could change the dynamics in the region (Anadolu Ajansı, 2021). Thus, although Egypt signed a maritime authorization agreement with Greece in the Eastern Mediterranean, it does not engage in hydrocarbon exploration activities in the continental shelf areas declared by Türkiye (BBC, 2021). Following this, Turkish Foreign Minister Mevlüt Çavuşoğlu emphasized a collaboration, saying, "According to the course of our relations as the two countries with the longest land and coasts in the Eastern Mediterranean, we can negotiate the maritime jurisdiction areas with Egypt and sign an agreement in the future" (Anadolu Ajansı, 2021). The role of Turkish intelligence in the normalization of relations is major. Normalized relations also have contributed significantly to Türkiye's energy security in the Eastern Mediterranean, and it is likely to continue in the future.

3.4. The Role of Intelligence in Iskenderun Gulf Traffic

The Gulf of Iskenderun, located at the easternmost tip of the Eastern Mediterranean, is the gateway to the sea of the Kirkuk Yumurtalık and Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) oil pipelines. The Kirkuk-Yumurtalık line, which was put into service in 1977, has a daily carrying capacity of 1.4 million barrels. BTC, which entered service in 2006, has a carrying capacity of 1.2 million barrels per day (Özgen, 2018: 104-105).

In addition, new projects that will increase the amount of energy exported from the Iskenderun Bay and thus the tanker traffic in the region are also on the agenda. One of the projects is the Samsun-Ceyhan line, which has been planned to have an oil carrying capacity of 1 million barrels per day at the first stage, and then 1.5 million barrels per day. Also, the transportation of Iraqi natural gas to Ceyhan via pipeline and exporting it as LNG is under evaluation. In line with this purpose, infrastructure constructions are continuing in Ceyhan. One of the constructions is a pier with a length of 2300 meters, suitable for berthing large tonnage supertankers. In this context, Iskenderun Bay has a critical role in ensuring energy security in the Eastern Mediterranean (Özgen, 2018: 105).

Especially after September 11, terrorist acts targeting oil and LNG tankers have become one of the priority topics of energy security. The reason why terrorist organizations target tankers is that the cargo carried has explosive properties and oil and natural gas are seen as strategic energy sources. For example, the execution of a suicide attack with an explosive-laden boat on the French-flagged tanker Limburg, sailing in the Gulf of Aden, on October 6, 2002, is one of the most striking examples of these terrorist acts. More than 90 thousand barrels of crude oil spilled into the sea in the attack, where one person among the ship's crew lost his life (Özgen, 2018: 106). Since the maritime transport lines departing from Iskenderun Bay are one of the sea areas with the highest tanker traffic in the world, it is thought that terrorist organizations may organize suicide attacks like Limburg in the region. Therefore, it can be said that the main threat to tankers departing from Iskenderun Bay is terrorism (Özgen, 2018: 107).

In order to ensure the security of countries against terrorist organizations, it is necessary to use the intelligence effectively. Because it is possible to say that one of the main purposes of intelligence is

to develop effective policies and methods to combat terrorist organizations at the national and international levels. In this context, intelligence determines and evaluates the capabilities, strengths, weaknesses and vulnerabilities, targets, policies, and strategies of terrorist organizations to enable decision-makers to make the most accurate decisions possible to determine the necessary strategies and policies (Beşe and Seren, 2011: 124-126). For Türkiye, the Iskenderun region is a significant threat because it is in a region very close to the areas where the PKK terrorist organization carries out its actions (Anadolu Ajansı, 2020b). At this point, Turkish intelligence plays an important role in ensuring the energy security of this region against terrorist elements.

In addition, tankers have been targeted in armed conflicts since the early days when oil began to be transported through sea. There may be different purposes in targeting tankers. If the adversary is foreign-dependent in terms of energy resources, the aim is to paralyze the economic life and military action by blocking energy imports, and thus discourage or delay the political goal of the other party. If the adversary is an exporter, the aim is to prevent or at least reduce the revenue generated. The most striking example of targeting tankers in this regard is the 1980-1988 Iran-Iraq War. During the war, a total of 359 tankers were attacked, 38 in 1984, 33 in 1985, 90 in 1986, 134 in 1987, and 64 in 1988 (Özgen, 2013: 107). The material size of the losses incurred as a result of the attacks is in the order of billions of dollars for both sides. Similarly, it is considered that tankers departing from Iskenderun Bay may be targeted in an armed conflict where Türkiye will take part. This also applies to armed conflicts in which Türkiye is not involved but the countries of the region are a party. Therefore, it can be said that another threat to energy security for tanker traffic departing from Iskenderun Bay is armed conflicts that may affect freedom of navigation (Özgen, 2013: 107). It should be noted against such a situation, it is essential that the Turkish intelligence services and vehicles be fully equipped to ensure energy security at sea.

4. CONCLUSION

The post-Arab Spring developments in Türkiye have not progressed as expected. In addition to the weak relations with the countries of the region, relations with many Arab countries have come to a standstill. In this context, Egypt and Libya gained importance in the Eastern Mediterranean. Nonetheless, while the right strategies were followed in Libya, the same results could not be achieved in Egypt.

The efforts of the Turkish intelligence service in Libya made Türkiye follow a correct and successful strategy. In Egypt, on the other hand, although the relations came to a standstill, as a result of the bilateral negotiations by the Turkish intelligence, they entered the normalization process. Thus, Turkish intelligence in the Eastern Mediterranean brought important gains to Türkiye.

In addition, Türkiye's increasing its intelligence power at sea by producing a domestic and national intelligence ship makes an important contribution to ensuring energy security. This also strengthens the influence and role of the Turkish intelligence service. As seen in the study, a significant part of the energy is transferred and transported through sea. At this point, the intelligence capability at sea is of critical importance.

Also, one of the areas where terrorist organizations carry out the most actions is tanker ships and is in areas very close to the areas where PKK is active in Türkiye. Since intelligence is critical in the fight against terrorism, Turkish authorities should act sensitive in these areas and work in coordination with the necessary intelligence elements. In addition, since the Gulf of Iskenderun is one of the strategic areas for energy security in the event of a war, its importance increases even more. Because it is seen that intelligence is significant in the fight against conflict elements, it is concluded that intelligence is important for taking the right steps at this point.

Since Türkiye's defense industry and intelligence units were not domestic, great importance has been attached to domestic intelligence in order not to be dependent on foreign intelligence. As seen in the study, Turkish authorities have frequently referred to this situation and emphasized the importance of developing national intelligence. Thus, it aimed to reduce the dependency on foreign intelligence by equipping the MIT with domestic intelligence facilities. This initiative is vital in ensuring Türkiye's energy security, especially in the Eastern Mediterranean.

REFERENCES

Anadolu Ajansı (2020a). Cumhurbaşkanı Erdoğan: MİT Libya'da üzerine düşen görevleri hakkıyla yerine getiriyor. <https://www.aa.com.tr/tr/libya/cumhurbaskani-erdogan-mit-libyada-uzerine-dusen-gorevleri-hakkiyla-yerine-getiriyor/1693879>, Accessed on 19.05.2022.

Anadolu Ajansı (2020b). Hatay'daki terör saldırısı girişimiyle ilgili 4 ilde 5 zanlı yakalandı. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/hataydaki-teror-saldirisi-girisimiyle-ilgili-4-ilde-5-zanli-yakalandi/2022701>, Accessed on 22.05.2022.

Anadolu Ajansı (2021). Mısır'ın rasyonel hamlesiyle Doğu Akdeniz'de yeni dengeler oluşabilir. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/misirin-rasyonel-hamlesiyle-dogu-akdenizde-yeni-dengeler-olusabilir/2165661>, Accessed on 21.05.2022.

BBC (2020). Libya savaşının seyri barış masasını dayatıyor. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52785911>, Accessed on 19.05.2022.

BBC (2021). Türkiye-Mısır ilişkileri: Doğu Akdeniz'de anlaşma mümkün mü, ilişkiler 8 yıl sonra normalleşebilir mi?. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56278844>, Accessed on 21.05.2022.

BEŞE, E. & SEREN, M. (2011). Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi, Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Açısından Rolü ve Önemi. *Turkish Journal of Police Studies/Polis Bilimleri Dergisi*, 13(3), 123-145.

ÇETİNKAYA, Ş. (2019). Türkiye'nin Enerji Güvenliğinin Sağlanması: Bir Ulusal Güvenlik Meselesi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (43), 208-215.

Cumhuriyet (2021). Akar ve Çavuşoğlu Libya'ya gitti! Güler ve Fidan da heyette. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/akar-ve-cavusoglu-libyaya-gitti-guler-ve-fidan-da-heyette-1833098>, Accessed on 19.05.2022.

DEMİRCİ M. (2019). Doğu Akdeniz'de doğalgaz bilmecesi, bölgede kilit ülke Mısır. Euronews, <https://tr.euronews.com/2019/05/05/dogu-akdeniz-dogalgaz-bilmecesi-turkiye-nasil-etkilenecek-israil-kibris-misir-exxon-abd>, Accessed on 21.05.2022.

East Mediterranean Gas Forum (2022). Members. <https://emgf.org/about-us/members/>, Accessed on 17.05.2022.

Euronews (2020). Türk-Yunan ilişkilerini Libya ile imzalanan deniz yetki alanı mutabakatı nasıl etkiler?. <https://tr.euronews.com/2020/01/30/dogu-akdeniz-yeni-denkle-libya-deniz-yetki-alani-mutabakat-turk-yunan-iliskileri-ne-olur>, Accessed on 20.05.2022.

FASANOTTİ, F. S. (2019). With Haftar attacking Tripoli, the US needs to re-engage on Libya. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/04/25/with-haftar-attacking-tripoli-the-us-needs-to-re-engage-on-libya/>, Accessed on 19.05.2022.

GÜVENÇ, C. (2021). Arap Baharı Öncesi ve Sonrasına Yönelik Türk Dış Politikası: Tunus, Mısır, Bahreyn ve Yemen Örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi*, (5), 354-381.

ŞENER M. B. (2022). The Importance of Intelligence in Ensuring Türkiye's Energy Security in the Eastern Mediterranean, *DA&MS SAYI 2*, 29-38.

- Hürriyet (2020). Libya tezkeresi nedir?. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/libya-tezkeresi-nedir-libyaya-asker-gonderilmesinin-uzatilmasina-iliskin-tezkere-tbmmde-kabul-edildi-41695791>, Accessed on 19.05.2022.
- Hürriyet (2022). TCG Ufuk hizmete girdi! Erdoğan: Artık dikey atım sisteminin yerlisine sahibiz. <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tcg-ufuk-hizmete-girdi-erdogan-artik-dikey-atim-sisteminin-yerlisine-sahibiz-41981955>, Accessed on 20.05.2022.
- KARAKAYA, İ. & ÇELİK, M. T. (2021). Ortadoğu’da Arap Baharı Süreci ve Libya İç Savaşı. Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi, 6 (1), 175-192.
- KEPECİOĞLU, H. (2080). Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları. 1.b., Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul.
- KÖKYAY, F. (2021). Enerji Güvenliği Ekseninde Doğu Akdeniz Gaz Forumu. Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi, 6 (1), 216-239.
- KUPERMAN, A. J. (2013). NATO’s Intervention in Libya: A Humanitarian Success?. In Libya, the responsibility to protect and the future of humanitarian intervention (pp. 191-221). Palgrave Macmillan, London.
- Milli İstihbarat Teşkilatı (2009). İstihbaratın Tanımı ve İstihbarat Çarkı. <https://www.mit.gov.tr/tarihce/giris.html>, Accessed on 14.05.2022.
- Milliyet (2022). TCG Ufuk, TSK ve MİT’in hizmetinde! ‘Bölgede çok yoğun şekilde iş yapacak’. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/son-dakika-haberi-tcg-ufuk-tsk-ve-mitin-hizmetinde-bolgede-cok-yogun-sekilde-is-yapacak-6681546>, Accessed on 20.05.2022.
- NEJAT, T. (2013). “Mesele Mısır ve Suriye Değil: Doğu Akdeniz”. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM). https://tasam.org/tr-TR/Icerik/5077/mesele_misir_ve_suriye_degil_dogu_akdeniz_, Accessed on 16.05.2022.
- NTV (2022). Donanmaya yerli istihbarat gemisi: TCG Ufuk göreve başladı. https://www.ntv.com.tr/turkiye/test-ve-egitim-gemisi-tcg-ufuk-goreve-basladi,2JK26T09FESanFUeXPI_A, Accessed on 20.05.2022.
- ÖZGEN, C. (2018). Doğu Akdeniz’de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekâtı. Akademik Orta Doğu, 8 (1), 101-114.
- ÖZKAN, G. (2010). Soğuk Savaş Sonrasına Orta Asya ve Kafkasya Ekseninde Türkiye-NATO-Rusya İlişkileri ve Türk Dış Politikası’na Yansımaları. Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12 (1), 109-132
- Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs (2020). Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy’un Doğu Akdeniz Gaz Forumu’nun Uluslararası Bir Kuruluşa Dönüştürülmesine Yönelik Toplantı Hakkındaki Soruya Cevabı. https://www.mfa.gov.tr/sc_-3_-dogu-akdeniz-gaz-forumu-hk-sc.tr.mfa#:~:text=Bu%20forum%2C%20T%C3%BCrkiye'yi%20Do%C4%9Fu,T%C3%BCrkleri%20de%20forumu%20davet%20edilirlerdi., Accessed on 16.05.2022.
- SEVİM, C. (2012). Küresel Enerji Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği. Journal of Yaşar University, 26 (7), 4378-4391.
- SÖYLEMEZ, Z. (2019). Ulusal Güvenlik ve Türk İstihbarat Sistemi. Yüksek Lisans Tezi (Thesis of Master’s Degree), T.C. Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Karabük.

STM (2022). TCG UFUK “Mavi Vatan”da Göreve Başladı. <https://www.stm.com.tr/tr/medya/haberler/tcg-ufuk-mavi-vatanda-goreve-basladi>, Accessed on 20.05.2022.

Stratejik Düşünce Enstitüsü (2020). “MİT Libya’da Üzerine Düşen Görevleri Hakkıyla Yerine Getiriyor”. <https://www.sde.org.tr/siyaset/mit-libyada-uzerine-dusen-gorevleri-hakkiyla-yerine-getiriyor-haberi-14561>, Accessed on 18.05.2022.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2020). “İstihbarat diplomasisi alanındaki başarılarımız sayesinde, diğer çalışmalarımızı da daha güçlü ve kararlı şekilde yürütebiliyoruz”. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/120714/-istihbarat-diplomasisi-alanindaki-basarilarimiz-sayesinde-diger-calismalarimizi-da-daha-guclu-ve-kararli-sekilde-yurutebiliyoruz->, Accessed on 19.05.2022.

Türkiye Gençlik Birliği (2020). 10 Soruda Mavi Vatan. <https://www.mavivatan.org.tr/post/10-soruda-mavi-vatan>, Accessed on 17.05.2022.

United Nations (2019). Memorandum of Understanding between the Government of the Republic of Turkey and the Government of National Accord-State of Libya. https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028056605a&clang=_en, Accessed on 19.05.2022.

United Nations (2020). Agreement between the Government of the Hellenic Republic and the Government of the Arab Republic of Egypt. <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028058a22f>, Accessed on 16.05.2022.

YAYCI, C. (2020). Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Andlaşmasının Sonuç ve Etkileri. *Kriter Dergi*, 4 (42), <https://kriterdergi.com/dosya/turkiye-ve-libya-arasindaki-anlasmanin-sonuc-ve-etkileri>, Accessed on 16.05.2022.

YILMAZ, F. M. (2020). Arap Baharı’nın Türkiye İle Ortadoğu Devletleri Arasındaki Ekonomik İlişkilere Etkisi. *Ahi Evran Akademi*, 1 (1), 10-36.

YILMAZ, S. & KALKAN, D. K. (2017). Enerji Güvenliği Kavramı: 1973 Petrol Krizi Işığında Bir Tartışma. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1 (3), 169-199.

AKDENİZ'DE UYUM POLİTİKALARININ MİMARİ OLAN ÖRGÜT: AKDENİZ İÇİN BİRLİK (UfM)

THE ORGANIZATION THAT IS THE ARCHITECT OF COHESION POLICIES IN THE MEDITERRANEAN: UNION FOR THE MEDITERRANEAN (UfM)

ÖZ Akdeniz Bölgesi, Avrupa devletlerine ve MENA bölgesindeki devletlere ev sahipliği yapmaktadır. Tarih boyunca verimli topraklar olarak bilinen bu bölge, büyük devletlerin ilgi alanına girmiştir. Bu durum bölgedeki gelişmelerin hassasiyetini arttırmaktadır. Bölgenin topografik ve atmosferik özellikleri yerleşik hayatın tesis edilmesini kolaylaştırmıştır. Bölgede uygarlığın gelişmesi sonucunda farklı devletler kurulmuştur. Bu devletler bazı dönemlerde birbirleri ile çatışma halinde bulunmakla birlikte bazı dönemlerde ise güç dengesinin kurulmasıyla daha dengeli dönemler geçirmiştir. Devletlerarası ilişkilerin artması ve ticaretin yaygınlaşmasıyla işbirliği örgütleri tesis edilmiştir. Uluslararası örgütlerin gelişim süreçlerine baktığımızda bunların bir kısmının ticari ve kültürel alanları kapsayan barışçıl örgütler olduğunu bir kısmının da askeri ve güvenlik örgütleri olduğunu görmekteyiz. UfM, bölgede kurulan barışçıl organizasyonlardan biridir. UfM, AB ülkeleri ve MENA ülkeleri arasında işbirliği sağlamak ve entegrasyonu kolaylaştırmak hedefiyle kurulmuştur. UfM sosyal politikalarından kalkınma programlarına kadar geniş bir yelpazede faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunun yanı sıra insan haklarını destekleyen projeler üretilmesinde de katkıda bulunmuştur. UfM, çözüm önerileriyle, enerji ve çevre alanlarında da faaliyet göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Akdeniz, AB, UfM, MENA, Entegrasyon, Uluslararası Sistem

ABSTRACT The Mediterranean Region is home to European states and states in the MENA region. This region, known as fertile lands throughout history, has been in the interest of great states. This situation increases the sensitivity of developments in the region. The topographical and atmospheric features of the region facilitated the establishment of settled life. As a result of the development of civilization in the region, different states were established. While these states were in conflict with each other in some periods, in some periods they had more balanced periods with the establishment of the balance of power. With the increase in interstate relations and the spread of trade, cooperation organizations have been established. When we look at the development processes of international organizations, we see that some of them are peaceful organizations covering commercial and cultural areas, and some are military and security organizations. UfM is one of the peaceful organizations established in the region. UfM was established with the aim of facilitating cooperation and integration between EU and MENA countries. UfM has been involved in a wide range of activities from social policies to development programs. In addition, UfM contributed to the production of projects that support human rights. UfM has also been active in the fields of energy and environment with its solution proposals.

Keywords: Mediterranean, EU, UfM, MENA, Integration, International System

Muhammed Alkış

muhammed.alkis@marmara.edu.tr

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 26.08.2022

Kabul Tarihi : 09.11.2022

1. GİRİŞ

Günümüz uluslararası sistemin stratejik noktalarından biri olan Akdeniz bölgesi, gerek petrol arama çalışmalarına ev sahipliği yapması açısından gerekse de deniz kuvvetlerinin tatbikat sahası olması açısından önemli bir konuma sahiptir. ABD'nin NATO aracılığıyla, Çin ve Rusya'nın ise Suriye içsavaşına müdahaleleri vesilesiyle arz – ı endam ettikleri bu sıcak deniz; Avrupa devletlerine, Orta Doğu ülkelerine ve Kuzey Afrika coğrafyasına komşu olması hasebiyle sadece stratejik olarak değil aynı zamanda sosyo – ekonomik, ekonomi – politik ve jeo – stratejik açılardan ihmal edilemez bir konumdadır. Akdeniz İçin Birlik (UfM) örgütü, bu bölgedeki ülkeler arasında koordinasyonu sağlarken, çeşitli alanlarda işbirliği imkanlarını projelendirmektedir. UfM'nin ekonomik, sosyal, politik ve iş geliştirme projeleri bölgenin insan kaynakları için barışçıl bir ortam oluşturmaktadır. UfM, bölgesel diyalog alanındaki çalışmalarıyla devletlerarasında entegrasyonun gelişmesini sağlamaktadır. Çalışmamızın ilk bölümünde Akdeniz bölgesinin tarihsel olarak nasıl tanımlandığı, sınırlarının nereye kapsadığı üzerinde durulacaktır. Bu bölüm içerisinde Akdeniz bölgesinin jeolojik olarak oluşum sürecine değinilecek olup sahip olduğu yer altı ve yerüstü kaynaklarının önemine dikkat çekilecektir. Bölgenin sahip olduğu tarihsel ve coğrafi özellikler, küresel ve bölgesel güçlerin ilgisini çekmiş ve bölgenin güç mücadelesi alanı olmasına neden olmuştur. İkinci bölümde ise uluslararası ilişkiler bağlamında bölgenin geçirdiği süreçler ve oluşan güç dengeleri üzerinde durulacaktır. Jeopolitik konum itibari ile Afrika, Avrupa ve Ortadoğu bölgelerinin kesişim alanında bulunan Akdeniz bölgesi uluslararası ilişkiler açısından aktif süreçler geçirmiştir. Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda entegrasyonu artırma hedefiyle ortaya çıkan bir uluslararası örgüt olan Akdeniz için Birlik'i (UfM) inceleyeceğiz. UfM'nin bölge barışı için önemi üzerinde durulacak ve öncülük ettiği faaliyetler kapsamlı bir şekilde anlatılacaktır.

2. AKDENİZ BÖLGESİNİN TANIMI

P. Lionello, P. Malanotte – Rizzoli, R. Boscolo, P. Alpert, V. Artale, L. Li, J. Luterbacher, W. May, R. Trigo, M. Tsimplis, U. Ulbrich ve E. Xoplaki Akdeniz bölgesinin coğrafi konumuna ve iklim şartlarına dair bilgiler vermektedirler. Akdeniz Bölgesi, iklimini bilimsel olarak ilginç kılan birçok morfolojik, coğrafi, tarihi ve toplumsal özelliklere sahiptir. “Akdeniz iklimi (Mediterranean climate)” ifadesi, dünyadaki farklı iklim türlerinin niteliksel sınıflandırmasına dahil edilmiştir. Bu ifade, Akdeniz ikliminin yanı sıra, genellikle daha küçük olan, diğer bölgelerin iklimini ve Akdeniz bölgesinin kendisini tanımlamak için kullanılmıştır. “Akdeniz” iklimi kavramı, ılıman-yağışlı kışlar ve ılık-sıcak-kurak yazlar ile karakterize edilir. Bu iklim, kıtaların batı yakasında yaklaşık 30 ila 40 dereceli enlemler arasında meydana gelir. Bununla birlikte, nispeten büyük bir su kütesinin varlığı, güncel anlamda, Akdeniz bölgesine özgüdür. Akdeniz, marjinal ve yarı kapalı bir denizdir; geniş bir kıtasal alanın batı tarafında yer alır. Akdeniz, kuzeyde Avrupa, güneyde Afrika ve doğuda Asya ile çevrilidir. Yüzölçümü yaklaşık 2,5 milyon km²'dir; boylamda yaklaşık 3.700 km, enlemde 1.600 km'dir. İyon Denizi'nde ortalama derinlik 1.500 m, maksimum derinlik 5.150 m'dir. 21 Afrika, Asya ve Avrupa ülkesi ile çevrilidir. Akdeniz, Atlantik Okyanusu'na dar Cebelitarık Boğazı (14.5 km genişliğinde ve 300 m'den daha az derinlikte) ile bağlanan neredeyse tamamen kapalı bir havzadır. Bu morfolojik özellikler oldukça tuhaftır. Aslında, diğer marjinal havzaların çoğu, çok daha küçük bir boyuta ve derinliğe sahiptir veya okyanusa çok daha geniş açıklıklarla bağlıdır. İlk türün bir örneği Baltık (Baltic)'tır. İkinci türün örnekleri, Meksika Körfezi (Gulf of Mexico) ve Arap Denizi (Arabian Sea)'dir. Akdeniz'e en yakın analog, muhtemelen benzer karmaşık bir havza ve alt havza morfolojisine sahip olmayan ve kıtasal alanın doğu tarafında yer alan Japon Denizi (Japan Sea)'dir (Lionello, 2006: 2).

P. Lionello ve diğerleri Akdeniz Bölgesi'nin topografik ve atmosferik özelliklerine değinmektedirler. Akdeniz bölgesinin spesifik özelliği, birçok keskin orografik özelliğin yanı sıra farklı havzaların, körfezlerin, adaların ve çeşitli boyutlarda yarımadaların varlığından dolayı karmaşık bir morfolojik

yapısının olmasıdır. Yüksek dağ sırtları, Akdeniz’i hemen hemen her tarafından kuşatırlar ve beklenenden çok daha keskin iklimsel özellikler üretme eğilimindedirler. En yüksek sırt, kalıcı buzullar içeren, kışın kalın ve genişletilmiş bir kar örtüsü sunan maksimum 4,800 m yüksekliğe ulaşan Alpler’dir. Adalar, yarımadalar, bölgesel denizler ve havzalar karmaşık bir kara-deniz dağıtım düzenini belirlerler. Bu özellikler hem deniz hem de atmosferik dolaşım üzerinde önemli sonuçlara sahiptir, çünkü büyük bir mekansal değişkenlik, birçok alt bölge ve mezonsal özellik mevcuttur. Okyanusun topografyası, benzer şekilde, çok sığ boğazlarla bağlantılı olan derin havzalar sebebiyle oldukça karmaşıktır. Akdeniz sirkülasyonu, havzanın geometrisi ve topografyası ile tanımlanan alt havza ölçekli girdaplar ve derin sirkülasyonundan sorumlu olan yoğun su oluşum süreçleri ile karakterize edilmektedir (Lionello, 2006: 3).

John D. Thompson Akdeniz’deki Avrupa medeniyetlerine ve bölgenin florasına dikkat çekmektedir. Avrupa medeniyetleri ilk olarak Akdeniz’de gelişmiştir. Doğu Akdeniz’de otların ve meyve ağaçlarının evcilleştirilmesi, insanlık ve batı medeniyetlerinin gelişimi için bir devrimdi. Son Pleistosen (Pleistocene). buzullaşmasının sona ermesinden bir süre sonra, iklimin ısınmasıyla yabancı tahılların açıldığı çayırlar, Artemesia bozkırının yerini almıştır. Bu dönemde Doğu Akdeniz’de avcı-toplayıcı olarak yaşayan insan grupları, hasat etmeye ve yabancı bitkiler yetiştirmeye başlayarak yavaş yavaş daha yerleşik bir yaşam tarzını benimsemiştir. Bu durum, Doğu Akdeniz’in Bereketli Hilali (Fertile Crescent) içindeki küçük bir alanda meydana gelmiştir. Pek çok ot, baklagil, meyve ağacı ve kaba ot türünde gelişen yeni bir evrimsel yörüngeyi takiben “Neolitik Devrim (Neolithic Revolution)” başlamıştır. Jeolojik tarih ve iklim, doğal seçilimin vahşi popülasyonlarda işlemesi için çevreyi şekillendirmiştir. Bitki yetiştirme, insanlarla birlikte göç ve hayvan evcilleştirme unsurları, seçim baskılarını azaltarak evrimsel potansiyeli büyük ölçüde değiştirmiştir. Bunun yanı sıra Akdeniz florası, insan uygarlıklarının gelişimine eşlik eden bir dizi bitkinin kaynağı olagelmıştır (Thompson, 2005:238).

Jacques Blondel, James Aronson, Jean – Yves Bodiou, Gilles Boeuf ve Christelle Fontaine Akdeniz Bölgesi’ni insanlık tarihi açısından ele almaktadırlar. İnsanlık tarihinin şafağından itibaren Akdeniz’in her yerinde homo erectusun birçok popülasyonu var olmuştur. Atlas del Tell-Cezayir’de, yakın zamanda Homo Erectus’un bir çenesi bulunmuştur. Yaklaşık 700 000 yaşında olan fosil, 1971 yılında Doğu Pireneler’de bulunan ve uzun süredir Avrupa’daki en eski Homo fosillerinden biri olarak kabul edilen Tautavel adamından (450 000 yıl BP [Before Present]) çok daha eski görünüyordu. Levant, Türkiye ve Mezopotamya’da, makul büyüklükteki şehirler de dahil olmak üzere, kalıcı insan yerleşimlerinin kayıtları, insanların mağaralarda avcı-toplayıcı (hunter-gathers) olarak yaşadığı geç Pleistosen (Pleistocene)’in buzullararası dönemlerine kadar uzanmaktadır (Blondel, 2010:202).

J. Blondel ve diğerleri Akdeniz Bölgesi’nin kültürel ve tarihi altyapısını örneklerle açıklamaktadır. Akdeniz her zaman basit bir coğrafi birimden daha fazlası olmuştur. Binlerce yıldır Akdeniz’deki insanlar bir arada yaşadılar, savaştılar, barıştılar ancak rakipsiz bir miras ve ortak bir çevre ile birbirlerine bağlı kaldılar. Akdeniz Havzası Platon, Aristoteles, Hipokrat, Hz. Musa, Maimonides, Hz. İsa, Hz. Muhammed (SAV), Augustine ve İbn Rüşd gibi mümtaz şahsiyetlere ev sahipliği yapmış olan hümanist ve manevi bir forum olmuştur. Bu manevi ve kültürel mirasın, havzanın her yerindeki yaşam standartları, ekonomi, insan ve doğa arasındaki ilişkiler üzerinde hâlâ derin bir etkisi vardır. Modern çağdan çok önce, havza zaten birkaç kültürel ve ekonomik küreselleşme döneminden geçmişti. Eski Mısırlılar, Fenikeliler, Yunanlılar, Romalılar, Kartacalılar, Cenevizliler, Venedikliler ve diğerleri tarafından izlenen yüksek düzeyde ticari-kültürel değişim, önceden var olanları yok etmeden yeni yaşam standartlarını ve kültürel çeşitliliği üst üste getirmiştir. Günümüzde bu etkiyi elde etmek için, Akdeniz çevresindeki çeşitli toplumların yaşamlarını oluşturan her şeydeki muazzam eşitsizlik nedeniyle, devasa bir çaba gerekmektedir. Akdeniz’in artık uluslararası ilişkilerde, bir zamanlar büyük deniz gemileri çağında oynadığı merkezi rolü kaybettiği bir gerçektir. Buna rağmen,

biyolojik-kültürel bir kavşak olarak Akdeniz'in uzun tarihi ve Batı medeniyetinin tartışmasız beşiği olması vazgeçilmez konumunu sürdürmesini sağlamaktadır (Blondel, 2010:312).

Akdeniz Bölgesi'nin doğal ve kültürel özellikleri, dünyanın gelişimine dair ampirik çalışmalara ışık tutabilmektedir. Bölgedeki devletlerin ortaklık çabaları, işbirliği anlayışının gelişmesini sağlamıştır. Uluslararası sistemin anlaşılır ve işlevsel kılınması için Akdeniz'deki kurumsal faaliyetler aktif rol oynamıştır.

3. ULUSLARARASI SİSTEMİN BİR ALT BÖLGESİ OLARAK AKDENİZ BÖLGESİ

Joshua Meeks Akdeniz Bölgesi'nin uluslararası sistem içindeki tarihi kökenlerine açıklık getirmektedir. 18. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, Akdeniz'de bir dizi çatışma ortaya çıkmıştır. Bu çatışma, Batı Akdeniz'in Avrupalı güçler tarafından "yerleşke" olarak benimsenmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Akdeniz giderek Avrupalılaştıkça, büyük güçler de küresel olarak genişlemiştir. Dolayısıyla, Akdeniz'in genişleme için bir sömürge arenasına olma ihtimali ile Akdeniz'in kıtasal güç dengesi içinde yer alma ihtimali söz konusu olmuştur. Avrupalı güçler, Akdeniz'i Avrupa'nın bir uzantısı olarak görmeyi tercih ederek, kendi ülkelerine bu kadar yakın bir bölgeye sömürge rekabeti getirme konusunda temkinliydi. Bu genişleme, coğrafi olarak ve bir dereceye kadar kültürel olarak anlamlıydı, çünkü imparatorluk odağının çoğu Atlantik ve Hint Okyanusları boyunca egzotik yerlere kaymaktaydı. Bununla birlikte, eş zamanlı olarak, büyük güçler dünyanın bölgelerini etki alanlarına bölerken, Batı Akdeniz'de istikrarın temeli olarak hizmet eden hanedan bağları ve tarafsızlık iddialarını da yavaş yavaş ayırmaya başladılar. Denize kıyısı olan ve denizalanı içindeki küçük devletlerin, egemen Avrupa devletleri olarak değil, genişleme ve rekabet alanları olarak ele alınması daha makul kabul edilmekteydi (Meeks, 2017:17).

Lara Hierro Akdeniz Bölgesi'ndeki uluslararası sistemin unsurlarını işbirlikleri aracılığıyla açıklamaktadır. AB/Afrika panarşisi (EU/Africa panarchy) olarak tanımlanan Avrupa Birliği (AB)/Afrika Politikası, çok taraflı kompleks bir yapı olmakla birlikte teorik bir çerçeveyi oluşturan temel kavramlara sahiptir. Avrupa tarihinde, sayısal çokluğun güç ve güvenlik anlamına gelmesi fikrinin uzun bir geçmişi vardır. Avrupa entegrasyon projesi söz konusu olduğunda, entegrasyona olan inanç İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde başlayan teşvikle Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT; European Coal and Steel Community – ECSC) 1952'de kurulmuştur. AKÇT'nin ekonomik-demokratik barış ilkesi temeli, 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET; European Economic Community – EEC) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluklarını (Euratom; Euratom European Atomic Energy Communities) oluşturan Roma Antlaşmalarına zemin oluşturmuştur. Afrika birliği fikri, Afrika Birliği Örgütü'nde (Organisation for African Unity – OAU) ve ardından Afrika Birliği'nde (African Union – AU) kurumsallaşması nispeten daha kısa sürse de, daha uzun ve yoğun bir hafızaya sahiptir. Afrika birliği fikrinin kurumsallaşması, AET/AB'nin Akdeniz'e yönelik dış politikasına ve Afrika AB Stratejik Ortaklığı (JAES; Joint Africa EU Strategic Partnership)/Cotonou Anlaşması'na etkide bulunmuştur. Cotonou Anlaşması 2000 yılında, AB ile Afrika, Karayipler, Pasifik ülkeleri arasındaki işbirliğin yasal temelini oluşturmuştur (Hierro, 2020:89).

L. Hierro Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki devletlerin ve Akdeniz ülkelerinin politik yaklaşımlarını vurgulamaktadır. Bir bütün olarak Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) "bölgesi (region)" için, Pan-Arabizm'e yönelik geçmişteki girişimler istenen sonuçları sağlayamamıştır. Ticaret ve zanaata dayalı ikili anlaşmaların çokluğu ve diğer siyasi, kültürel, sosyal, ekolojik yoğunluklu işbirliği türleri Arap dünyasında beklenen etkiyi oluşturamamıştır. Küresel Akdeniz Politikası (GMP; Global Mediterranean Policy), Yenilenmiş Akdeniz Politikası (RMP; Renovated Mediterranean Policy) ve Akdeniz Birliği (UfM; Union for the Mediterranean) gibi oluşumlar Akdeniz'e yönelik politikaların çeşitli yinelemeleri olarak görülmüştür. Bununla birlikte bu

oluşumlar gelmiş geçmiş en kapsamlı kurumsallaşma biçimleri olarak da değerlendirilebilir. Ancak bunlar, AET/AB'den başlatılan ve Akdeniz'e yönelik dışarıdan oluşturulmuş politiklardır (Hierro, 2020:90).

Sarah Wolff Akdeniz'deki uluslararası sistemi, göç hareketleri ve isyan hareketleri üzerinden ele almaktadır. Arap İsyancıları (Arab Revolts) bölgedeki göç akışını çarpıcı biçimde değiştirmektedir. Akdeniz'de son yıllarda düzenli hale gelen Lampedusa'ya veya Malta'ya deniz yoluyla göçmenlerin gelişinin yanı sıra; Libya'daki çatışmalar, demokratik geçişlerin geleceğine ilişkin belirsizlikler bölgenin siyasi ve ekonomik durumunu riske atmaktadır. Libya'da çalışan binlerce Tunuslu ve Mısırlı göçmenin kendi ülkelerine dönmesiyle, bölgedeki göçmen akışları da yön değiştirmiştir. Bu yeni durum, vize politikalarının olası revizyonunu ve AB Üye Devletlerinin bir kez daha dayanışma ve "yük paylaşımı (burden-sharing)" hakkında ortak çalışma ihtiyacını gündeme getirmiştir. Akdeniz'deki mevcut durum, bölgeye yönelik AB politikalarının geleceğini etkileyebilecek potansiyele sahiptir. Avrupalıların bölgeden gelen göçmenlere yönelik tutumu ve buna bağlı olarak politikaların tasarımı, bölgedeki göçün tarihsel süreci için belirleyici bir parametredir. Akdeniz'de göç tarihsel bir olgu olmasına rağmen, durum daha karmaşık hale gelmiş ve içeridekiler ile dışarıdakiler arasında yeni çizgiler çizilmeye başlanmıştır. İki Akdenizli ortak olan Kıbrıs ve Malta'nın AB'ye dahil edilmeleri, Türkiye ile yürütülen müzakerelerin yanı sıra komünizmin çökmesi ve buna ek olarak Batı Balkanlar'daki savaşların ardından oluşan yeni jeopolitik ortam, göçmenlerin çehresini ve rotalarını değiştirmiştir. İspanya, Portekiz, İtalya ve Yunanistan'ın ardından şimdi de Malta ve Kıbrıs, Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) ülkelerinden gelen tekne göçmenlerinin yeni destinasyonları haline gelmiştir (Wolff, 2012:74).

S. Wolff Akdeniz'deki işbirliği temelli ortaklık çalışmalarının verimsiz taraflarına işaret etmektedir. Akdenizli ortakların katılımını içeren bir Avrupa Gözetim Sistemi (European Surveillance System)'nin geliştirilmesi bazı sorunları tetiklemiştir. Bu sistem, sadece içeridekiler ve dışarıdakiler (insiders and outsiders) arasında yeni engeller oluşturmakla kalmamış, aynı zamanda hukukun üstünlüğünün zayıf olduğu ve gelişmiş teknolojilerin yerel amaçlar için kullanılabilmesi için ülkelerde teknoloji gözetimi ve biyometri kullanımını sorununu ortaya çıkarmıştır. Burada, Avrupa ve Akdeniz ortakları arasındaki teknolojik işbirliği tarafsız olamamaktadır. AB Üye Devletleri ile diğer devletler, iç güvenliklerinin yönetimini otoriter rejimlere devretmeye, ihraç etmeye veya bölge dışına taşımaya meylettiklerinde etik sorumluluk sorunları gündeme gelmektedir. Dolayısıyla, AB kendi vatandaşlarının güvenliği için çabaladığında, diğer vatandaş sınıflarını ihmal edebilmektedir. Bu durum, demokratik kontrolden ve vatandaşları hükümetlerinden koruyan kontrol-denge mekanizmasından yoksun olan Akdeniz vatandaşları için problem oluşturabilmektedir (Wolff, 2012:145).

Karim Knio Akdeniz Bölgesi'ni incelerken ABD'nin konumuna, göç hareketlerine ve AB – Akdeniz ilişkilerine vurgu yapmaktadır. Avrupa-Akdeniz ilişkisini karakterize eden karmaşıklık ve karşılıklı bağımlılık, Avrupa-Akdeniz bölgesel alanında kendini gösteren siyasi-ekonomik-toplumsal bir etkileşim yörüngesi izlemektedir. Son yıllarda, Avrupa Topluluğu (AT; European Community – EC) sürekli olarak -en azından retorik anlamda- Akdeniz'deki muadilleriyle zayıflayan sömürge sonrası siyasi ilişkilerini canlandırmaya çalışmaktadır. 1956 sonrası ilişkilerin dallanıp budaklanması, topluluğun ABD tarafından dile getirilen hegemonik pozisyonunu dengelemek için bölgede daha fazla siyasi mevcudiyet sağlaması gerektiği anlamına geliyordu. Ekonomik bir perspektiften bakıldığında, AT'nin bölgedeki çıkarları, petrol ve doğal gaz gibi hayati enerji kaynaklarını güvence altına alma ihtiyacı ile karlı pazarlarla ticaret ağlarını teşvik etme dürtüsü arasında gidip geldi. Son yıllarda, kitlesel yasadışı göç gibi sosyal sorunların alevlenmesi, AT'nin bölgedeki kalkınma rolünün ve Akdeniz politikalarının -içerik ve tarz açısından- gözden geçirilmesine sebep olmuştur (Knio, 2013:39).

K. Knio Akdeniz Bölgesi’ni şekillendiren uluslararası anlaşmalardan örnek vererek AB – Akdeniz – MENA ilişkilerine ışık tutmaktadır. Barcelona Deklarasyonu (Barcelona Declaration 1995), AB-Akdeniz ilişkilerinde önemli bir safha olarak kabul edilmektedir. Yirminci yüzyılın son otuz yılındaki Genelleştirilmiş Tercihler Şeması (GSP; Generalized Scheme of Preferences), Küresel Akdeniz Politikası (GMP; Global Mediterranean Policy) ve Yenilenmiş Akdeniz Politikası (RMP; Renovated Mediterranean Policy) adımlarının ötesine geçen yeni anlaşma, klasik bağışçı-alıcı ikiliğini (classical donor-recipient bilateralism) saf dışı bırakmıştır. Deklarasyon, ilerici ve kapsayıcı bir önlem olarak, siyasi-ekonomik-sosyal kalkınma alanlarını, gelecekte sağlıklı bir AB-Akdeniz ilişkisinin özünü oluşturacak şekilde planlamıştır. Birleşik, ikili ve bölgesel çerçeve bağlamıyla da kapsamlı bir yaklaşımı tercih etmiştir. Buna göre, Ortadoğu’da Barış Sürecinin (Peace Process in the Middle East) siyasi/güvenlik cephesinde konsolidasyonu; ekonomik yelpazede kalkınma ve ticaretin gelişmesini ve sosyal perspektifte Akdeniz’deki sivil toplum hareketlerinin canlandırılmasını hedeflemektedir. Bu amaçlar, AB’nin Akdeniz politikasında benimsediği kalkınma felsefesinin temel unsurlarıdır (Knio, 2013:67).

Ryan Gingeras Türkiye’nin Akdeniz Bölgesi’ndeki konumuna ve bölgedeki stratejik hedeflerine değinmektedir. Emekli amiraller Cem Gürdeniz ve Cihat Yayıcı tarafından geliştirilen “Mavi Vatan (Blue Homeland)” kavramı Türk siyasi hayatında yaygın bir tabir haline gelmiştir. Bu kavram, çoğunlukla Ankara’nın Doğu Akdeniz’deki denizcilik iddialarının kısa bir ifadesi olarak kullanılmaktadır. Bu iddiaların merkezinde, Kıbrıs adasının kıyılarında bulunan büyük doğal gaz yataklarının varlığı yatmaktadır. Türkiye için bu yataklardaki aslan payı, Türkiye’nin kendi münhasır ekonomik bölgesi olarak yorumladığı bölgededir. Ancak böyle bir duruş, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti’nin iddialarıyla çelişmektedir. Her iki hükümet de Ankara’nın Yunan ve Kıbrıs egemenliğinin yanı sıra Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (United Nations Convention on the Law of the Sea)’nin temel tüzüklerini (Türkiye’nin hiçbir zaman onaylamadığı bir antlaşma) görmezden geldiğini savunmaktadırlar. Yapıtırım tehditlerine ve artan diplomatik izolasyona rağmen Türkiye Akdeniz’deki bu stratejisini sürdürmektedir (Gingeras, 2020:3).

Akdeniz’deki devletlerin bölgeye etkileri ve bölgenin uluslararası sistem içindeki konumu farklı stratejik yaklaşımları destekler niteliktedir. MENA ülkeleri ve AB ülkelerinin entegrasyon alanı olan Akdeniz Bölgesi, işbirliği örgütlerine ev sahipliği yapmaktadır. Akdeniz İçin Birlik örgütü, bölgedeki uyum politikalarını destekleyen bir organizasyon olarak bölge ülkelerine hizmet vermektedir.

4. AKDENİZ İÇİN BİRLİK (UNION FOR THE MEDITERRANEAN – UFM)

Richard Gillespie UfM’nin ortaya çıkış sürecini ve fikir olarak neşet ettiği Avrupa ortamına dair bilgiler vermektedir. 13-14 Mart 2008 tarihlerinde Brüksel’de toplanan Avrupa Konseyi (European Council)’nin Akdeniz için Birlik “ilkesini onaylama (approve the principle)” kararı, Barcelona Süreci (Barcelona Process)’nde potansiyel olarak önemli bir dönüm noktasıdır. İlk olarak Nicolas Sarkozy tarafından Şubat 2007’deki Fransa cumhurbaşkanlığı seçim kampanyası sırasında yapılan “Akdeniz Birliği (Mediterranean Union – UM)” çağrısından doğan fikir, adındaki değişikliklere yansıdığı gibi, aralıklı müzakerelerle geçen bir yıl boyunca baş harfleri – UM’den (veya Fransızca versiyonlarında UPM) UMed’e evrilmiştir. AB aktörlerinin UM’yi, AB’nin kurumsal karar alma yapıları ve mekanizmaları ile uyumlu hale getirme kararlılığı başlangıçta görmezden gelinmiştir. Bu fikir, tamamen yeni bir çerçeve ve yaklaşım vaat etmektedir: Pan-Akdeniz işbirliği (Pan-Mediterranean cooperation). UM’nin doğuşunda şu olaylar etkili olmuştur: İlk olarak, seçimlerde Fransa’daki iç siyasi kaygıları ele almak ve özel bir Akdeniz (Mediterranean) Birliği fikrinin başlatılması. İkinci olarak, Fransız dış politikasındaki yeni bir hırs alanı olarak ortaya atılan Akdenizde birlik düşüncesinin Fransız Cumhurbaşkanları ve dış politika uzmanları tarafından geliştirilmesi. Üçüncüsü, Avrupa Komisyonu (European Commission), AB üye ülkeleri ve Akdeniz Ortakları (Mediterranean Partners)’ndan birçoğu tarafından kritik olan teklife tepki gösterilmesi. Dördüncüsü,

Sarkozy'nin orijinal fikrin kilit yönlerine karşı çıkanlarla (başlangıçta İspanya ve İtalya ile ve daha sonra – daha büyük sürtüşmeden sonra – Almanya ile) anlaşmaya vardığı bir uzlaşma sürecinin olması. Beşincisi, önemli ölçüde revize edilmiş teklifin Mart 2008'de Avrupa Konseyi'ne sunulması (Gillespie, 2008:277).

Federica Bicchì UfM'nin resmi olarak ilan edilmesine ve bölgesel anlamda işleyiş sürecine değinmektedir. 13 Temmuz 2008'de Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy tarafından başlatılan Akdeniz için Birlik (UfM), Avrupa-Akdeniz ilişkileri tarihindeki en önemli gelişmelerdendir. Avrupa devletleri arasında bir gümrük birliği kuran AET'nin kurulması, öncelikle güneydeki komşularıyla ekonomik anlamda nasıl bir ilişki kurulacağı sorununu ortaya çıkardı. Daha sonra Avrupalılar dış ilişkilerde, siyasi açıdan, ortak bir ses bulmaya çalıştı. Küresel Akdeniz Politikası (Global Mediterranean Policy; 1972), Yenilenmiş Akdeniz Politikası (Renewed Mediterranean Policy; 1990), Avrupa-Akdeniz Ortaklığı (Euro-Mediterranean Partnership – EMP EMP; 1995), Akdeniz'e üye olmayanlarla başa çıkmak için ortak bir platform bulmaya yönelik bu girişimleri somutlaştırdı. Sarkozy'nin bazı eklemeleri bir dizi yenilik getirmiştir. Güney kenarı için bir eş-başkanlık oluşturulurken, devlet ve hükümet başkanlarının en üst düzeyindeki toplantıları için küçük bir Sekreterlik organı kurumsallaştırılmıştır. Kamu ve özel sektör arasındaki ortaklık vurgulanmıştır. Komşu ülkeler arasındaki işlevsel projeler öne çıkarılarak, organizasyon Bosna-Hersek, Hırvatistan, Karadağ ve Monako'yu içerecek şekilde genişletilmiştir. Gündemdeki konuların sayısını ve Avrupa-Akdeniz ilişkilerinin kurumsal yapısını genişleten EMP'nin “büyük patlaması (big bang)”ndan sonra, UfM bazı kilit noktalara ince ayar yaparak dengeyi yeniden ayarlayabilme işlevini üstlenmiştir (Bicchì, 2011:4).

Rosa Balfour UfM'nin kuruluşuna atıfta bulunarak istenen sonuçların elde edilemediğini ifade etmektedir. “Akdeniz Birliği (Mediterranean Union)”nden, “Akdeniz için Birlik (Union for the Mediterranean)” örgütüne uzanan hikaye, yalnızca anlamsal bir evrimin hikayesi değildir. Bu hikaye, siyaset mekanizmasının AB'ye geri getirilme biçimleriyle ilgilidir. UfM tarafından, özellikle kurumsal yapılanma açısından, “ortak mülkiyetin (co-ownership)” güçlendirilmesinde temsil edilen kavramsal düzenlemeler gündeme getirilmiştir. Birlik, ilk baştaki etkisini muhafaza edememiştir. Bu hikaye boyunca, iki kıyı arasındaki siyasi ve ekonomik uçurumun altında yatan nedenlere ilişkin derinlikli herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır. Bununla birlikte Akdeniz'deki ilişkilerin güvenlik-kalkınma dengesi açısından nasıl bir zemine oturtulacağı üzerinde analizlerin yapılmadığı görülmektedir (Balfour, 2009:100).

Richard Gillespie UfM bünyesindeki Arap devletlerinin Akdeniz'deki statülerini değerlendirmektedir. Suriye ve Lübnan gibi katı Arap UfM üyeleri, mevcut çerçeveyi öncelikle Filistin sorununa ilişkin Ortadoğu gündemine hizmet edecek bir arena olarak görürken; Fas ve Tunus gibi daha AB yönelimli devletler, Avrupa ile ilişkilerin seyrini ön planda tuttıkları görülmektedir. Arap devletlerin Avrupa ile ilişkiler konusunda endişeli olma sebebi, ikili düzeydeki ilişkilerin, çok taraflı düzeye taşınarak aşırı politize edilmeleri sonucu kesintiye uğrama ihtimali olarak değerlendirilebilir. Yalnızca bir Arap adayın Genel Sekreterliğe başkanlık etmesi için öne çıkmasında ve Mısır'ın yerine eş başkan olarak başka bir Arap ülkesi bulmanın zorluğu karşısında şüphecilik belirginleşmiştir. Sarkozy, UfM gündemini Orta Doğu barış diplomasisine giderek daha fazla tabi kılma pahasına dengeyi düzeltmeye çalışsa da; etkisinin Akdeniz'in doğu kesiminde Mağrip'tekinden daha zayıf olması Fransa için bir sorun olagelmıştır. Genişletilmiş ve daha farklılaşmış AB Akdeniz ortakları grubu, artık tek tek ülkelerin yerel veya alt-bölgesel anlaşmazlıklarını takip etmek için hükümetler arası çerçeveyi kullanabilmişlerdir. Bölgesel projeleri bloke edebilen ve veto hakkı olan aktörler daha geniş bir alan içinde hareket edebilmiştir. Örneğin, Nisan 2010'da İsrail, bakanlar konferansında Akdeniz su stratejisinin kabul edilmesini (yalnızca içeriğini sunan taslak UfM belgesinin Filistin'in “İşgal Altındaki Toprakları”na atıfta bulunması nedeniyle) engelleyebilmiştir (Gillespie, 2011:1215).

Asma Esseghir ve Leila Haouaoui Khouni UfM’yi ele alırlarken Akdeniz’deki enerji konusunun önemine açıklık getirmektedirler. Akdeniz ülkelerinin iki kıyası arasındaki ortaklığın stratejik unsuru olan enerji konusu, işbirliği anlaşmaları için belirleyici bir konuma sahiptir. Kullanılmayan çok önemli bir yenilenebilir enerji potansiyelinin varlığı, Akdeniz bölgesinin sosyal ve ekonomik kalkınması için; ortak bir enerji stratejisine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Enerji sorunu, Akdeniz bölgesinde sürdürülebilir kalkınmanın önündeki zorlukların merkezinde yer almaktadır. 2008 yılında uluslararası bir hükümetler arası örgüt olarak UfM (Akdeniz için Birlik)’nin oluşturulması, 28 Avrupa ülkesi ve Akdeniz’e kıyası olan ülkeler arasındaki işbirliğini geliştirmeyi amaçladığından bu çerçeveye uymaktadır. Bu işbirliğinin ana hedefleri enerji ve çevre konularına odaklanmaktadır. Ortak enerji piyasası oluşturmak amacıyla çeşitli girişimler kaydedilmiştir. Bu girişimlerden birisi MSP (Mediterranean Solar Plan; Akdeniz Güneş Planı)’dır. Bu girişim UFM’nin amiral gemisi projesidir. MENA (Orta Doğu ve Kuzey Afrika) bölgesinde mevcut güneş-rüzgar enerjisi potansiyelini teşvik ederek ve kullanarak Avrupa enerji güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Böyle bir proje, enerji ithalatı-ihracatı ile sınırlandırılmazken; enerji politikalarının uyumlaştırılmasını ve yakınsamasını gerektirmektedir (Esseghir ve Khouni, 2014:2).

Rashid Latief, Yusheng Kong, Yuanyuan Peng ve Sohail Ahmad Javeed, UfM üyesi ülkelerden bazılarının genel görünümünü izah etmektedirler. Avrupa standartlarına göre, Arnavutluk nispeten fakir ve ekonomik olarak geri kalmış bir ülkedir. Arnavutluk istikrarlı bir şekilde daha modern bir açık piyasa ekonomisine geçiş yapmayı tercih etmiştir. Bulgaristan, uluslararası pazarda büyük bir üne sahip gül, yoğurt ve şarap destekli bir tarım ülkesidir. Turizm endüstrisi son birkaç yılda gelişirken, şu anda gıda işleme ve tekstil sanayii ana endüstrilerdir. Bulgaristan, Çin-AB serbest ticaret anlaşmasının bir üyesidir. Hırvatistan ekonomisine üçüncül endüstri hakimdir. Bu ülkede turizm, inşaat, gemi yapımı, ilaç ve diğer endüstriler oldukça gelişmiştir. Çek Cumhuriyeti, 2006 yılında Dünya Bankası tarafından gelişmiş bir ülke olarak listelenmiştir. 2019’un sonunda, Çek Cumhuriyeti’nin GSYİH’si 22.000 ABD Dolarından fazla rapor edilmiştir. Çek Cumhuriyeti’nde makine imalatı, kimya sanayii, metalurji ve diğer sanayi sektörleri oldukça gelişmiştir. Dış ticaret, turizm ve devlet finansmanı ülkenin temel ekonomik direkleridir ve bunlar iç ekonominin istikrarlı büyümesinin ana itici güçleridir. Mısır ekonomisi, Orta Doğu’nun oldukça çeşitlendirilmiş ekonomileri arasında yer almaktadır. Çeşitli önemli endüstriler ekonomiye neredeyse eşit katkıda bulunmaktadır. Mısır ayrıca Akdeniz ve Ortadoğu bölgelerinde İslam inancını etkileyen bir güç olarak kabul edilmektedir. Mısır ekonomisi esas olarak tarıma, petrol ihracatına, turizme ve işgücü ihracatına bağlıdır (Latief, 2020:5)

R. Latief ve diğerleri UfM üyesi olan bazı ülkeler hakkında malumatlar sunmaktadır. 2006’dan önce Estonya, yıllık %10’luk büyüme oranıyla güçlü bir ekonomiye sahipti. Günümüzde Estonya, özelleştirmeyi ve serbest ticaret politikasını uygulayarak serbest bir ekonomi politikası izlemektedir. Estonya, hızlı ekonomik gelişimi ve yıllık ekonomik büyüme oranı ile AB Üye Devletleri arasında 1. sırada yer almaktadır. Macaristan, satın alma gücü paritesi ile ölçülen 265.307 milyar ABD Doları değerindeki çıktı değeriyle OECD’nin yüksek gelirli bir karma ekonomiye sahip olan ülkesidir. Macaristan ihracata yönelik bir ekonomiye sahiptir ve uluslararası ticarete odaklanmıştır. Macaristan dünyanın 36. en büyük ihracatçı ülkesidir. Macaristan, %39,1’lik toplam vergi oranıyla %80’den fazla özel ekonomiye sahiptir. Ana endüstriler ilaç, motorlu taşıtlar, kimya, metalurji, elektrikli ev aletleri ve turizmi içerir. Litvanya’da, tarım ürünlerinin çıktı değerinin %90’ından fazlasını oluşturan üst düzey hayvancılık revaçtadır. Litvanya tarafından üretilen başlıca ürünler arasında keten, patates, pancar ve çeşitli sebzeler bulunur. Litvanya, az miktarda kil, kumtaşı, kireç, alçıtaşı, turba, demir cevheri, apatit ve petrol ile kehribar açısından zengindir ve diğer ülkelerden petrol ve doğal gaz ithal etmektedir. Fas’ın başlıca ekonomi sektörleri turizm, balıkçılık ve fosfat minerallerinden oluşmaktadır. Fas, 110 milyar ton civarında bol miktarda fosfat rezervine sahip ve dünyada 1. sırada yer almaktadır. Fas ekonomisi birçok yönden dış finansmana dayanırken; Fransa ve İspanya, Fas ekonomisine yardımcı olan en önemli ortaklardır. Polonya, kömür, kaya gazı, kükürt, bakır, çinko,

kurşun, alüminyum ve gümüş gibi maden kaynakları bakımından zengindir. Polonya, Orta Avrupa'daki en büyük taş kömürü üreticisidir ve üretimi, AB'nin toplam talebinin %10'unu karşılamaktadır. Polonya, linyit çıkarma açısından Avrupa'da 9. sırada yer almakta, ancak rezervlerinin sadece %15'i geliştirilmiştir. Romanya ekonomisi, Orta ve Doğu Avrupa'nın en iyi ekonomileri arasında sayılıyor. Romanya ekonomisi hızla büyümekte ve 2015 yılında genel performansını yükseltmektedir. Romanya sadece makroekonomik göstergeler açısından değil, mikroekonomik düzey açısından da ilerlemeler kaydetmiştir (Latief, 2020:6).

Latief ve diğerleri UfM üyesi olan bazı ülkelerin ekonomik yönlerine değinmektedir. Slovak Cumhuriyeti bir tarım ülkesiydi ve ilk yıllarda ülkede temel sanayi yoktu. Otomobil endüstrisi, günümüzde, Slovak ulusal ekonomisinin endüstriyel direğidir. Slovak Cumhuriyeti petrol ve gaz kaynakları açısından zengin bir ülke değildir; çoğunlukla Karpat Dağları ve doğu bölgesine dağılmış küçük petrol sahalarına sahiptir. Tunus zeytinyağı bakımından zengindir, "dünyanın zeytinyağı bahçesi" ve "zeytin ülkesi" olarak da bilinir. Yenilenebilir enerji alanı, enerji arzında ikincil bir rol oynarken, güneş enerjisi Tunus'ta yaygın olarak kullanılmaktadır. Fotovoltaik enerji üretimi, rüzgar enerjisi üretimi ve diğer enerji türleri Tunus ulusal ekonomisinin gelişimine büyük ivme kazandırmaktadır. Türkiye ekonomik olarak belirgin bir yapıya sahiptir ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (OECD) kurucu üyesidir. Dünya Bankası'na göre Türkiye, kişi başına düşen GSYİH açısından 2018'de 766,5 milyar dolara ulaşarak dünyada 19. sırada yer aldı. Aynı zamanda, Türkiye doğal kaynaklar ve maden kaynakları bakımından da zengindir. Türkiye'de 60 çeşitten fazla maden kaynağı bulunmaktadır. Maden çeşitliliği istatistiklerine göre Türkiye, mineraller açısından dünyada 10. sırada yer almaktadır. Türkiye, dünyanın %72'sini oluşturan bol miktarda bor tuzu rezervine sahiptir. Türkiye bor tuzu rezervlerinin yanı sıra kömür, demir, bakır ve krom açısından da zengindir (Latief, 2020:7).

Elistania Elistania, Farandy Nurmeiga ve Agung Permadi UfM'nin işleyiş yapısından bahsetmektedir. İşbirliği tasarımı biçimindeki değişiklikler, Avrupa Birliği ve Akdeniz ülkelerinin küreselleşme çağında işbirliği kurma konusunda çok uyumlu olduklarını kanıtlamaktadır. İşlevsellik (functionality), bölgeselleştirme sürecinin nasıl çalıştığını açıklamaktadır. EMP'deki bölgeselleşme süreci, siyasi diyaloga, ekonomik-finansal kalkınmaya ve işbirliğinin güçlendirilmesine yönelik kapsamlı bir ortaklığı içeren üç sütunda listelenmiştir. Sosyal, kültürel ve insani yönlerin vurgulanması, UfM'de daha çok düşük politik yönleri güçlendirmeye yönelik değişikliklerle ilgilidir (Elistania, 2019:251).

Emrah Önder ve Canser Boz, UfM'nin Akdeniz'deki fonksiyonel faaliyetlerine değinmektedir. UfM siyasi diyalog ve ekonomiden, sosyal ve kültürel alanlara kadar çok çeşitli alanları kapsayan ortak bir platformdur. UfM, Avrupa-Akdeniz bölgesinde barış, istikrar, güvenlik ve ortak ekonomik refaha öncelik vermektedir. Bununla birlikte Avrupa-Akdeniz bölgesinde kültürlerarası diyalogun teşvik edilmesini de hedeflemektedir. UfM, AB müktesebatını EUROMED (Euro Mediterranean Partnership)'in hedefleriyle teyit etmek için faaliyetler göstermektedir (Önder ve Boz, 2017:287).

5. SONUÇ

UfM Akdeniz Bölgesi'ndeki devletlerin entegrasyonunu kolaylaştıran bir örgüttür. MENA bölgesindeki Arap devletler, AB üyesi devletler ve diğer komşu devletler UfM aracılığıyla ortak projeler geliştirmeye çalışmaktadır. Sosyal, ekonomik ve politik alanlardaki işbirliği çalışmaları insan haklarının korunması için kanalize edilmektedir. Akdeniz'deki enerji kaynaklarının varlığı, göçmenlerin statüsü ve insan kaynaklarının değerlendirilmesi gibi konular UfM bünyesinde ele alınan konulardandır. UfM'nin kuruluş aşamasındaki beklentileri tam olarak karşılamadığı yönündeki eleştirilere rağmen, örgüt barışçıl bir uluslararası ortamın oluşması için projeler üretmektedir.

KAYNAKÇA

- BALFOUR, R. (2009). “The Transformation of the Union for the Mediterranean”. *Mediterranean Politics* 14 / 1 [Vol. 14, No. 1] doi: 10.1080/13629390902747491
- BICCHI, F. (2011). “The Union for the Mediterranean, or the Changing Context of Euro-Mediterranean Relations”. *Mediterranean Politics* 16 / 1 [Vol. 16, No. 1], 3 – 19. doi: 10.1080/13629395.2011.547365
- BLONDEL, J. (2010). “The Mediterranean Region: Biological Diversity in Space and Time” New York: Oxford University Press, 2nd Edition.
- ELISTANIA, E. (2019). “Strategy To Strengthen Cooperation Between The European Union And The Mediterranean Countries Through The Union For Mediterranean (UfM)”. *Global: Jurnal Politik Internasional* 21 / 2 – 5 [Vol. 21, No. 2 , Article 5] 242 – 261. doi: 10.7454/global.v21i2.398
- ESSEGHIR, A. ve KHOUNI, L. (2014). “Economic Growth, Energy Consumption and Sustainable Development: The case of the Union for the Mediterranean Countries”. *Elsevier – Energy*, 1 – 8. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.energy.2014.04.050>
- GILLESPIE, R. (2008). “A ‘Union for the Mediterranean’ . . . or for the EU?”. *Mediterranean Politics* 13 / 2 [Vol. 13, No. 2] 277 – 286. doi: 10.1080/13629390802127679
- GILLESPIE, R. (2011). “The Union for the Mediterranean: An Intergovernmentalist Challenge for the European Union?”. *JCMS: Journal of Common Market Studies* 49 / 6 [Vol. 49, No. 6] 1205 – 1225. doi: 10.1111/j.1468-5965.2011.02193.x
- GINGERAS, R. (2020). “Blue Homeland: The Heated Politics Behind Turkey’s New Maritime Strategy”. *Texas National Security Review* 101 / 17 [Section 101, Title 17] 1 – 14.
- HIERRO, L. (2020). “Dividing Africa with Policy: The Influence of the Union for the Mediterranean on the Unity and Security of Africa”. Cham – Switzerland
- KNIO, K. (2013). “The European Union’s Mediterranean Policy: Model or Muddle? A New Institutional Perspective.” London: Palgrave Macmillan.
- LATIEF, R. (2020). “Conceptualizing Pathways of Sustainable Development in the Union for the Mediterranean Countries with an Empirical Intersection of Energy Consumption and Economic Growth”, *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17 / 15 – 5614. 1 – 20. doi: 10.3390/ijerph17155614
- LIONELLO, P. (2006). “Mediterranean Climate Variability: Developments in Earth & Environmental Sciences” [Volume 4] ed. P. Lionello et. al. Amsterdam.
- MEEKS, J. (2017). “France, Britain, and the Struggle for the Revolutionary Western Mediterranean: War, Culture and Society, 1750 – 1850.” London: Palgrave Macmillan.
- ÖNDER, E. ve BOZ, C. (2017). “Comparing Macroeconomic Performance of the Union for the Mediterranean Countries Using Grey Relational Analysis and Multi-Dimensional Scaling”. *European Scientific Journal* 13 [Vol.13] 285 – 299.
- THOMPSON, J. (2005) “Plant Evolution in the Mediterranean.” New York: Oxford University Press.
- WOLFF, S. (2012). “The Mediterranean Dimension of the European Union’s Internal Security.” London: Palgrave Macmillan.